

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**VERGİLERİN TASARRUFLAR ÜZERİNDEKİ ETKİSİ:
TÜRKİYE ANALİZİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Candan YILMAZ

Enstitü Anabilim Dalı: Maliye

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Naci Tolga SARUÇ

ARALIK – 2014

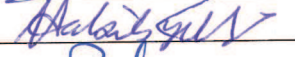

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

VERGİLERİN TASARRUFLAR ÜZERİNDEKİ ETKİSİ:
TÜRKİYE ANALİZİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Candan YILMAZ

Enstitü Anabilim Dalı: Maliye

“Bu tez 19/12/2014 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”

JURİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Prof. Dr. Naci Tolga SARUÇ	Başarılı	
Prof. Dr. Habib YILDIZ	Başarılı	
Prof. Dr. Fuat SEKMEN	Başarılı	

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Candan YILMAZ

19.12.2014

ÖNSÖZ

Çalışma konusunun belirlenmesinden son aşamasına kadar ki süreçte ilgisini ve içtenliğini hiçbir zaman eksik etmeyen bilgisi ve tecrübesi ile çalışmama ışık tutan tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Naci Tolga SARUÇ'a sonsuz teşekkürlerimi sunmak isterim. Ayrıca desteğini ve bilgisini esirgemeyen Prof. Dr. Habib YILDIZ'a, kıymetli zamanlarını benden esirgemeyen ve tez süresince bana yardımcı olan çalışma arkadaşlarıma da teşekkür ederim. Yaşamımın her alanında ve her zaman yanımda olan asla esirgemedikleri sonsuz destekleri ve ilgileri için aileme teşekkür ederim.

Candan YILMAZ

19.12.2014

İÇİNDEKİLER

TABLO LİSTESİ	iii
ŞEKİL LİSTESİ	iv
GRAFİK LİSTESİ	v
ÖZET	vi
SUMMARY	vii
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: TASARRUF KAVRAMI VE ÇEŞİTLERİ	4
1.1.Tasarruf Kavramı	4
1.2.Tasarruf Çeşitleri	6
1.2.1. İç Tasarruf	6
1.2.2.Gönüllü Tasarruf	6
1.2.3.Zorunlu Tasarruf	7
1.2.4.Dış Tasarruf	8
1.3.Tasarruf Kuramları	10
1.3.1.Mutlak Gelir Hipotezi	11
1.3.2.Nispi Gelir Hipotezi	13
1.3.3.Yaşam Boyu Gelir Hipotezi	15
1.3.4.Sürekli Gelir Hipotezi	16
1.4.Tasarrufların Oluşumunda Etkili Olan Politikalar	17
1.4.1.Para Politikası	17
1.4.1.1.Zorunlu Karşılık Oranı (Zorunlu Mevduatlar)	18
1.4.1.2.Reeskont Oranı	18
1.4.1.3.Açık Piyasa İşlemleri	18
1.4.2.Maliye Politikası	19
1.4.2.1.Kamu Harcamaları Politikası	19
1.4.2.2.Borçlanma Politikası	20
1.4.2.3.Vergileme Politikası	22
1.5.Vergilerin Tasarruflar Üzerindeki Etkisi Alanında Yapılan Çalışmalar	22

BÖLÜM 2: VERGİLERİN TASARRUFLAR ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ, TÜRKİYE’DE TASARRUFLARIN GELİŞİMİ VE TÜRKİYE’DE UYGULANAN POLİTİKALARIN TASARRUFLAR ÜZERİNDEKİ ROLÜ	27
2.1. Vergilerin Tasarruf Üzerindeki Etkisi.....	27
2.1.1. Gelir Üzerinden Alınan Vergilerinin Tasarruf Üzerindeki Etkisi.....	27
2.1.1.1. Gelir Vergisinin Tasarruflar Üzerindeki Etkisi.....	28
2.1.1.2. Kurumlar Vergisinin Tasarruflar Üzerindeki Etkisi	32
2.1.2. Harcamalar Üzerinden Alınan Vergilerin Tasarruf Üzerindeki Etkisi	34
2.1.2.1. Katma Değer Vergisinin Tasarruflar Üzerindeki Etkisi.....	35
2.1.2.2. Özel Tüketim Vergilerinin Tasarruf Üzerindeki Etkisi	37
2.1.2.3. Gümrük Vergilerinin Tasarruflar Üzerindeki Etkisi.....	38
2.1.3. Servet Üzerinden Alınan Vergilerin Tasarruf Üzerindeki Etkisi.....	39
2.1.3.1. Emlak Vergisinin Tasarruflar Üzerindeki Etkisi	40
2.1.3.2. Veraset Ve İntikal Vergisinin Tasarruf Üzerindeki Etkisi	41
2.2. Türkiye’de Tasarrufların Gelişimi Ve Uygulanan Vergi Politikalarının Tasarruflar Üzerindeki Etkisi.....	43
2.2.1. 1980 – 1989 Dönemi.....	45
2.2.2. 1989 – 2001 Dönemi.....	49
2.2.3. 2001 - 2008 Dönemi	54
2.2.4. 2008 - 2014 Dönemi.....	57
BÖLÜM 3: VERGİLERİN TASARRUF ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: TÜRKİYE ANALİZİ	62
3.1. Uygulamanın Amacı	62
3.2. İzlenen Metodolojisi	62
3.3. Veri ve Değişkenler	62
3.4. Vergilerin Tasarrufları Üzerindeki Etkisi	63
SONUÇ	71
KAYNAKÇA	75
EKLER	86
ÖZGEÇMİŞ	91

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: OECD Ülkelerinde Tasarrufların GSYİH içindeki Oranı (%).....	44
Tablo 2: 1980 – 1989 Yılları Arası Türkiye’de Kamu Tasarrufları, Özel Tasarruflar ve Toplam Yurtiçi Tasarruflar.....	45
Tablo 3: 1989 – 2001 Yılları Arası Türkiye’de Kamu Tasarrufları, Özel Tasarruflar ve Toplam Yurtiçi Tasarruflar.....	49
Tablo 4: 2001 – 2008 Yılları Arası Türkiye’de Kamu Tasarrufları, Özel Tasarruflar ve Toplam Yurtiçi Tasarruflar.....	54
Tablo 5: 2008 – 2014 Yılları Arası Türkiye’de Kamu Tasarrufları, Özel Tasarruflar ve Toplam Yurtiçi Tasarruflar.....	59
Tablo 6: Serilerin Durağanlık Yönünden İncelenmesi.....	63
Tablo 7: Kamu Tasarrufu Bağımlı Değişkeni İle Çoklu Değişken Analizi.....	64
Tablo 8: Özel Tasarruflar Bağımlı Değişkeni İle Çoklu Regresyon Analizi.....	66
Tablo 9: Toplam Tasarruf Bağımlı Değişkeni İle Çoklu Regresyon Analizi.....	68

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Mutlak Gelir Hipotezinde Tüketim ve Tasarruf Fonksiyonları.....	12
Şekil 2: Nispi Gelir Hipotezi: Mandal / Takoz Etkisi.....	14
Şekil 3: Modigliani Piramidi.....	16
Şekil 4: Vergi Öncesi Bireyin Tasarruf Tercihi.....	29
Şekil 5: Vergi Sonrası Bireyin Tasarruf Tercihi.....	30
Şekil 6: Veraset Vergisinin Tasarruflar Üzerindeki Etkisi.....	42

GRAFİK LİSTESİ

- Grafik 1:** 1980 – 1989 Yılları arası Türkiye’de Kamu Tasarrufları, Özel Tasarruflar
ve Yurtiçi Tasarrufların GSYİH’ya Oranı (%).....46
- Grafik 2:** 1989 – 2001 Yılları arası Türkiye’de Kamu Tasarrufları, Özel Tasarruflar
ve Yurtiçi Tasarrufların GSYİH’ya Oranı (%).....50
- Grafik 3:** 1989 - 2001 Yılları arası Türkiye’de Kamu Tasarrufları, Özel Tasarruflar
ve Yurtiçi Tasarrufların GSYİH’ya Oranı (%).....51
- Grafik 4:** 2001 – 2008 Yılları arası Türkiye’de Kamu Tasarrufları, Özel Tasarruflar
ve Yurtiçi Tasarrufların GSYİH’ya Oranı (%).....55
- Grafik 5:** 2008 – 2014 Yılları arası Türkiye’de Kamu Tasarrufları, Özel Tasarruflar
ve Yurtiçi Tasarrufların GSYİH’ya Oranı (%).....60

Tezin Başlığı: Vergilerin Tasarruflar Üzerindeki Etkisi: Türkiye Analizi	
Tezin Yazarı: Candan YILMAZ	Danışman: Prof. Dr. Naci Tolga SARUÇ
Kabul Tarihi: 19.12.2014	Sayfa Sayısı: vii (ön kısım) + 86 (tez)+5 (ek)
Anabilim Dalı: Maliye	
<p>Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin kronik sorunlarından biri, tasarrufların yetersiz olmasıdır. Tasarruf oluşturmak ve mevcut tasarruf miktarını artırmak için devlet; faiz oranları, açık piyasa işlemleri, reeskont oranı gibi para politikası araçları ile harcama politikası, borçlanma politikası ve vergisel düzenlemeler gibi maliye politikası araçlarını kullanmaktadır.</p> <p>Bu doğrultudan hareketle çalışmanın amacı 1980 - 2014 döneminde Türkiye’de tasarruflarda meydana gelen değişim ve uygulanan vergi politikalarının tasarruflar üzerindeki etkisini incelemektir. Bu amaçla çalışmada 1980 - 2010 dönemine ait panel veriler kullanılmıştır. Modelde gelir üzerinden alınan vergiler, harcamalar üzerinden alınan vergiler ve servet üzerinden alınan vergiler ile kamu tasarrufları, özel tasarruf ve toplam tasarruf miktarları analiz edilmiştir.</p> <p>Elde edilen bulgular ışığında, Türkiye’de harcamalar üzerinden alınan vergilerin kamu tasarrufları üzerinde etkili olduğu görülmüştür. Özel ve toplam tasarruf üzerinde ise faiz oranlarının etkili olduğu, vergilerin belirgin bir etkisinin olmadığı söylenebilir.</p>	
Anahtar Kelimeler: Vergi, Tasarruf, Analiz	

Title of the Thesis: The Impact of Taxes on Savings: Turkey Analysis

Author: Candan YILMAZ

Supervisor: Professor Naci Tolga SARUÇ

Date: 19.12.2014

No. of pages: vii (pre text) + 86 (main body)+5(add)

Department: Public Finance

One of the chronic problems of developing countries such as Turkey is the lack of savings. In order to create saving and to increase the amount of current savings, state employs monetary policy tools such as interest rates, open-market operations and employs the fiscal policy tools such as spending policy, borrowing policy and tax regulations.

The aim of the study from this direction of movement is to investigate the changes occurring in the saving and the effects of the implemented tax policy on the saving in Turkey during 1980 and 2014. To this end, panel data belonging to the period between 1980 and 2010 was used in the study.

In the model, the taxes on income, expenditures, wealth as well as the amount of private savings, public savings and total savings were analysed.

In the light of the findings, the tax on spending in Turkey has been indicated to have an effect on public savings. On other hand, it can be said that, although interest rates have influence on private and total savings, taxes don't have any significant influence on them.

Key Words: Tax, Saving, Analysis

GİRİŞ

Ekonomik kalkınma ve büyümenin sağlanabilmesi ülkedeki mevcut sermaye birikimine bağlıdır. Sermaye birikimi ise ülkedeki gelirlerin daha büyük kısmının tasarruflara yönelmesi ile oluşmaktadır.

Ekonomik kalkınma için önem arz eden tasarruf konusu gelişmekte olan ülkelerin en önemli sorunlarından biridir. Ekonomik kalkınma için sermaye birikimine ihtiyaç duyan gelişmekte olan ülkeler ilk olarak ülkede bulunan mevcut tasarruflar ile yatırımlarını gerçekleştirmektedirler. Bu nedenle de yatırıma kaynaklık eden tasarrufların artırılması konusu bu ülkelerde daha fazla önem taşımaktadır. Dolayısıyla gelişmekte olan ülkelerde tasarruflarda artış yaratabilecek politikalara ağırlık verilmektedir. Bu politikalardan biri de vergilerdir ve etkin kullanıldığı takdirde tasarrufların oluşumunda etkilidir.

Dar anlamda vergi, sadece kamu harcamalarını karşılayabilmek amacıyla kişi ve kurumlardan toplanan kamu gelirleri olarak tanımlansa da günümüzde vergi, bu işlevinden ziyade ekonomik, sosyal ve politik amaçlar için kullanılmaya başlanmıştır. Bu yüzden etkili bir maliye politikası aracı olan vergiler, tasarrufların oluşumunda rol oynamaktadır. Vergi sisteminde ya da vergi oranlarında yapılan bir değişiklik mevcut tasarruf miktarını artırabilir veya düşürebilir. Dolayısıyla ekonomik kalkınmaya önem veren gelişmekte olan ülkeler, etkili bir vergi politikası ile tasarruf miktarında değişiklik yaratabilir.

Ekonomik kalkınma ve büyümeye önem veren Türkiye’de de kalkınmayı sağlayacak en önemli unsurlardan biri ülkedeki tasarrufların artırılmasıdır. Ülkede mevcut olan tasarruflarda artış sağlanabilirse ve bu tasarruflar doğru alanlara aktarılabilirse kalkınma yolunda önemli bir adım atılmış olunacaktır.

Çalışmanın Amacı

Vergi politikasının tasarruflar üzerindeki etkisi gerekliliğini açıklamak, vergi türlerinin ve uygulanan vergi politikalarının mevcut tasarruflar üzerindeki etkisini görmek, Türkiye’de uygulanan vergi politikalarının mevcut tasarruf üzerindeki etkisini ortaya çıkarmaktır.

Çalışmada tasarruf kavramına, tasarruf çeşitlerine, tasarruf ile ilgili kuramsal görüşlere, tasarrufların oluşumunda etkili olan politikalara ve özellikle vergi politikasının tasarruflar üzerindeki etkisine, Türkiye’de uygulanan vergi politikalarının tasarruflar üzerindeki rolüne değinilmiş ve Türkiye üzerine yapılan ekonometrik çalışma ile konu incelenmiştir.

Çalışmanın Önemi

Bu çalışma ile Türkiye’de uygulanan vergi politikalarının tasarruflar üzerinde nasıl bir etki yarattığı, vergi politikasında yapılan değişikliğin tasarruflar üzerinde ne gibi etkilerinin olacağı ve Türkiye’de ki literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Uygulanan vergi politikalarının tasarrufları ne şekilde etkilediğini ortaya koyması ve vergi türlerinin tasarruflar üzerindeki etkisinin detaylı ve ayrıntılı olarak anlatılmasına imkan sağlaması ve bu alanda yapılan geniş çaplı araştırmalardan biri olması nedeniyle çalışmanın önemi daha da artmaktadır.

Çalışmanın Sınırlılıkları

Çalışmanın önemli konularından biri de şüphesiz yapılan araştırmanın sınırlılıklarıdır. Bu çalışmada tasarruf kavramı, tasarruf çeşitleri açıklanmış tasarruf ile ilgili kuramsal görüşlere yer verilmiş ve son olarak tasarrufların oluşumunda etkili olan politikalar çok fazla ayrıntıya girilmeden ana hatları ile ortaya konulmuştur. Bu doğrultudan hareketle 1980 - 2014 döneminde Türkiye’de tasarruflarda meydana gelen değişim ve uygulanan vergi politikalarının tasarruflar üzerindeki etkisini incelemiş ve 1980 - 2010 dönemine ait panel veriler kullanılmıştır. Modelde gelir üzerinden alınan vergiler, harcamalar üzerinden alınan vergiler ve servet üzerinden alınan vergiler ile kamu tasarrufları, özel tasarruf ve toplam tasarruf miktarları analiz edilmiştir.

Çalışmanın Metodolojisi

Vergi politikalarının ekonomik, sosyal ve siyasal anlamda etkisini ölçmek amacıyla sayısız çalışma yapılmıştır. Ancak vergilerin, ülkelerin kalkınabilmesi yolunda en büyük kaynak olan tasarruflar üzerindeki etkisi göz ardı edilmiştir. Uygulanan vergi politikaları ülkeden ülkeye farklılık göstermekle birlikte ele alınan konu Türkiye’de vergilerin tasarruflar üzerindeki etkileri temel alınarak değerlendirilmiştir. Bununla birlikte çalışmada eleştirel kaynak incelemesi yöntemi takip edilmiş ve elde edilen

kaynaklar ana hatları ile ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ayrıca çalışmada Türkiye’yi kapsayan analiz yapılmıştır. Çalışma yapılırken konudan uzaklaştıran konulara değinilmemiş mümkün olduğunca vergilerin çalışma konusu ile ilgili konular ele alınmıştır.

Vergilerin tasarruflar üzerindeki etkisini ölçmeyi amaçlayan bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde tasarruf kavramına, tasarruf çeşitlerine, tasarruflar ile ilgili kuramlara ve tasarrufların oluşumunda etkili olan politikalara değinilmiştir. Ayrıca konuya ilişkin olumlu ve olumsuz görüşler içeren çalışmalar da bu kısımda aktarılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde vergilerin tasarruflar üzerindeki etkisi vergi türleri açısından ayrı ayrı incelenmiş ve 1980 - 2014 yılları arası tasarrufların gelişimi ve Türkiye’de uygulanan vergi politikalarının tasarruflar üzerindeki etkisi gözlemlenmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise 1980 - 2010 dönemine ait panel veriler kullanılarak gelir üzerinden alınan vergiler, harcamalar üzerinden alınan vergiler ve servet üzerinden alınan vergiler ile kamu tasarrufları, özel tasarruf ve toplam tasarruf miktarları analiz edilmiştir.

BÖLÜM 1: TASARRUF KAVRAMI VE ÇEŞİTLERİ

1.1. Tasarruf Kavramı

Türk Dil Kurumu'nun tanımına göre tasarruf “bir şeyi istediği gibi kullanma yetkisi, kullanım”, “belirli bir dönemde yaratılan gelirin tüketilmeyen, yani harcanmayan kısmı; cari gelirin bir kısmının tüketilmeden gelecekte kullanılmak üzere ayrılması” ekonomik anlamda “tutum, para biriktirme ve artırım” olarak tanımlanabilir (Türk Dil Kurumu, 2013). Görüldüğü üzere halk dilinde tasarruf ile ekonomik anlamda tasarrufun anlamı birbirlerinden farklıdır. Halk dilinde bireylerin belli bir varlığı istedikleri gibi kullanma yetkisi tasarruf diye algılanırken; ekonomik anlamda tasarruf, harcanabilecek gelir üzerinden harcama yapmayı ilerleyen dönemlerde gerek yatırım gerekse de tüketim amaçlı kullanmak üzere biriktirme anlamına gelmektedir. (Kıyılar ve Acar, 2012: 2).

Yukarıdaki tanımlarda da belirtildiği üzere tasarruf; bir şeyi istediği gibi kullanma hakkı olabileceği gibi para biriktirme anlamlarına da gelmektedir. Kullanma hakkı ve yetisi hukuki anlamda idari bir tasarruf iken para biriktirme veya para veya başka bir şeyi hesaplı harcama, dikkatle kullanma anlamındaki tasarruf ekonomik anlamda tasarruftur (İnan, 2007: 3).

Klasik teoriye göre yüksek tasarruflar yüksek yatırımlara öncülük ederler ve yüksek yatırımlar da yüksek büyümeye dönüşmektedirler (Yılmaz, 2005: 65).

Klasik iktisadın temsilcisi olan Adam Smith'e göre tasarruf, geciktirilmiş bir tüketimdir. Bugünün tüketimi yarına bırakılarak tüketimin geciktirilmesine ve tasarruf sahibinin elinde sonraki dönemler için birikim oluşturmaya neden olmaktadır. Tasarruf sahibi de elindeki birikimi faiz ve rant elde etmek için finansal kurumlara aktarmakta bu şekilde yatırıma dönüştürmektedir. Bu döngü ekonomide süreklilik kazanarak yatırımlardan gelir elde edilmesini ve yeniden tasarruf edilmesini sağlamaktadır (İnan, 2007: 4-5).

Klasik İktisat Teorisinin diğer önemli temsilcilerinden Jean-Baptiste Say tasarrufun tüketimi azaltmayacağını, tasarrufun mutlaka değişik şekillerde tüketileceğini belirtmiştir (Güngör, 2006: 1).

Yine Klasik iktisatçılardan Thomas Robert Malthus, tasarrufun sermaye birikimi için gerekli olduğunu belirtmiş ve tutumlu bir kişinin gelirinin belli bir kısmını tasarruf etmekle bunu sermayesine ekleyeceğini ve bu sermayeyi, ya kendisi ya da bir başkasına

ödünç vererek üretken emeğin yaşamını sürdürmesinde kullanacağını bunun da devletin yararına olacağını belirtmiştir (Savaş, 2000: 353).

D. H. Robertson tasarrufu; “ Dün kazanılmış, fakat bugün kullanılabilir hale gelmiş gelirden tüketime sarf edilmeyen miktardır.” şeklinde tanımlamıştır (İnan, 2007: 4).

F. Divisia’ya göre tasarrufun esas amacı bir kıymeti tüketimden korumak değil, daha faydalı ve verimli bir tüketimi daha az faydalı veya faydasız tüketim yerine koymaktır. Dolayısıyla tasarruf, tüketimlerin fayda derecelerine göre sınanmasıdır (Çetin, 2004: 17).

Keynes’e göre tasarrufları belirleyen unsur gelir düzeyidir yani tasarruflar gelirin bir fonksiyonudur. Keynes, gelir oranı ile tasarruf oranı arasında gelirin tasarrufu artırıcı yönde etkileyen bir etken olması şeklinde bir ilişki olduğundan bahsetmekte, tasarrufun hem gelirin bir oranı olarak hem de mutlak anlamda artması gerektiğini belirtmektedir. Kısaca tasarrufun oluşabilmesi için öncelikle gelirin artması ve tüketimin artan gelire oranlara azaltılması gerekmektedir (Fisunoğlu ve Tan, 2009: 41).

P. A. Samuelson ise tasarrufu; “safî reel gelir ile tüketim arasındaki fark” olarak tanımlamış ve insanların gelecekte daha büyük bir tüketimde bulunabilmek için bugünkü tüketimden vazgeçtiğini ve tasarrufta bulduklarını belirtmiştir (Samuelson, 1980: 234’den aktaran Çetin, 2004: 18).

Fransız iktisatçı Charles Gide ise tasarrufu; “geciktirilmiş ve yönü değiştirilmiş tüketim” olarak tanımlamıştır (Rist, 1947: 167).

Neo - Klasik iktisatçı Bonamy Price “ Tasarruf eden kimse ister bir prens ister bir köylü olsun, ülkesine iyilik eden bir kimsedir. Çünkü yaşam için gerekli olan her şeyi sağlayan, insanları fakirlikten kurtaran ve nüfusun devamını ve çoğalmasını sağlayan kapitaldir. Bir ulusun, mutluluğuna, karın itibarsız hale getirilmesi kadar hiçbir şey zararlı olamaz.” diyerek tasarrufun önemini belirtmiştir (Savaş, 2000: 624).

Arz - yönlü iktisatçılara göre, marjinal vergi oranlarının indirilmesi (artırılması) durumunda, nispi fiyatlar pozitif (negatif) yönde etkilenecek ve marjinal vergi oranları indirilirse, bireyler, tüketim yerine tasarrufa yönelecekler, boş durma yerine çalışmayı tercih edeceklerdir. Ayrıca, vergi indirimleri yoluyla tasarruf ve sermaye birikiminin

artırılması, sermaye emek oranını yükselterek, emeğin verimliliğinin ve sonuçta reel üretimin artmasına neden olacaktır (Doğan, 2006: 268).

1.2.Tasarruf Çeşitleri

Her ne kadar tasarruf çeşitlerini belli bir grupta toplamak mümkün olmasa da genel olarak sınıflandırma aşağıdaki gibi olmaktadır.

1.2.1. İç Tasarruf

İç tasarruf kavramı yurtiçi tasarruf veya ulusal tasarruf olarak da ifade edilmektedir. Hanehalklarının harcanabilir gelirlerinden yaptıkları tasarruflar, kurum tasarrufları ve kamu tasarrufları iç tasarrufların kaynağını oluşturmaktadır (Tapşın, 2011: 4). Hanehalkı tasarrufu bireylerin belirli bir dönem içinde elde ettiği gelirinden ihtiyat, spekülasyon ya da ileri bir zaman için ayırdığı kısımdır. Kurumsal tasarruflar ise gerçek kişiler dışında ve vergi kanunlarına göre kurum kabul edilen işletmelerin tasarruf amacı ile ayırdıkları ekonomik değerlerdir (Yereli, 1996: 9). Bu durumda kurum niteliğine sahip işletmelerin kurum için ayırdıkları fonlar ve dağıtılmayan vergi sonrası karları tasarruf olarak görülebilir (Avşar, 1994: 6). Hanehalkı tasarrufları ile kurumsal tasarrufların toplamı özel tasarrufları oluşturmaktadır. Kamu tasarrufu; kamunun harcanabilir geliri ile cari (tüketim) harcamaları arasındaki farktır (Uygur, 2012: 5).

1.2.2. Gönüllü Tasarruf

Gönüllü tasarruf, gelir sahibi kişi ve kurumların, hiçbir tesir altında kalmadan tasarrufa kendi istekleri ile karar vermesi ve tüketimlerini kısarak tasarruf etmesi olarak tanımlanmaktadır (Uras, 2012: 1). Tüketimi kısma konusunda karşılaşılan her türlü engel tasarrufların seviyesini etkilemektedir. Ancak özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde, kişi başına düşen gelirin az olması, hızlı nüfus artışı nedeniyle tüketimlerin artarak tasarruf artış hızının yavaşlaması, sürekli enflasyon ve tasarrufları özendirici tedbirlerin olmaması gönüllü tasarrufta bulunmayı zorlaştırmaktadır (Tan, 1991: 17). Ayrıca az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde gelir elde eden bireyler tasarruflarını kendi varlıklarını veya topraklarını artırmaya yönelik olarak kullanmakta bu durumda da ülkelerin kalkınabilmesi için önem arz eden gönüllü tasarruflar yatırıma aktarılamamaktadır (Dücan, 2008: 26). Bu koşullar altında az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde gönüllü tasarrufların cazip hale getirilmesi ve özendirilmesi için bazı

önlemlerin alınması gerekmektedir. Bu önlemlerin başında finansman kurumlarının sayı ve çeşidinin artırılması, özel ve kamusal sisteminin geliştirilmesi, gönüllü tasarruflar için hem cazip hem de güvenli yatırım alanlarının oluşturulması ve gerekli yasal güvencelerin alınması gerekmektedir. Bu önlemlere ek olarak özellikle sermaye piyasalarında uygulanacak reel faiz uygulamasıyla – enflasyonun başarıyla kontrol edilmesi ile finansal kurumlar ve sermaye piyasası araçlarının işlevsel kılınması şartıyla -, gönüllü tasarrufların artabileceği görülmüştür (Han ve Kaya, 1999: 84). Bu öneri ile ilgili olarak Wijnbergen vd. (1992) ve Celasun ve Tansel (1993)'in Türkiye için yaptıkları çalışmalarda özel tasarruf oranı ile reel faiz oranı arasında pozitif ve anlamlı ilişkinin olduğu görülmüştür.

1.2.3. Zorunlu Tasarruf

Zorunlu tasarruf, gerçek ve tüzel kişilere kendi iradeleri ve istekleri dikkate alınmaksızın kamu gücü ve diğer tasarrufa zorlayan teşvik edici unsurlar ile yaptırılan tasarruflardır (İnan, 2007: 12).

Zorunlu tasarruf araçlarına bakıldığında bunların en başında vergilerin geldiği görülmektedir. Vergi, gerçek ve tüzel kişilerin gelirlerinden bir kısmını devlet bütçesine aktarmakta ve devletin cari giderleri düşüldükten sonra kalan kısım tasarruf edilebilmektedir (Avşar, 1994: 8). Vergi politikası aracılığı ile kamu kesimi tarafından elde edilen tasarruflar sermaye birikiminin en önemli kaynağı olarak görülmektedir. Ancak uygulanacak vergi politikası üretimin yapısını ve düzeyini olumsuz yönde etkilememeli, gönüllü tasarrufları azaltmamalı, alt gelir grubunun zorunlu harcamalarını kısacak yapıda değil de daha çok üst gelir grubunun lüks tüketimlerini kısacak yapıda olmalıdır (Dücan, 2008: 27). Bununla birlikte özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde ortalama gelir düzeyinin düşük olması, gelir dağılımının büyük ölçüde adaletsiz olması, vergi kapasitesinin ve gayretinin düşük olması verginin zorunlu tasarruf oluşturmadaki başarısını düşürmektedir (Tan, 1991: 18).

Zorunlu tasarrufu oluşturan diğer araç ise enflasyondur. Enflasyon ortamında yükselen fiyatlar nedeniyle tüketiciler aynı gelire daha az mal ve hizmet almakta dolayısıyla tüketimleri kısılmış olmaktadır. Bu şekilde enflasyonun zorunlu tasarruf mekanizmasını harekete geçirerek tasarrufa pozitif katkıda bulunacağı savı kabul görmektedir (Çetintaş, 2003: 141). Ayrıca enflasyon özellikle az gelişmiş ülkelerde bulunan

bireylerin ekonomik, sosyal ve siyasal nedenlerden dolayı yastık altı diye tabir edilen atıl durumdaki tasarruflarını açığa çıkaracak ve paranın değerindeki hızlı düşüş bireylerin tasarruflarını piyasaya aktarmalarına neden olacaktır (Dücan, 2008: 29).

Enflasyonun bir tasarruf aracı olarak kullanılmasının uzun dönemde ekonomide dış ticaret açıklarını arttırdığı ve de fiyat mekanizmasının malların göreceli ve mutlak kıtlığını yansıtması suretiyle kaynak dağılımında etkinliğin sağlanmasını da engellediği görülmektedir. Ayrıca gelir dağılımının bozulmasına ve bunun yanında spekülasyon faaliyetlerinin ve rant alanlarının daha cazip hale gelmesine neden olmakta reel yatırım ve üretim artışında önemli sorunlar yaşanmaktadır (Uysal, 2007: 22). Bu durumda da enflasyonun ekonomik istikrarı bozucu etkisi ve adaletsizliğinin yapacağı sosyal tahribat, sağlayacağı faydanın çok üzerinde gerçekleşmektedir (Avşar, 1994: 10).

Bunların dışında zorunlu tasarruf için kullanılan diğer bir araç ise devletin kanuna dayanarak aldığı iç borçlardır. Devlet borçlanma yoluyla ekonomideki atıl tasarrufları harekete geçirmekte ve toplam yatırım hacmini arttırarak ekonomik kalkınmayı sağlayabilmektedir (Bakkal ve Gürdal, 2007: 168). Ancak az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde özel tasarrufların yetersizliği, tasarrufların verimli alanlara aktarılamaması ve devletin bireylerden değil kurum ve kuruluşlardan borçlanması nedeniyle sahip olunan fonların yatırıma yönelmemesi gibi nedenlerle iç borçların tasarruf üzerinde artış yaratmadığı görülmektedir (Özgen, 1999: 353).

1.2.4. Dış Tasarruf

Dış tasarruf ulusal ekonomiye yabancı ekonomilerden “yatırım”, “borçlanma” ve “yardım” şeklinde aktarılan dövizlerdir. Dış tasarrufların, iç tasarrufların yatırımlara dönüşmesini kolaylaştırdığı, kalkınma politikalarının uygulanmasını kolaylaştırdığı ve ölçek ekonomileriyle teknolojinin gelişimine destek olduğu söylenebilir. Dış tasarrufları oluşturan kaynaklara bakıldığında ise bu kaynakların yabancı sermaye, dış borçlar ile hibe ve yardımlar olduğu görülmektedir (Kutlu, 2009: 87-89).

Yabancı sermaye; “bir ülkenin karşılığını değişik şekillerde ileride ödemek üzere başka ülkelerden kısa sürede ekonomik gücüne ekleyebileceği mali ve teknolojik kaynaklardır.” (Uras, 1979: 27). Bu kaynaklar, borç olarak geldiğinde karşılığı anapara ve faiz ödemesi, yatırım ve üretime kaynak olarak geldiğinde ise karşılığı kar ve faiz olmaktadır (Özer, 1993: 124). Ülkeye gelen yabancı sermaye öncelikle sermaye birikimine katkı sağlayacak, yurt içi yatırımları arttıracak ayrıca yurt içi yatırım ve

tüketim harcamalarındaki dalgalanmalar sonucu ortaya çıkan riskleri de azaltmış olacaktır. Bununla birlikte yabancı sermayenin getirdiği bilgi ve teknolojik yenilikler, kaynak dağılımını artırma etkisi, gelişmekte olan ülkelerin ulusal finans piyasalarını güçlendirme etkisi, yabancı sermaye ile gelişmiş ve sermaye ihraç eden ülkelerin siyasi ve ekonomik desteğini alma ve insan kaynaklarının geliştirilmesi gibi yararları da göz önünde bulundurulmalıdır (Güneş, 2007: 13),

Yabancı sermayenin yararları yanında özellikle az gelişmiş ülkeler için zararları da söz konusudur. Bu zararlar, uygun denetim mekanizması olmadığında yabancı sermayenin ulusal ekonomiyi kontrol altına alma olasılığı, yabancı sermayenin ulusal ekonomi açısından uygun olmayan teknolojileri benimseterek ülkenin sanayileşmesinde ve teknolojik gelişmesinde sapmalara yol açması olarak sıralanabilir (Han ve Kaya, 1999: 98).

Dış borç kavramı ise ülke içinde yerleşik kurum ve kişilerin, ülke dışında yerleşik kurum ve kişilerden kısa, orta ve uzun vadeli dış kredi olarak gelir elde etmesidir. Dış borçlar; kaynak ve tasarruf açığı, dış ticaret ve ödemeler dengesi açığı, bütçe açıklarının giderilmesi, büyük yatırım ve reformların finanse edilmesi, tasarrufların belirli yatırımlara kanalize edilmesinin amaçlanması, olağanüstü harcamaların (doğal afetler, savaş vb.) karşılanması gibi nedenlerde yapılmaktadır (Adıyaman, 2006: 22 - 23). Fakat dış borç faizleri ve anaparanın geri ödenmesi aşamasında ödemeler dengesinde sorunlar yaşanabilir, özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde dış borçların geri ödemesi vergiler ile olacağından gelir dağılımı üzerinde bozucu etki oluşturmakta, ülke içinde israf etkisi yaratmakta, ekonomide dışa bağımlılık artmakta, sürekli yükselen dış borçlar fiyatlar genel seviyesi üzerinde enflasyonist bir etki yaratmaktadır (Şeker, 2006: 83 – 87).

Dış tasarruf araçlarından üçüncüsü de, tamamen ya da kısmen karşılıksız olarak alınan hibe ve yardımlardır. Özellikle belirli bir gelişmişlik düzeyine ulaşmış az gelişmiş ülkeler, bu yolla ve kısa dönemde tasarruf açıklarını kapatarak gereken yatırımları yapabilir böylece gelişme süreçlerini sağlam temeller üzerine kurabilir (Han ve Kaya, 1999: 106). Ancak yapılan yardımların doğru kaynaklardan ve doğru noktalara yapılması ve alıcı ülkelerin ekonomik bağımlılık oranlarını yükseltmeyecek şekilde biçimlendirilmesi yardımların etkinliğini daha da artıracaktır (Üçkuş ve Kendirci, 2012: 74).

1.3. Tasarruf Kuramları

Bireyin elde ettiği kullanılabilir gelir tüketim ve tasarruflardan oluşmaktadır. Ancak kullanılabilir gelirin büyük bir bölümü tüketime gitmekte, gelirin tüketilmeyen kısmı ise tasarrufları oluşturmaktadır. Tasarruf; kullanılabilir gelirin tüketilmeyen kısmı olarak tanımlanabilir (Tapşın, 2011: 8). Bu nedenle iktisat yazınında tasarruf kuramları genel olarak tüketim teorileri ile açıklanmaktadır.

Tasarruf ile ilgili ilk önemli katkı Frank P. Ramsey tarafından 1928 yılında gerçekleştirilmiştir. Bir ülkenin gelirinin ne kadarını tasarruf etmesi gerektiği sorusuna matematiksel olarak yanıt arayan Ramsey, sermayenin marjinal verimliliğinin tüketimin büyüme oranına eşit olması gerektiğini belirtmiştir. Bu durumda Ramsey'e göre, dönemler arası optimizasyon çerçevesinde, sermayenin marjinal verimliliğinin, ekonomik karar alma biriminin zaman tercihinden büyük olması halinde bugün için tasarruf yapmak gelecek dönemlerde daha fazla tüketime olanak verecektir (Çolak ve Öztürkler, 2012: 4).

Irwing Fisher (1930) ise belirsizliğin olmadığı ve iki dönem yaşayan bir tüketicinin tüketiminin dönemler arasında optimum dağılımını ilk kez analiz eden iktisatçıdır. İki dönemli bir analizde tüketimin optimum dağılımı probleminin çözümü aynı zamanda birinci dönemde tasarrufun ne kadar olacağı probleminin de çözümü olmaktadır (Çolak ve Öztürkler, 2012: 4).

Fisher tarafından modellenen bu yaklaşımda tüketici, bugün ve gelecek arasında seçim yaparken kullanılabilir geliri içinde hareket etmek ve gelecekte elde etmeyi planladığı gelirine bakarak bugün ve gelecekte seçim yapmak zorundadır. Ayrıca tüketici bugünkü tüketimin gelecekte daha az tüketmek anlamına geldiğinin bilincindedir (Tapşın, 2011: 9).

Fisher'e göre, tüketicilerin hayatında birinci ve ikinci dönem olmak üzere iki dönem vardır. Birinci dönem bugünü (gençliğini), ikinci dönem geleceği (yaşlılığını) temsil etmektedir ve tüketiciler tasarruf ve borçlanma yoluyla zamanlararası tüketim kararı verebilmekte, yani istediklerinde daha fazla veya daha az tüketimde bulunma imkânına sahip olmaktadır. Tüketicinin borç alma ve tasarruf etme imkanı bulunduğu için herhangi bir dönemdeki tüketim o dönemdeki gelirden büyük ya da küçük olabilir. Birinci dönem tüketimi birinci dönem gelirinden düşük ise tüketici tasarruf etmekte,

birinci dönem tüketimi birinci dönem gelirini aşıyorsa tüketici borçlanmaktadır (Mankiw, 2010: 517 – 518).

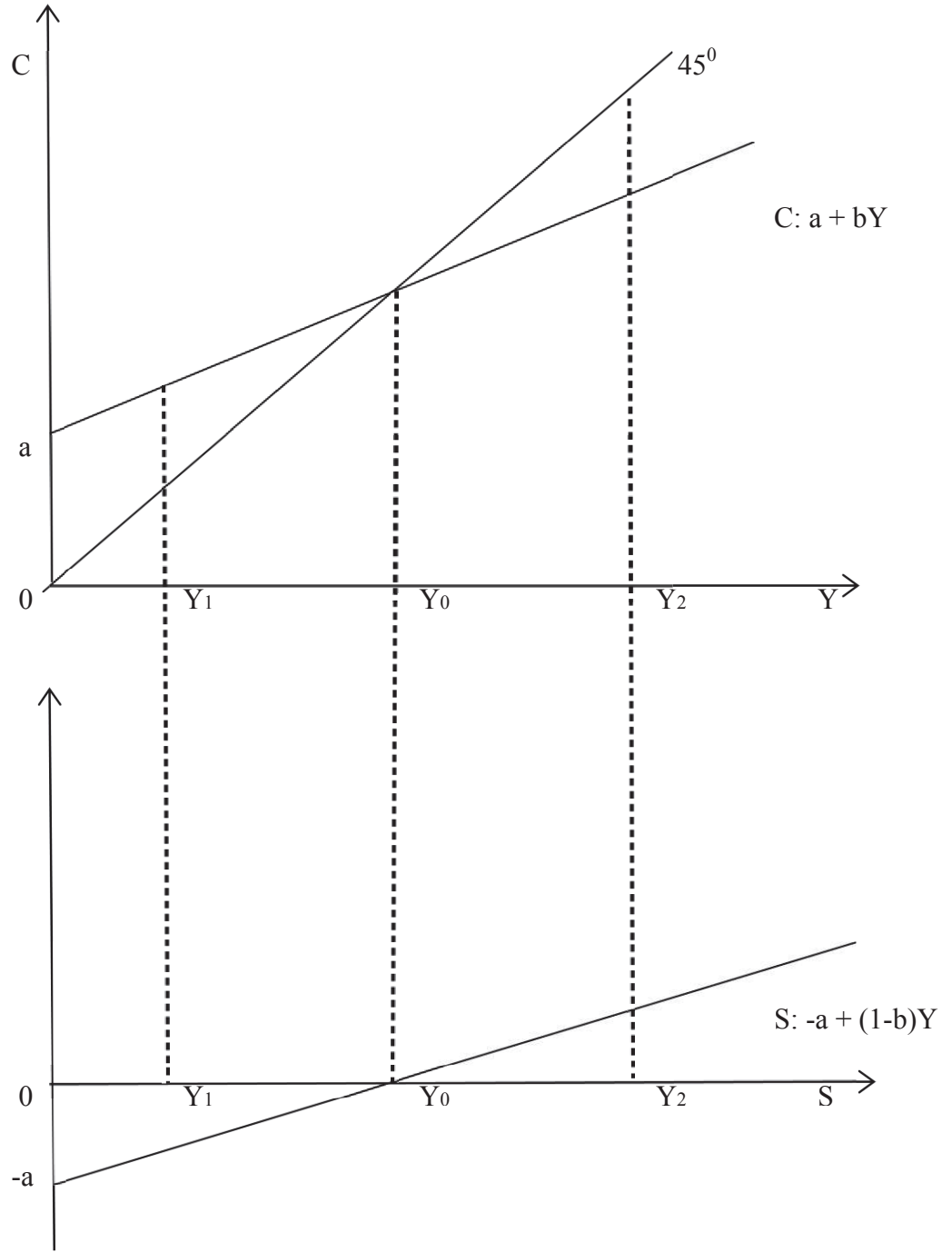
Fisher'in analizinin eksik noktası ise, gerçek hayatta tüketicilerin gelecekte elde edecekleri gelir karşılığında borçlanamayabilecekleri gerçeğidir. Gerçek hayatta tüketiciler, borçlanma (likidite) kısıtı ile karşı karşıya kalabilirler. Söz konusu durumdaki tüketicilerin bugünkü tüketimi, ancak bugünkü gelirlerine eşit veya bugünkü gelirlerinden küçük olabilmektedir. Fisher ise modelinde bu durumu göz ardı etmiştir. (Özkul ve Tapşın, 2010: 140).

Ancak tasarruf davranışı, tasarrufun belirleyicileri ve makro ekonomik sonuçları ile ilgili temel ayırım Keynes'in Mutlak Gelir Hipotezi ile ortaya çıkmış ve bu kuramı Nispi Gelir Hipotezi, Yaşam Boyu Gelir Hipotezi ile Sürekli Gelir Hipotezi takip etmiştir.

1.3.1. Mutlak Gelir Hipotezi

Mutlak Gelir Hipotezi, 1936 yılında John Maynard Keynes tarafından geliştirilmiştir ve tasarruf davranışını açıklamaya yönelik makroekonomik çerçevedeki ilk temel katkı sayılabilir (Çolak ve Öztürkler, 2012: 4).

Mutlak Gelir Hipotezine göre, tüketim vergi sonrası kullanılabilir gelirin bir fonksiyonudur ve tasarruf gelirin tüketilmeyen kısmıdır. Tüketim harcamaları ile tasarruflar kullanılabilir gelirin artan fonksiyonlarıdır (Bocutoğlu, 2009: 109).

Şekil 1 : Mutlak Gelir Hipotezi'nde Tüketim ve Tasarruf Fonksiyonları

Kaynak: Türkmen, 1995: 14.

Şekil 1'de Y bireyin elde ettiği geliri, C ise tüketimi göstermektedir. Y_0 başabaş noktasıdır ve birey gelirinin tamamını tükettiği için ortalama tüketim eğilimi bire eşittir ve ortalama tasarruf eğilimi sıfıra eşittir. Y_1 noktasında ortalama tüketim eğilimi birden büyüktür dolayısıyla tüketim geliri aştığından ortalama tasarruf eğilimi negatiftir. Y_2

noktasında ise ortalama tüketim eğilimi birden küçük, ortalama tasarruf eğilimi sıfırdan büyüktür dolayısıyla tüketim gelirden az olduğundan tasarruflar pozitifdir. Bu durumda da harcanabilir reel gelir düzeyi arttıkça ortalama tüketim eğilimi azalmakta, ortalama tasarruf eğilimi ise artmaktadır. Analiz kısa dönem için geçerlidir ve bu durumda kullanılabilir gelir arttığında tüketim artmaktadır (marjinal tüketim eğilimi pozitifdir) ancak tüketimdeki artış gelirdeki artıştan daha azdır (marjinal tasarruf eğilimi birden düşüktür) ve dolayısıyla gelir arttığında ortalama tüketim eğilimi azalmakta ve ortalama tasarruf eğilimi artmaktadır (Özkul ve Tapşın, 2010: 140). Bu durum **“temel psikolojik yasa”** olarak adlandırılmaktadır. Keynes’e göre bu durumun nedeni ise bireyin, cari dönem geliri arttığında eğer bu gelir, onun alıştığı yaşam standardını sürdürmesi için gerekli olan gelir düzeyinden yüksek ise tasarruf yapma eğilimi artmaktadır. Çünkü kısa dönemde birey, harcamalarını gelirindeki değişmelere tam olarak adapte edemediğinden alıştığı yaşam standardını sürdürme eğilimindedir (Türkmen, 1995: 11).

Ancak Keynes’in tüketimle gelir arasında oldukça düzenli bir ilişki olduğu yönündeki varsayımı özellikle Kuznets tarafından 1869 – 1936 dönemi için yapılan ampirik çalışmada milli gelirden ciddi artışlar olmasına rağmen ortalama tüketim eğiliminin Keynes’in iddia ettiği gibi azalmadığının görülmesi, uzun ve kısa dönem tüketim fonksiyonları arasında çelişki yaratmış ve bu durum **“tüketim bulmacası”** olarak adlandırılmıştır (Tarı ve Çalışkan, 2005: 2).

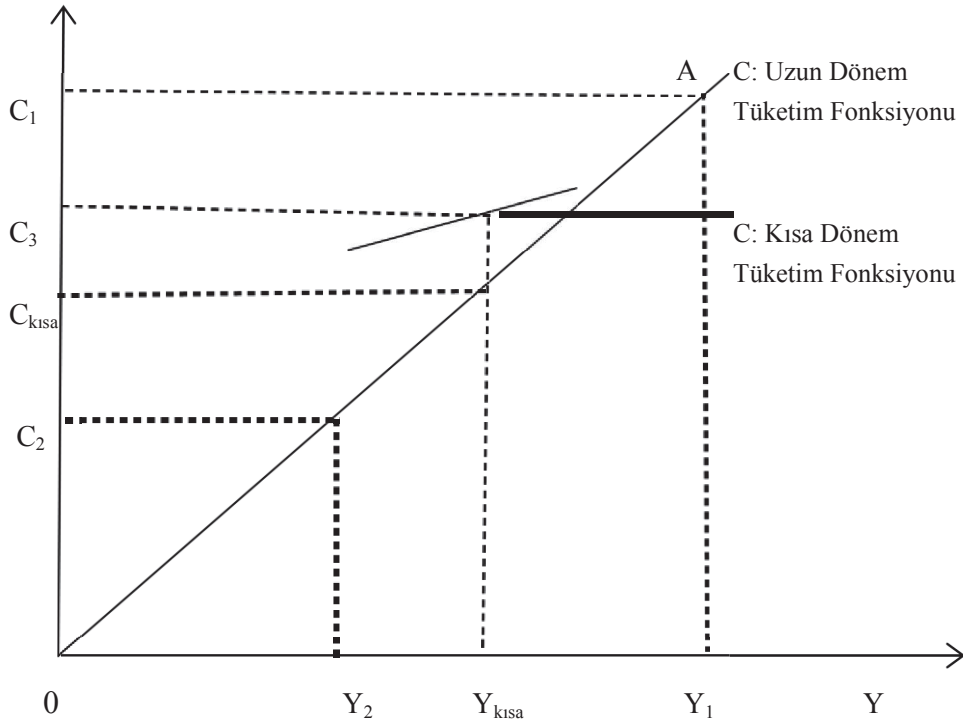
1.3.2. Nispi Gelir Hipotezi

James S. Duesenberry (1949) tarafından tüketici davranışlarına yeni bir bakış açısı getiren bu yaklaşım iki temel varsayım üzerine kurulmuştur (Avşar, 1994: 19).

Birinci varsayımda Duesenberry, hane halkı tüketiminin sadece mevcut gelir düzeyine bağlı kalmayacağını öne sürmekte ve kişinin görece gelirini, nüfusun içinde bulunan kendisi gibi alt grupların geliri üzerine tanımlamaktadır (Öksüzkaya, 2013: 54). Dolayısıyla hane halklarının tüketim kararı kullanılabilir gelirlerinden ya da yaşam standardı ölçüsünden çok diğer hane halklarının gelirine göre oluşmaktadır (Çolak ve Öztürkler, 2012: 5). Grubun içindeki düşük gelire sahip hane halkları grubun içindeki yüksek gelirlili hane halkına yetişebilmek için gelirlerin daha büyük bir kısmını tüketime ayırırken, yüksek geliri sahip hane halkı gelirlerinin daha küçük bir kısmını tüketime ayırmaktadırlar (Öksüzkaya, 2013: 54). Bu durumda da hane halklarının gelir

dağılımında yer aldıkları dilim, hane halklarının tüketim – tasarruf modellerini belirlemektedir (Tapşın, 2011: 12).

Duesenberry'in nispi gelir hipotezinin ikinci varsayımı ise, zaman içinde tüketimin tersine çevrilememesi cari tüketim düzeyinin (cari tasarruf düzeyinin) geçmiş yıllardaki tüketime bağlı olmasıdır. Bu durum “mandal etkisi ya da takoz etkisi” olarak adlandırılmakta ve aşağıda verilen grafikte görülmektedir.

Şekil 2 : Nispi Gelir Hipotezi: Mandal / Takoz Etkisi

Kaynak: Berber, 26.01.2014.

Şekil 2’de de görüldüğü üzere gelir Y_1 iken tüketim C_1 düzeyindedir ve birey A noktasında dengededir. Gelir Y_2 ’ye düştüğünde tüketimin de C_2 ’ye düşmesi gerekir. Ancak bireyler tasarruflarını çözerek gelirlerini $Y_{kısa}$ durumunda tutarlar ve $C_{kısa}$ büyüklüğünde tüketim gerçekleştirirler. Bu varsayıma göre, aynı miktar gelir azalışının tüketimi azaltma etkisi aynı miktar gelir artışının tüketimi artırma etkisinden daha küçüktür. Bu durumda da gelir azaldığında birey harcamalarını hemen azaltamayacağından geçmiş yıllarda yapılan tasarruflar harcamaya dönüşmekte

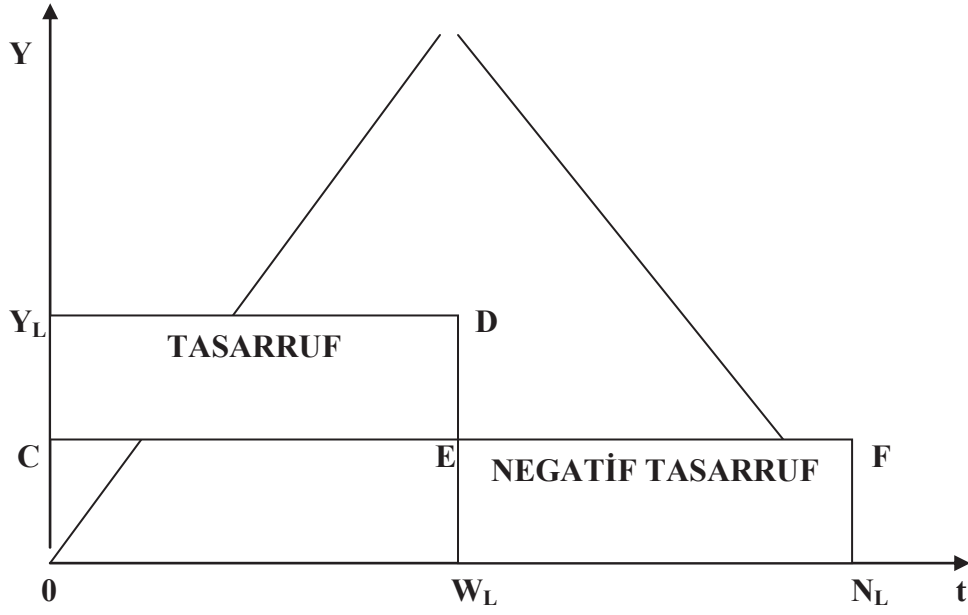
dolayısıyla tasarruf tüketimden daha hızlı azalmaktadır. Gelir arttığında ise tasarruf tüketimden daha yavaş artmaktadır (Çolak ve Öztürkler, 2011: 5).

Nispi Gelir Hipotezine yapılan eleştiriler, mikro – ekonomik temeller üzerine kurulmadığı ve tüketim harcamalarını sosyo – psikolojik eğilimlerle açıklamaya çalıştığı yönündedir (Tapşın, 2011: 12).

1.3.3. Yaşam Boyu Gelir Hipotezi

Franco Modigliani ve Richard Brumberg (1954) tarafından geliştirilen Yaşam Boyu Gelir Hipotezine göre, kısa dönemde cari tüketim ile cari gelir arasında basit ve yakın bir ilişkinin olması önemli değildir. Önemli olan bireyin belli dönemde yaşam boyu optimum tüketim seviyesine ulaşmak için gerçekleştirdiği tüketim ve söz konusu dönemdeki gelirdir. Fakat gelir, yaşam boyu tüketimi belirleyen en önemli faktördür (Türkmen, 1995: 111). Ancak bireyler tüketim ve tasarruf kararlarında yalnızca cari gelir düzeyini değil, aynı zamanda yaşam boyu elde etmeyi planladıkları geliri de dikkate almaktadır (Sivri ve Eryüzlü, 2010: 91). Dolayısıyla, bireyin belli bir dönemdeki tasarrufu, sadece içinde bulunduğu dönemde elde ettiği gelire göre değil geçmiş ve gelecekte elde ettiği ya da edeceği gelire de bağlı olmaktadır (Yaraşır ve Yılmaz, 2011: 141). Tasarruftan elde edilen faiz geliri ve miras ise bireyin servetine dahil edilmektedir (Tapşın, 2011: 13).

Yaşam boyu gelir hipotezinde bireylerin yaşamları gençlik dönemi, orta yaş dönemi ve emeklilik dönemi olmak üzere üç döneme ayrılmaktadır. Gençlik dönemi ve emeklilik döneminde bireylerin tasarruf eğilimleri negatiftir. Çünkü gençlik döneminde bireylerin kullanılabilir geliri mevcut tüketime yetmeyeceğinden bireyler borçlanma eğilimindedir. Emeklilik döneminde ise bireylerin kullanılabilir gelirini artırma imkanı bulunmadığından geçmiş dönemde yapılan tasarrufları kullanmak zorundadırlar. Bireylerin üretken olduğu dolayısıyla en yüksek gelire sahip olduğu orta yaş döneminde ise tasarruf eğilimi pozitif olacaktır (Hüsnuoğlu ve Güler, 2010: 205).

Şekil 3 : Modigliani Piramidi

Kaynak: Berber, 26.01.2014

Şekil 3’de Y geliri, t zamanı, C ise bireyin tüm yaşamı boyunca yapacağı tüketimi göstermektedir. Bireyin çalıştığı süre içinde elde ettiği geliri OY_LDW_L alanına, tüketimi $OCEW_L$ alanına, tasarrufu ise $CEDY_L$ alanına eşittir. Bireyin emeklilik dönemindeki tüketimi EFW_LN_L alanına eşittir ve bireyin çalıştığı süre içinde gerçekleştirdiği pozitif tasarruf ($CEDY_L$ alanı), emeklilik sonrası ortaya çıkan negatif tasarrufa (EFW_LN_L alanı) eşittir. Çünkü bireyin emeklilik döneminde yapacağı tüketim, yaşam boyu biriktirilmiş tasarruflar ile sağlanacaktır (Hüsnuoğlu ve Güler, 2010: 206).

1.3.4. Sürekli Gelir Hipotezi

Milton Friedman (1957) tarafından geliştirilen Sürekli Gelir Hipotezi Bu hipotez de, ömür boyu gelir hipotezi gibi, Irving Fisher’in zamanlararası tüketim tercihine dayanmaktadır. Ancak bu iki varsayım arasındaki temel fark; yaşam boyu gelir hipotezinde gelecekteki gelir akımlarının bugünkü değerlerinin toplamı olarak alınan servetin bir fonksiyonudur. Sürekli Gelir Hipotezinde ise cari tüketim, bireyin beşeri gelirlerinin de dahil edildiği servetinin değil servetin geliri olan sürekli gelirin bir fonksiyonu olarak tanımlanmaktadır (Türkmen, 1995: 93).

Sürekli Gelir Hipotezinde, tüketim harcamaları sürekli gelirin bir fonksiyonu olarak tanımlanmıştır. Friedman'a göre birey, cari ve gelecek dönemdeki toplam gelirini, yaşam boyu tüketimine optimum yolla dağıtmak için cari tüketim kararı almaktadır. Sürekli gelir ise bireyin sahip olduğu fiziki, beşeri ve finansal servetlerinin sonucunda elde etmeyi beklediği ortalama gelirdir (Tapşın, 2011: 14). Sürekli gelirin, tüketimin (tasarrufun) temel belirleyicisi olması nedeniyle, nüfusun yaş yapısı, ulusal tüketim ve tasarruf düzeyi üzerinde baskın bir role sahip olduğunu vurgulamaktadır (Çolak ve Öztürkler, 2012: 6).

Sürekli Gelir Hipotezi, hem Keynes'in mutlak gelir hipotezine alternatif bir yaklaşım olması hem de tüketim – tasarruf davranışlarını tanımlamaya yönelik monetarist yaklaşımın temel kuramsal varsayımlarından biri olması nedeniyle önem kazanmaktadır (Çolak ve Öztürkler, 2012: 6).

Ayrıca tüketim üzerinde nihai belirleyici değişken olan cari gelirle birlikte servette tamamlayıcı bir faktör olarak tüketim teorisine dâhil edilmiş ve bu gelişme, teorik olarak daha serbest hareket edebilmeyi sağlamıştır. Bu sayede Mutlak Gelir Hipotezindeki kısa dönemde gelirden meydana gelen geçici artışların tasarruf oranını yükselterek ortalama tüketim eğilimini düşürdüğü ancak uzun dönemde gelirdeki sürekli artışların tasarruf oranını ve ortalama tüketim eğilimini etkilemediği bulgusu ile Keynesyen tüketim fonksiyonu üzerindeki mevcut gelişmeyi tamamlamıştır (Okcu, 2008: 26).

1.3. Tasarrufların Oluşumunda Etkili Olan Politikalar

Bir ülkenin büyüme ve kalkınmasında etkili olan tasarrufların oluşumunda para politikası, maliye politikası ve çeşitli sosyal politikalar etkili olmaktadır.

1.4.1. Para Politikası

Bir ekonomide merkez bankalarının bazı araçları kullanarak piyasadaki para miktarını artırmak veya azaltmak için uyguladığı politikalara para politikası denilmektedir (Eğilmez, 2012: 1). Merkez bankası zorunlu karşılık oranı, reeskont oranı ve açık piyasa işlemleri gibi araçlar aracılığıyla para politikasını uygulamaktadır (Parasız, 2003: 11). Bu sayede bir taraftan fiyat istikrarını korumaya çalışmakta diğer taraftan da uyguladığı

politikalar ile harcamak veya yastık altında saklamak gibi bireysel davranışlar üzerinde etki yapmaktadır (İnan, 2004: 23).

1.4.1.1. Zorunlu Karşılık Oranı (Zorunlu Mevduatlar)

Zorunlu karşılık, genel anlamda mevduat kabul eden finansal kuruluşların bünyesinde toplanan mevduatlara karşılık olarak merkez bankası nezdinde tutmak zorunda oldukları parasal tutarı ifade etmektedir. Zorunlu karşılık oranlarının değiştirilmesi para arzını etkilediğinden merkez bankaları tarafından bir para politikası aracı olarak kullanılabilir. Zorunlu karşılık oranlarının yükseltilmesi bankaların daha az kredi vermesine dolayısıyla piyasadaki para arzının daralmasına neden olmaktadır (Talaslı, 2012: 3). Zorunlu karşılık oranlarının düşürülmesi durumunda ise zorunlu karşılıkların bir kısmı kullanılabilir rezerv durumuna gelmekte ve bankaların kullanılabilir kredi miktarlarının artmasına dolayısıyla tasarruflarının azalmasına neden olmaktadır (İnan, 2007: 24).

1.4.1.2. Reeskont Oranı

Merkez bankasının para arzını etkilemekte kullanacağı bir diğer yöntem olan reeskont oranı; bankaların nakit ihtiyacı içerisinde olduklarında merkez bankasının bu bankalara verdiği borçlanma karşılığında uyguladığı faiz olarak tanımlanmaktadır. Merkez Bankası, ekonominin ve bankacılık sisteminin içinde bulunduğu koşullara göre, bu oranı arttırıp azaltabilmektedir. Reeskont oranındaki düşüşler piyasadaki likidite talebini artırmaktadır. Artan likidite talebine paralel olarak bireylerin kredi talebi de artmakta sonuç olarak bankalar borçlanarak aldıkları ucuz rezervleri ve ellerinde bulundurdukları tasarrufları bireylere kredi olarak sunmakta daha az atıl rezerv bulundurmaktadırlar (Yardımcı, 1997: 53).

1.4.1.3. Açık Piyasa İşlemleri

Açık piyasa işlemleri; merkez bankasının dolaşımdaki para miktarını artırmak ya da azaltmak için hazineye ait bono ve tahvilleri ile özel sektöre ait bazı tahvil ve senetleri alıp satma işlemi olarak tanımlanmaktadır (Parasız, 2003: 11).

Merkez Bankası piyasadaki para arzını etkilemek amacıyla doğrudan alım, doğrudan satım, geri satım vaadiyle alım ve geri alım vaadiyle satım olmak üzere dört çeşit işlem gerçekleştirmekte veya bu işlemlere aracılık etmektedir (İnan, 2004: 26).

Merkez Bankasının açık piyasa işlemine başvurarak piyasaya mali aktif sürmesi, bu aktifleri satın almak isteyen kişilerin ödeme yapmasına ve piyasadaki para arzının azalmasına neden olmaktadır. Bu durumda da faiz oranlarının artması ile tasarruf miktarı artmaktadır. Merkez Bankasının piyasadan bono ve tahvil alması durumunda ise piyasadaki para arzı artmakta, faiz oranları düşmekte ve bireylerin tasarruf yapma eğilimi düşmektedir (Akdiş, 2001: 171).

1.4.2. Maliye Politikası

Maliye politikası ekonomik istikrarı sağlamak, iktisadi kalkınma ve büyümeyi sağlamak ve adil gelir dağılımını sağlamak için temel olarak üç araçtan oluşmaktadır. Bu araçlar; kamu harcamaları politikası, borçlanma politikası ve vergileme politikasıdır.

1.4.2.1. Kamu Harcamaları Politikası

Günümüzde büyük boyutlara ulaşan ve maliye politikasının önemli bir aracı olan kamu harcamaları; maliye politikasının esas amaçlarına ek olarak tasarrufların oluşumunu da etkilemektedir (Ulusoy, 2011: 38).

Kamu harcamaları; reel harcamalar ve transfer harcamalarından oluşmaktadır. Genel olarak reel harcamalar; askeri harcamalar, idari harcamalar, eğitim harcamaları, sağlık harcamaları gibi devletin geleneksel fonksiyonuna uygun olarak yapılan harcamalardır. Reel harcamalar içinde değerlendirilen cari harcamalar da devletin tüketim malları alımına yöneliktir ve her yıl tekrarlanmaktadır (İnan, 2004: 30). Reel harcamaların tasarruf üzerindeki etkileri göreceli olsa da bu harcamaların tasarrufları özendirildiği bilinmektedir. Eğitim ve sağlık politikalarının tasarruf eğilimlerini temelde yaşam beklentilerini ve üretkenliği arttırarak etkilediği görülmektedir. Örneğin; AIDS hastalığının yaşam beklentisini önemli ölçüde azalttığı Afrika ülkelerinde tasarruf eğilimlerinin azaldığını gözlemlenirken, yaşam süresinin ortalama 81 yıl olduğu Japonya'da tasarruf eğiliminde önemli artışlar görülmektedir. Ayrıca eğitim ve sağlık politikaları, alt gelir grubu ile üst gelir grubu arasındaki geçişleri kolaylaştırarak, alt gelir grubunun tasarruf eğiliminde olumlu bir etki yaratmaktadır (Özalale, 2012: 1).

Transfer harcamaları ise borçlanma faizi, sosyal yardımlar, iktisadi amaçlı yapılan yardımlardan oluşmaktadır. Bu harcamalar, milli gelirden değişiklik meydana getirmeksizin sadece bireyler veya sosyal gruplar arasında satın alma gücünün el değiştirmesine neden olmaktadır. Ancak yapılan transfer harcamalarının nasıl ve kimlere verildiği önem taşımaktadır. Yapılan transfer harcamalarının üretimi artıran alanlar yerine rant paylaşımına kanalize olması milli geliri dolayısıyla tasarrufları olumsuz olarak etkilemektedir (Turan, 2008: 24).

Transfer harcamaları içerisinde adı geçen ve özellikle düşük gelirli bireylerin kullandığı talep elastikiyeti düşük olan mal ve hizmetlerin fiyatlarının düşürülmesi için yapılan sosyal yardımlar ile üreticilere yönelik maliyeti azaltmak amacıyla yapılan iktisadi amaçlı yardımlar tasarruflar üzerinde olumlu etki oluşturmaktadır.

Transfer harcamaları kapsamında adı geçen bir diğer kalem de faiz ödemeleridir. Özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde artan yabancı sermaye girişinin yarattığı aşırı borçlanma ve borçlanma faizi tasarrufların önemli bir oranının, yurt içinde yatırımlara dönüşmeden borç veren ülkeye ödeme olarak kullanılmasına neden olmakta bu sebeple yurtiçi tasarrufları azaltmaktadır. Ayrıca az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde görülen yoğun spekülasyon sermaye girişi yurtiçi harcamaları artırarak iç talebin artmasına ve mevcut yurtiçi tasarrufların azalmasına neden olmaktadır (Yentürk, 1997: 138).

1.4.2.2. Borçlanma Politikası

Ülkedeki tasarrufların yeterli olmadığı durumlarda büyüme ve kalkınma amacı güden devletler borçlanma politikasıyla yatırımları gerçekleştirebilmektedir. İlk olarak devlet, ülke içinde küçük miktardaki tasarrufları zorunlu ya da gönüllü olarak bireylerden ya da kurumlardan borçlanma yoluyla alabilmekte ve yatırımlara kaynak olarak aktarabilmekte, ikinci olarak ise ülke dışından gönüllü ve zorunlu olarak fon sağlayabilmektedir. Ülke içinden ya da ülke dışından sağlanan bu fonlar doğru kaynaklara aktarıldığı takdirde üretim artışı kanalıyla tasarrufların artmasına imkan verecektir.

1.4.2.2. 1. İç Borçlar

Borçlanma kaynak itibariyle tasarruflara dayanmaktadır ve tasarrufları kullanarak yatırım yapmak isteyenler ile tasarruf sahipleri her zaman aynı kişiler olmamaktadır. Yatırım yapmak isteyen müteşebbisler, yurt içinde bulunan bireylerden, özel kuruluşlardan, bazı sosyal güvenlik kurumlarından ve merkez bankasından borçlanabilmektedir. Eğer devlet iç borçlanma için bireyleri tercih ediyorsa ve bireylerin ellerinde atıl vaziyette bulunan tasarrufları kullanarak aktif hale getirebiliyorsa atıl durumdaki kaynaklar kullanılmış olmakta hem bireyler kar ve faiz elde etmekte hem de tüketimlerinden kısarak devlete borç vermekte sonuçta da mevcut yurtiçi tasarruf miktarı artış göstermektedir (İnan, 2004: 38).

Devletin yurt içinde bulunan bireylerden ya da kurumlardan borçlanarak elde ettiği fonları hiç kullanmaması, ekonominin durgun olduğu bir dönemde ekonomide daralmaya neden olabilmektedir. Devletin bu kaynakları yeni yatırım harcamalarına kanalize etmesi ise bireylerin ya da tüzel kişilerin yatırımlarını ertelemeleri ile ortaya çıkabilecek olumsuzlukları giderici yönde etki yapmaktadır. Bu etki durgunluk içindeki bir ekonomiyi canlandırıcı yönde rol oynarken, enflasyonist süreçte bulunan bir ekonomide yatırımın üretken olup olmasına bağlı olarak enflasyonu düşürücü ya da arttırıcı bir etki yaratabilmektedir (Bakkal ve Gürdal, 2007: 159).

1.4.2.2.2. Dış Borçlar

Özellikle gelişmekte olan ülkelerin ekonomik olarak gelişebilmesi için, öncelikle giderlerini karşılayacak yeterli gelire, sonra da kalkınmalarını sağlayacak yatırımları yapmaları için yeterli tasarrufa ihtiyaçları vardır. Ancak bu ülkelerde en büyük problem kalkınabilmek için gerekli olan likiditeye sahip olamamaları, ortaya çıkan gelir ve tasarruf yetersizliklerini karşılamak için dış kaynaklara başvurmak zorunda kalmalarıdır (Adıyaman, 2006: 21).

Alınan dış borçların verimli alanlarda kullanılması ve ülkenin kalkınmasını sağlayacak gerekli yatırımların yapılması durumunda yurt dışından alınan borçlar ülkenin kalkınmasını sağlamaktadır. Ancak kullanılan bu borçların verimsiz alanlara yatırılması hem ekonomi üzerinde olumsuzluklar meydana getirmekte hem de bireylerin tasarruflarını etkilemektedir. Bununla birlikte devletin kaynak yetersizliği nedeniyle dış borç kullanması, bireyler açısından vergilerin bir alternatifi olarak düşünülmekte ve

bireyin harcama olanakları arttırılmış olmakta bu durumda da bireyin tasarruf yerine tüketim eğilimi artmaktadır. Ayrıca ülkemizde de olduğu gibi borçların yıllarca birikmesi ve ülke üzerindeki borç yükünün artması yurt içi tasarrufların borç ödemeleri için kullanılmasına neden olmaktadır. Ayrıca dış borç ve borç faizlerinin ödenebilmesi için vergi oranları yüksek tutulmakta bu durum da bireylerin kullanılabilir gelirlerinin dolayısıyla tasarruflarının azalmasına neden olmaktadır (Adıyaman, 2006: 37).

1.4.2.3.Vergileme Politikası

Gelişmekte olan ülkeler, ekonomik kalkınmanın sağlanabilmesi için gerekli kaynaklara ulaşamamaktadır. Bu nedenle devlet, ekonomik kalkınmayı sağlamak ve özellikle yurt içinde tasarrufları teşvik etmek amacıyla, yönlendirici vergi politikaları ile bireylerin ve kurumların tasarruf kararları üzerinde etkili olabilmektedir. Ülkenin ekonomik durumuna ve verginin niteliğine göre tasarruf kararları farklılaşmaktadır.

Günümüzde vergiler gelir üzerinden alınan vergiler, harcama üzerinden alınan vergiler ve servet üzerinden alınan vergiler olmak üzere üç başlıkta sınıflandırılmaktadır. Gelir üzerinden alınan vergilerin tasarruf üzerindeki etkisi olumsuz olmakta, bu vergi oranlarında yapılan artış bireyin kullanılabilir gelirinde azalmaya neden olduğundan tasarrufları kısıcıcı etki yaratmaktadır. Harcamalar üzerinden alınan vergi oranlarında yapılan artış ise bireylerin tüketimlerini kısma eğilimindedir ve azalan tüketim, tasarrufların artmasına neden olmaktadır. Genel olarak servet üzerinden alınan vergiler ise tasarruflardan elde edilen faizi azaltacağından bireylerin tasarruf şevkini kırmaktadır.

1.5. Vergilerin Tasarruflar Üzerindeki Etkisi Alanında Yapılan Çalışmalar

Clark tarafından 1940'lı yılların sonunda yapılan ekonometrik bir araştırmada; vergi yükünün % 25'in üzerine çıkması halinde yüksek vergi oranlarının tasarrufları azaltacağı görülmüştür.

Hesse (1961) yılında yaptığı uzun yılları kapsayan çalışmada vergilerin gönüllü tasarruf üzerindeki negatif etkisinin oldukça fazla olduğunu kanıtlamıştır.

Musgrave (1963) yılında ABD için yaptığı çalışmada kişisel gelir vergisinin gönüllü tasarruflar üzerinde azalmaya neden olduğunu gözlemlemiştir.

Harberger (1964), marjinal vergi oranlarındaki bir artışın yarattığı marjinal etkinlik kaybının, vergi oranlarının büyüklüğü ile doğru orantılı olduğunu sonuç olarak artan oranlı vergilerin bireylerin iktisadi davranışlarını olumsuz etkileyerek tasarruf eğilimini azalttığını belirtmiştir.

David and Scadding (1974), 1898-1969 yılları arasında ABD’de özel tasarruf oranını belirleyen davranışları inceledikleri çalışmada özel tasarruf oranının sabit olduğunu ve vergilerin özel tasarruf üzerinde etkisi olmadığını belirtmiştir.

Boskin (1976) tarafından yapılan çalışmada vergi indirimleriyle vergi sonrası kazançların % 10 artması halinde tasarrufların yıllık % 5 oranında artacağı ileri sürülmektedir.

Carroll ve Summers (1987), ABD ve Kanada ekonomisi için 1970 -1980 yılları verilerini kullanarak yaptıkları çalışmada hükümet politikalarının özel tasarruf oranlarını etkileyip etkilemedikleri eğer etkiliyorsa bu etkinin hangi nedenlerle gerçekleştiğini tespit etmek için regresyon yöntemini kullanarak yaptıkları ekonometrik çalışmada hükümetin vergi politikalarının toplam kişisel tasarruflar üzerinde olumlu etkisi olduğu görülmüştür. Ayrıca vergi yapısında meydana gelen değişmeler, tasarruf oranları farklılığını açıklayan en önemli faktör olarak tespit edilmiştir.

Fitzgerald (1993), Avustralya’da özel tasarrufları etkileyen faktörleri incelerken kurumlar vergisinin Avustralya’da tasarrufların büyük kısmını oluşturan kurum tasarrufları üzerinde etkili olduğunu belirtmiştir. Hane halkı tasarrufu ise 1990’lı yıllarda % 2 ‘lik oranla toplam tasarruflar içinde küçük bir rol oynamıştır. Ancak Hindistan gibi hanehalkı tasarruf oranının % 19 olduğu gelişmekte olan ülkelerde gelir vergisi politikaları hanehalkı tasarrufları üzerinde büyük bir etkiye sahiptir.

Müitzer ve Ontscherenski (1990) tarafından 23 OECD ülkesi için yapılan regresyon çalışmasında ulusal tasarruflar için 1965 - 1985, 1970 - 1985 yılları arası ve özel tasarruflar için 1970 - 1985 yılları arası verileri kullanılmış ve ulusal tüketim vergileri kullanımındaki değişiklikler ile ulusal tasarruflar ve özel tasarruflar arasında önemli pozitif istatistiki korelasyona sahip bir regresyon bulunamamıştır. Benzer şekilde aynı sonuç gelir vergisi için de geçerli olmaktadır.

Karakaş (1993), Türkiye için 1963 – 1990 dönemi verilerini kullanarak, dolaylı vergilerin oranı ile özel ve toplam tasarruf oranları arasında karşılaştırma yaptığı çalışmada dolaylı vergilerin payının artış gösterdiği 1980 – 1990 dönemlerde özel ve toplam tasarruf oranlarının da arttığını gözlemlemiştir.

Callen ve Thimann (1997), 1975-95 yılları arasında 21 OECD ülkesi verilerini kullanarak yaptığı ampirik çalışmada vergi sisteminin hane halkı tasarrufları üzerinde önemli etkisi olduğunu belirtmişlerdir.

Cardenas and Escobar (1997), Colombia’da 1925 - 1994 yılları arasında tasarrufları belirleyen faktörleri inceledikleri çalışmada yüksek vergilerin özel tasarruf oranlarını – özellikle de şirket tasarruflarını - düşürdüğünü fakat bu etkinin 1991 yılına kadar gözlemlenebildiğini belirtmişlerdir.

Cardenas and Escobar (1998), Colombia’da 1925 - 1994 yılları arasında özel tasarrufları belirleyen faktörleri inceledikleri çalışmada özel tasarruflar ve vergiler arasında negatif ilişki olduğunu tespit etmişler ve bu katsayıyı -0.58 olarak belirtmişlerdir.

Dahan ve Hercowitz (1998), İsrail ekonomisi için yaptıkları çalışmada 1960-1994 yılları arasından uygulanan vergi oranları artışının tasarruf oranlarını azalttığı yönünde sonuçlara ulaşmışlar ve değişimden kaynaklanan gelir vergisi oranının tasarruflar üzerindeki yüzde değişimini -0.29 olarak tahmin etmişlerdir.

Tanzi ve Zee (1998), OECD ülkeleri üzerine yaptığı çalışmada 1970 – 1994 yılları arasında vergilemenin OECD ülkelerindeki özel tasarruf oranları üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Bu ülkelerden sadece beşinde vergi gelirleri/GSMH oranı ve özel kesim tasarruf oranının söz konusu dönem içinde belirgin biçimde yükseldiği görülürken; diğer ülkelerde vergi gelirleri/GSMH oranı yükselirken tasarruf oranının düştüğünü gözlemlemişlerdir. Ayrıca gelir vergisinin özel kesim tasarruflarını, tüketim vergilerine kıyasla daha olumsuz etkilediği ve gelir vergileri yerine tüketim vergilerinin uygulanması durumunda özel kesim tasarruflarının olumlu etkileneceği sonucuna varmışlardır.

Aron ve Muellbauer (2000), 1966 – 1997 yılları arasında Güney Afrika’da özel tasarrufların belirleyenlerini firma bazında incelemişler ve bu araştırmanın sonucunda

da kar gelirleri üzerindeki vergilerin artırılması halinde firmaların daha çok tasarruf yöneldiklerini gözlemlemişlerdir.

Prinsloo (2000) Güney Afrika için yaptığı çalışmada gelir vergilerinin etkilerinin tüketim vergilerinden daha az olması halinde toplam hane tasarruf miktarında artış olacağını belirtmiştir.

Hussain ve Brookins (2001), uç sınırlar (Extreme Bounds Analysis, EBA) analizinde vergilerin tasarruf üzerindeki değerini 0.39 ile – 0.08 arasında bulmuş ancak bu değişkenlerin güvenilirliği yeterli görmemiştir. Dolayısıyla vergilerin tasarruf üzerindeki etkisinin düşük olduğunu gözlemlemiştir.

Peter and Kerr (2001), Hindistan için yaptıkları zaman serisi analizinde 1952 – 1992 yılları arasında kişi başına düşen doğrudan vergilerde yapılan % 1’lik bir artışın kişi başına tasarruf oranlarında % 0.41 düşüğe neden olacağını belirtmişlerdir.

Oktayer (2002) göre tüketim vergilerinin tasarruf üzerinde daha etkili olduğu, tüketim vergilerinde yapılan artışın tasarrufu artırdığı görülmektedir.

Saraçoğlu (2006) tarafından Türkiye için yapılan bir çalışmada özellikle düşük gelirli kesim tarafından taşınan Katma Değer Vergisi oranlarındaki artışın tasarrufları azalttığı görülmektedir.

Açıkgöz (2008) tarafından Türkiye için yapılan ve 1968 – 2006 yıllarına ait verilerin kullanıldığı ekonometrik çalışmada düşük dolaysız vergi gelirleri/GSYİH oranının daha yüksek tasarruf oranı sağlayacağını belirtmiştir.

Matur, Sabuncu ve Bahçeci (2012), 1980-2008 yılları arasında Türkiye için özel tasarrufun belirleyicilerini saptamak amacıyla yaptıkları çalışmada mal ve hizmet üzerinden alınan vergilerin özel tasarruflar üzerinde artışa neden olduğunu görülmektedir. Benzer şekilde, toplam vergi gelirlerinin oranındaki artışın özel tasarrufları artırdığı görülmüştür.

Uzay (2012) tarafından Kayseri ilinde yapılan anket çalışmasına katılan 150 özel girişimciden % 76’sı “yüksek vergi oranlarının tasarruflarını azaltacağını” belirtmişlerdir.

Randjelovic (2013) tarafından Sırbistan için 2004-2009 yılları verileri kullanılarak yapılan nedensellik analizi sonucunda düz vergiler ve kapsamlı gelir vergisinden oluşan ikili gelir vergisi sisteminde sırasıyla yapılacak % 2.15 ve % 3.64 indirimin uzun dönemde tasarrufları % 20 artıracığı görülmüştür.

Tasarruflar üzerinde etkili olan diğer unsurlar da mevcuttur. Bu unsurlar; hükümet politikaları, ekonomide meydana gelen değişimler ve demografik faktörler olarak sıralanabilir. Özellikle yaş ve cinsiyet unsurunun tasarrufları belirleyen önemli demografik faktörler olduğu söylenebilir. Modigliani (1970), tarafından yapılan çalışmada bireylerin gençken negatif tasarruf eğiliminde olduğu görülmüştür.

Sancak ve Demirci (2012) tasarrufun belirleyicileri ortaya koyduğu çalışmada genç nüfusun ülkedeki tasarruf miktarını düşürdüğünü belirtmiştir.

IMF tarafından Türkiye için yapılan çalışmada yaşlı sayısının fazla olduğu ailelerde daha fazla tasarruf yapıldığı saptanmış bu durumun artan sağlık harcamalarından kaynaklandığı ortaya konulmuştur. Ayrıca yine aynı çalışmada cinsiyetin tasarruf üzerindeki etkisi belirlenmeye çalışılmış ve kadınların erkeklerden daha fazla tasarruf eğiliminde olduğu belirlenmiştir.

BÖLÜM 2: VERGİLERİN TASARRUFLAR ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ, TÜRKİYE’DE TASARRUFLARIN GELİŞİMİ VE TÜRKİYE’DE UYGULANAN VERGİ POLİTİKALARININ TASARRUFLAR ÜZERİNDEKİ ROLÜ

Bu bölümde öncelikle vergi türlerinin tasarruflar üzerindeki etkisi incelenmiş daha sonra Türkiye’de 1980 – 2014 yılları arasında tasarrufların gelişimi ve uygulanan vergi politikalarının tasarruf üzerindeki etkisi ele alınmıştır.

2.1. Vergilerin Tasarruf Üzerindeki Etkisi

Ülkelerin iktisadi büyümeleri için önem taşıyan tasarruflar, sermaye birikiminin sağlanmasında ve oluşan sermayenin yatırıma dönüşmesinde büyük önem taşımaktadır. Ancak sermaye birikimi de marjinal tasarruf eğilimi yüksek olan yüksek gelirli bireylerin tasarruflarını artırmaya teşvik edici vergi politikalarıyla sağlanabilmektedir.

Vergi, bireylerin kullanılabilir gelirlerinde, servetlerinde ve harcamalarında daralmalara sebep olmakla birlikte bireylerin tasarruf yapabilme potansiyelleri üzerinde de olumsuz etki yaratmaktadır. Ancak vergi politikalarının tasarruf üzerindeki etkilerinin farklı olduğu görülmektedir.

Dolaysız vergilerin artan oranlı yapısı, özel tasarrufa ayrılması gereken daha üst gelir diliminin daha yüksek oranda vergilendirilmesine neden olmaktadır. Ayrıca dolaysız vergiler, yüksek gelirli bireylerin hem gelirlerini hem de tasarrufları konu edinerek çifte vergilendirmeye neden olmakta sonuçta da tasarruflar üzerinde negatif etki yaratmaktadır. Dolaylı vergiler ise, sermaye birikimini artırma ve çalışmayı teşvik etme noktasında, emek üzerinde daha az olumsuz etkisi olduğu, geliri tüketimden tasarrufa çevirebilme özelliği ve de dolaysız vergi gibi ilk aşamada değil tüketim aşamasında alınması nedeniyle, bireyin ileriki dönemlerde elde edeceği faiz gelirinden yoksun olmamasını sağladığından daha başarılı bir araçtır (Yılmaz, 2012: 14).

2.1.1. Gelir Üzerinden Alınan Vergilerinin Tasarruf Üzerindeki Etkisi

Gelir üzerinden alınan vergiler; verginin ekonomik kaynaklarına göre alınması ilkesinin sonucunda doğmuş vergi kalemleridir (Demircan, 2003: 102). Gelir üzerinden alınan vergilere bakıldığında bu vergilerin, gerçek kişilerin elde ettiği gelir üzerinden alınan

gelir vergisi ve tüzel kişilerin elde ettiği kurum gelirleri üzerinden alınan kurumlar vergisinden oluştuğu görülmektedir.

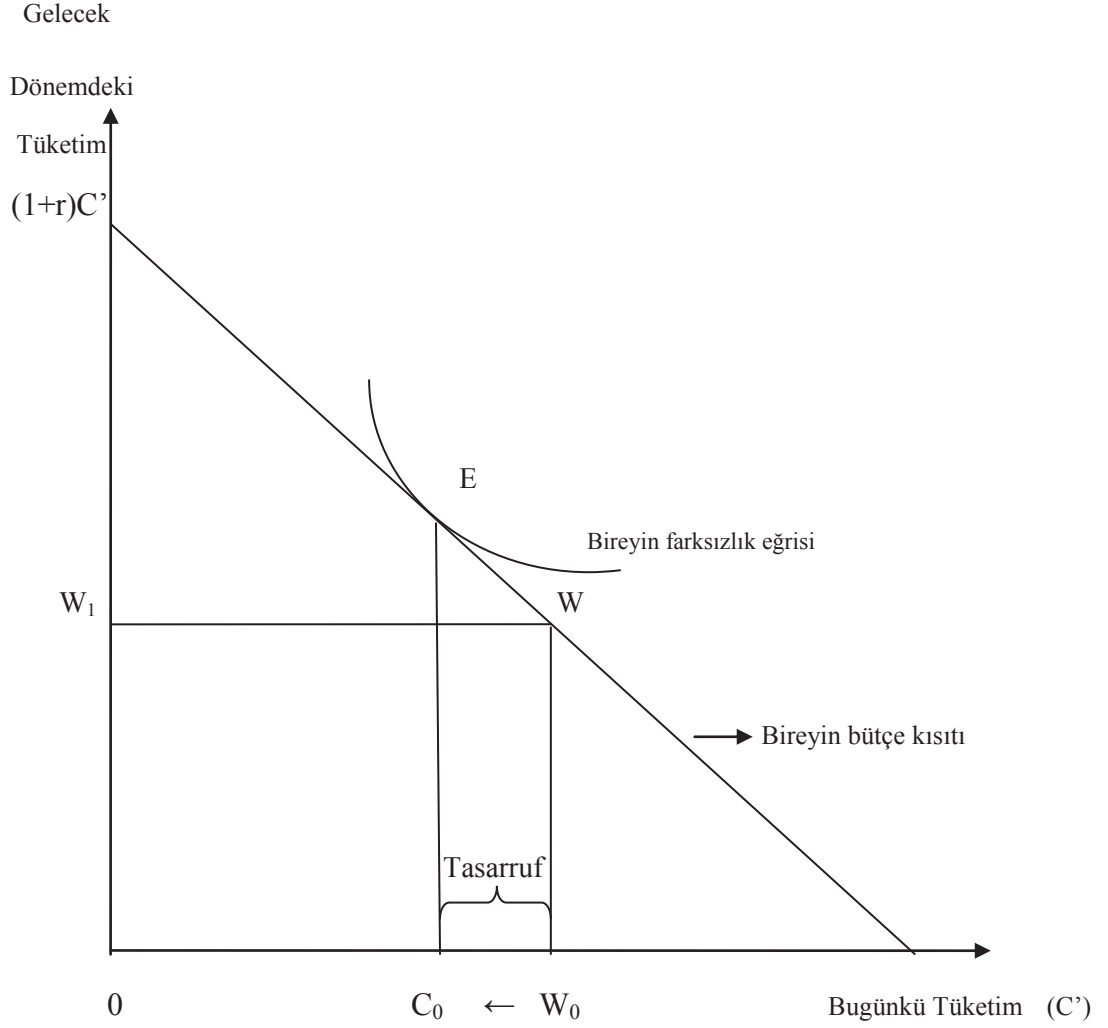
2.1.1.1.Gelir Vergisinin Tasarruflar Üzerindeki Etkisi

Gelir vergisi, gerçek kişilerin bir takvim yılı içinde elde ettiği gelirlerin safi tutarı üzerinden hesaplanan vergidir. Günümüzde yaygın şekilde uygulanan gelir vergisi, bireyin bir takvim yılı içinde elde ettiği gelir üzerinden alınan, artan oranlı, subjektif ve dolaysız bir yapıya sahiptir (Akdoğan, 2011; 263).

Gelir vergisinin ekonomik etkileri diğer vergi türlerine nazaran daha hissedilir niteliktedir. Bunun nedeni ise gelir vergilerinde mükellefler beyan, tahakkuk ve ödeme aşamalarına bizzat katılmakta ve bu vergiler vergileme gücünü doğrudan hedef almaktadır (Mutlu ve Çelen, 2012: 22). Ayrıca gelir vergileri diğer vergi türleri içerisinde yansıtılması en zor olan vergilerdir. Özellikle maaş ve ücret üzerinden stopaj yoluyla alınan gelir vergisi, yükümlüler tarafından yansıtılamamaktadır. Ancak gelir vergisinin diğer unsurlarından olan gayrimenkul sermaye iradı ile ticari, zirai ve serbest meslek kazançları üzerinden alınan gelir vergisi stopaj yoluyla ücretler üzerinden alınan gelir vergisinden daha kolay yansıtılmaktadır (Muter ve diğerleri, 2006: 202).

Dolayısıyla gelir vergisinin olmadığı bir ekonomide birey elde ettiği gelirin tamamını tüketebilir, tamamını tasarruf edebilir veya tüketim ve tasarruf arasında bölüştürebilir. Eğer bireyin marjinal tasarruf eğilimi sıfır ise; ödediği vergi miktarı kadar geliri azalacağı için tüketimi de buna bağlı olarak azalmaktadır. Marjinal tasarruf eğiliminin sıfırdan farklı olması durumunda ise, marjinal tüketim eğiliminin büyüklüğü oranında tüketim oranı azalacak, marjinal tasarruf eğiliminin büyüklüğü oranında da tasarruf azalacaktır (Serakibi, 2012: 73).

Aşağıdaki şekilde gelir vergisi konulmadan önce bireyin tasarruf tercihi gösterilmektedir.

Şekil 4 : Vergi Öncesi Bireyin Tasarruf Tercihi

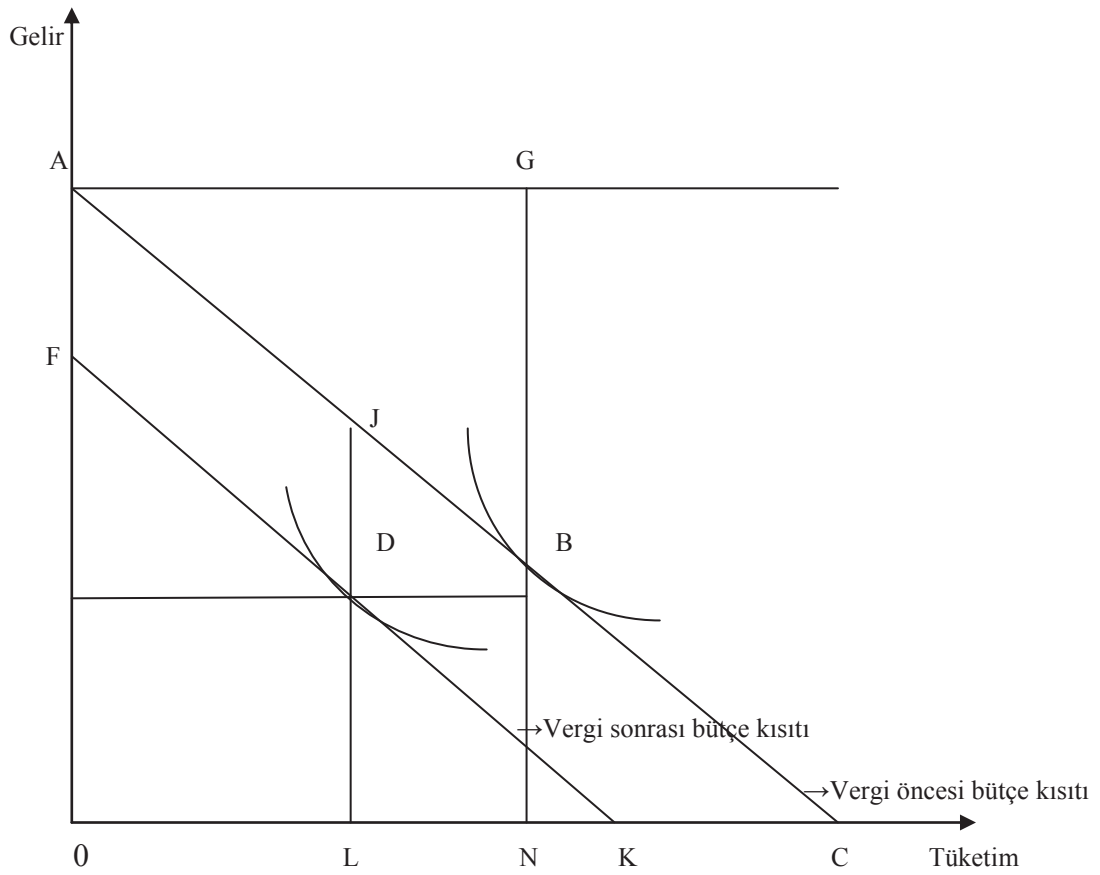
Kaynak: Stiglitz, 2000: 533.

Yatay ekseninde bireyin bugünkü maksimum tüketimi (C') dikey ekseninde ise bireyin gelecekteki tüketimi $(1+r)C'$ yer almaktadır. Eğer birey bütün gelirini bugün tüketirse hiç faiz geliri elde edemeyecek ve gelecekteki tüketimi sıfıra eşit olacaktır. Eğer birey bütün gelirini bugün tasarruf ederse gelecekteki maksimum tüketimi $(1+r)C'$ ye eşit olacaktır. Bireyin bugünkü ücreti (W_0) ve gelecekteki ücreti (W_1) şeklindeki W noktasında kesişmektedir. Birey için bir bütçe kısıtı söz konusudur, yani bugün (C') kadar ya da gelecekte $(1+r)C'$ kadar tüketim arasında bir tercih yapmak durumundadır. Birey bütçe kısıtı altında, borç alarak bugünkü tüketimini artırıp gelecekteki tüketimini kısıtabilir ya da tasarruf ederek bugünkü tüketimini azaltıp gelecekteki tüketimi artırabilir. Şekilde birey bütçe doğrusuna teğet olan E noktasını seçmiş ve gelecekte

daha fazla tüketebilmek için bugünkü tüketimini azaltmış ücret gelirinden daha az tüketmeyi tercih ederek $W_0 - C_0$ kadar tasarruf etmiştir (Stiglitz, 2000: 532 – 534).

Kalkınmanın finansmanında kullanılan gelir vergisi, bireyin gelirini azalttığı için devletin gelir vergisinde yapacağı bir artış bireyin tasarruf kararını yeniden gözden geçirmesine neden olmakta aynı zamanda tasarrufun gelecekteki getirisini yani faizi de etkilemektedir (Edizdoğan ve Çelikkaya, 2012: 47).

Aşağıdaki şekilde gelir vergisi konulmadan sonra bireyin tasarruf tercihi gösterilmektedir.

Şekil 5 : Vergi Sonrası Bireyin Tasarruf Tercihi

Kaynak:Eker, 2009: 223.

Grafikte de görüldüğü üzere mükellef gelir vergisi konulmadan önce B noktasında dengededir. $0A$ bireyin gelirini, NB bu gelirden tasarrufa ayrılan payı, BG tüketimi göstermektedir. Mükellefin elde ettiği gelir üzerinden alınan vergi bütçe doğrusunu sola kaydırmaktadır. Bu durumda mükellefin bütçe doğrusu FK , denge noktası ise D noktası

olmaktadır. İkinci durumda bireyin tasarrufu LD kadardır ve NB – LD arasındaki fark vergi sonrası tasarruftaki azalmayı göstermektedir (Eker, 2009: 223 – 224).

Gelir vergisinin tasarruf eğilimi üzerindeki diğer olumsuz etkisi ise tasarruf üzerinden alınan faiz gelirlerinin vergilendirilmesidir. Gelirinin bir kısmını tasarrufa yönlendirerek gelir seviyesinin altında tüketim yapmayı tercih eden birey için tasarrufları üzerinden sonraki dönemde alacağı faiz gelirlerine vergi konulması, bireyin tasarruf kararlarında etkili olmaktadır.

Artan oranlı gelir vergisinin, bireylerin iktisadi davranışlarını olumsuz etkileyerek tasarruf eğilimini azalttığı bu etkinin üst gelir grubu ve alt gelir grubu için farklı olduğu görülmektedir (Karayılmazlar ve Güran, 2005: 156).

Genel olarak tasarrufların marjinal tüketim eğilimi düşük yüksek gelir grubu tarafından gerçekleştirildiği görülmektedir. Çünkü düşük gelirlilerin marjinal tüketim eğilimi yüksektir ve tasarruf gücü gelirdeki artışa paralel olarak arttığından, marjinal ve ortalama tasarruf eğilimi daha düşük olmaktadır (Çelik, 2002: 124). Ayrıca alt gelir grubunun tasarrufları hastalık, yaşlılık, sakatlık gibi beklentiler nedeniyle oluşmaktadır. Orta gelir grupları ise bunlara ek olarak faiz elde etmek gayesiyle ya da çeşitli spekülasyon düşüncesi ile tasarruf yapmaktadır. Dolayısıyla ekonomik büyüme ve kalkınma büyük çoğunlukla nispeten az sayıda olan üst gelir grubunun tasarruflarına bağlıdır (Edizdoğan ve Çelikkaya, 2012: 63).

Tasarruf eğilimi yüksek olan üst gelir grubuna artan oranlı gelir vergisi uygulandığında, üst gelir grupları, düşük ve orta gelir gruplarına kıyasla daha yüksek oranda vergilendirilmekte ve gelirin artan kısmı daha yüksek oranda vergilendirildiğinden özel kesimin tasarruf edilebilir fonlarının kısılmasına yol açmaktadır. Bu nedenle üst gelir grubundaki mükelleflerin tasarrufları azalarak tüketim harcamaları artmaktadır (Oktayer, 2002: 157). Ayrıca artan oranlı gelir vergisi uygulandığında; faiz oranları düşmekte, yükümlüler tasarruf yerine tüketime yönelmekte sonuçta da ülke düzeyinde tasarruf hacmi düşmektedir (Sancar ve Şentürk, 2012: 8).

Toplam tasarrufların artırılması ve ekonomik büyümenin sağlanması temel hedef olarak belirlendiğinde vergi yükü özellikle alt gelir grubundaki bireylerin üzerine kalmakta bu durum da vergi adaletini zedelemektedir. Yapılması gereken verginin adalet yönünü en az zedeleyecek biçimde ekonomik büyümeyi hedefleyen, verginin tabana yayılmasını ve vergi hasılatını artıracak şekilde uygulanacak vergi politikasıdır (Oktayer, 2002: 157).

Bu da tasarruf maliyetlerini artıran gelir vergisi gibi vergilerde zaman zaman yapılacak bir indirim ile mümkün olabilir.

2.1.1.2.Kurumlar Vergisinin Tasarruflar Üzerindeki Etkisi

Kurumlar Vergisi, belli bir dönemdeki ekonomik faaliyetleri sonucunda gelir elde eden kurumların toplam safi kazançları üzerinden alınan genel nitelikte, objektif, düz oranlı ve dolaysız bir vergidir (Eker, 2009: 232). Ancak tanımdaki “kurum” kavramı bütün kurumları kapsamamaktadır. Çünkü tüzel kişilik olduğu halde ortakları gelir vergisi mükellefi olan adi şirket niteliğindeki kurumlar da bulunmaktadır (Yavuz, 2008: 6). Bu nedenle kurumlar vergisi mükellefleri Kurumlar Vergisi Kanununun 2. maddesinde sermaye şirketleri, kooperatifler, iktisadi kamu kuruluşları, dernek ve vakıflara ait iktisadi işletmeler ile iş ortaklıkları olarak görülmektedir (Pehlivan, 2012: 246).

Kurumlar vergisi gelir vergisi gibi dolaysız niteliktedir ve yöneldiği yasal yükümlünün ödeme gücünü etkilemektedir. Ancak kurumlar vergisi gelir vergisinden farklı olarak subjektif değil objektif bir vergidir. Ayrıca kurumlar vergisi artan oranlı değil düz oranlıdır (Eker, 2009: 233). Bu özelliklere ek olarak kurumlar vergisinin yansıtılabilmesi gelir vergisine kıyasla daha elverişlidir ve uzun dönemde fiyat artışları yoluyla ileriye doğru yansıtılabilmesi mümkün olduğundan kurumlar vergisinin kurum üzerindeki olumsuz etkilerini gidermektedir (Akkaya, 1991: 147).

Kurum kazançları üzerinden alınan kurumlar vergisi, kurumların elde ettiği kazanç üzerinden alındığından kurum tasarruflarını ve özel tasarrufları azaltmakta dolayısıyla yatırımları olumsuz etkilemektedir. Özellikle vergi oranının yüksek olması durumunda bu etki daha da belirginleşmektedir (DPT, 1993: 2).

Sermaye birikimini hızlandırarak ekonominin çeşitli kalemleri üzerinde etkili olan kurum tasarrufları, diğer bir deyişle dağıtılmayan karlar bütün firmalar için en önemli finansman kaynaklarından biridir. Bu durum özellikle küçük işletmeler için ayrı bir önem taşımaktadır. Çünkü küçük işletmeler büyük firmalarla rekabet edebilmek ve üretimde etkinliği artırmak amacıyla birim maliyetleri düşürmeye çalışmaktadır (Abaç, 1974: 25; Yavuz, 2008: 77). Ürettikleri ürünün piyasada tutunup tutunamayacağı kesin olarak bilinemediğinden bu işletmeler riskli teşebbüsler olarak görülmekte ve öz sermaye ve yabancı sermaye bulma olanakları düşük olmaktadır. Bu nedenle özellikle küçük işletmeler, borçlanma ve yeni hisse senedi çıkarmak yerine kendi fonları ile

büyümeyi tercih etmektedirler. Bu durum da küçük işletmeleri mecburen tasarruf yapmaya zorlamaktadır (Büyükçulcu, 2006: 72).

Büyük işletmelerin tasarruf eğilimi ise daha çok sermaye piyasasındaki gelişmelere bağlıdır. Eğer sermaye piyasası yetersiz ise ve sermaye piyasasına güvensizlik söz konusu ise büyük işletmelerin de tasarruf eğilimi yüksek olmaktadır (Mutlu, 2002: 36).

Özellikle az gelişmiş ülkelere bakıldığında küçük ve büyük işletme hissedarların geliri düşük olduğundan elde edilen kar paylarının büyük ölçüde dağıtıldığı görülmektedir. Bu nedenle az gelişmiş ülkelerin kurum tasarrufları azdır. Ancak kurumların tasarruflarının azalması verginin yansıtılamaması varsayımına dayanmaktadır. Eğer kurumların elde ettiği kazanç üzerinden alınacak bir kurumlar vergisi fiyatlar yoluyla tüketiciye yansıtılamıyorsa kısa dönemde kurum tasarrufları etkilenmemektedir. Ancak kurumlar vergisi uzun dönemde kurum tasarruflarını azaltmakta ve kurumların gelişmesini engellemektedir (Mutlu, 2002: 36).

Ayrıca kurumlar vergisinin kurum tasarruflarını azaltacağı düşüncesi kişilerin kurumlara yatırdıkları sermayelerinin vergiden sonraki gelirlerine bakarak hareket etmesine neden olmakta ve sermayenin getirisini azaltmaktadır (Oktayer, 2002: 157).

Kurumların elde ettiği faiz, karpayı ve sermaye kazancı gibi değerlerden vergi alınması tasarruf maliyetini artırmakta ve kurumları tüketime yönlendirmektedir (Demircan, 2003: 105).

Kurumlar vergisinin tasarruflar üzerindeki bu olumsuz etkisini hafifletebilmek ya da tamamen ortadan kaldırabilmek için, gelişmiş ve özellikle gelişme yolunda olan ülkeler kurumlar vergisi oranında indirimde gitmekte ve vergisel teşvikleri yaygın bir şekilde kullanmaktadırlar (DPT, 1993: 2).

Kurumlar vergisi için yapılacak teşvikler ve kurumlar vergisi oranında uygulanacak indirim kurumların harcanabilir gelirlerinde artışa neden olmaktadır (Ozansoy, 2010: 157). Tasarruf da gelirin bir fonksiyonu olarak görüldüğünden artan gelire bağlı olarak yapılacak tasarruf miktarı da artmaktadır Kurumların tasarruflarındaki artış, kurum likiditelerinin artmasına ve borç taleplerinin azalmasına sebep olmakta bunun neticesinde de faiz oranları düşmektedir. Faiz oranlarındaki düşüş, yatırımların artmasına sonuçta da ülkenin büyümesine neden olmaktadır (Doğan, 2006: 259).

Ayrıca kurum tasarruflarının en önemli kaynağı olan dağıtılmayan şirket karlarının daha düşük oranda vergilendirilmesi, kurumlar için yatırım amaçlı fon imkanı sunacaktır. Bu sayede özellikle yeni kurulmuş ve büyüme yolunda ilerleyen kurumlar yatırım için gerekli fonları dağıtılmayan şirket karlarından elde edebilir. Ancak düşük oranlı vergilendirilen dağıtılmayan karlar ortakların gelir vergisinin üst diliminden kaçınması için bir yol da olabilir. Dağıtılmayan şirket karları nedeniyle fiyatı yükselen hisse senetlerini piyasaya süren hissedarlar sermaye kazancı elde edilebilir (Edizdoğan ve Çelikkaya, 2012: 136). Sermaye kazancı elde eden bireyler de gelir vergisine değil kurumlar vergisine tabidir (Pehlivan, 2012: 155). Bu nedenle özellikle yüksek gelir grubundaki bireyler dağıtılmayan karları gelir vergisi dışında tutarak yüksek avantajlar elde edebilir (Edizdoğan ve Çelikkaya, 2012: 136).

2.1.2. Harcamalar Üzerinden Alınan Vergilerin Tasarruf Üzerindeki Etkisi

Harcamalar üzerinden alınan vergiler üretilen, tüketilen veya satılan mal ve hizmetler üzerine konulan vergilerdir (Bilici ve Bilici, 2011: 184).

Gelir veya servet elde edildiğinde değil harcadığı zaman mal ve hizmetlerin fiyatları içinde gizlenmiş olarak vergilendirilmektedir (Eker, 2009: 236). Bu nedenle de mükellefler tarafından hissedilebilmeleri ve mükelleflerin vergi artışlarına karşı tepki göstermeleri güçleşmektedir (Mutlu ve Çelen, 2012: 18). Dolaylı vergiler olarak da nitelendirilen bu vergiler, mükelleflerin şahsi durumlarını dikkate almadıklarından genellikle gayrişahsî vergiler olarak görülmekte bu nedenle de vergi muafiyeti, vergi indirimi ve vergi istisnası gibi uygulamalara gidilememektedir (Demiral, 2007: 12). Dolaylı nitelikte olan bu tür vergilerin miktarı tüketim miktarına göre değişmektedir. Vergilendirilmiş malları daha çok kullananlar, vergilendirilmiş malları daha az kullananlara oranla daha fazla vergi ödemektedir. Tüketim vergileri aynı zamanda tersine artan oranlı vergilerdir yani gelir arttıkça tüketilen mal ve hizmetler üzerinden ödenen verginin gelire oranı azalır. (Eker, 2009: 236). Ayrıca söz konusu vergiler genellikle üreticiler tarafından ödenmekte ve ödenen vergi daha sonra kanuni yansıma mekanizmasıyla malın fiyatına eklenerek tüketiciye yansımaktadır. (Erdem ve diğerleri, 2003: 162).

2.1.2.1. Katma Değer Vergisinin Tasarruflar Üzerindeki Etkisi

Katma değer vergisi, harcamalar üzerinden alınan vergilerin başında gelmektedir ve malların ve hizmetlerin satışından alınan ve vergi indirimine imkân sağlayarak değer artışını temel alan bir satış vergisidir (Demiral, 2007: 37). Katma değer vergisinin mükellefleri vergiye tabi olan mal ve hizmetleri satan kişilerdir. Katma değer vergisi, milli gelirin tamamını kapsayan genel bir vergi olup perakende satışlar dahil, mal ve hizmetlerin üretim ve teslimlerinin her aşamasında uygulanmaktadır. Katma Değer Vergisi tersine artan oranlı bir vergidir dolayısıyla tüketim arttıkça harcama içindeki vergi oranı düşmektedir. TÜİK 2010 Hanehalkı Bütçe Araştırması verileri kullanarak yapılan çalışmada; 2010 yılında en zengin ailelerin harcama vergisi oranı % 17,83, en fakir ailenin harcama vergisi oranı % 14,14 olarak gerçekleşmiş ve harcama vergileri arasındaki oran farkı sadece %3,69 olmuştur. Dolayısıyla katma değer vergisinin tersine artan oranlı olma özelliği ülkemizde belirgin şekilde görülmektedir (vergiyalgi.net, 19.12.2013: 1).

Katma değer vergisinin diğer belirgin bir özelliği de verginin yansımasıdır. Özellikle Katma Değer Vergisi gibi dolaylı vergilerde ileriye doğru yansıma mümkün olmakta ve vergiyi ödeyen kanuni mükellef, ödediği vergiyi ürettiği malın maliyetine ekleyerek kendinden sonra gelen kişiye yansıtılmaktadır (Bilici ve Bilici, 2011: 166).

Vergilerin toplam tasarruf hacmini artırabilmesi için öncelikle tüketimin kısılması gerekmektedir. Katma değer vergilerinde de matrah, yükümlünün yaptığı harcamalar olduğundan yani tasarruflar vergilendirilmediğinden, bu vergiler gayri safi yurt içi tasarrufların artması eğilimini güçlendirmektedir (Arslan, 2011: 22). Bu yüzden katma değer vergisi tüketim – tasarruf dengesini en başta tasarruf lehine çevirmektedir (Oktayer, 2002: 157).

Katma değer vergisinin yapısına bakıldığında bu vergilerin fiyatlara kolaylıkla yansıtıldığı –talep esnekliği sıfır olan mallarda- görülmektedir. Üzerine vergi eklenen malların fiyatları yükselmekte ve tüketici yapacağı harcamalardan vazgeçmektedir. Bu durumda da mükellefin talebi düşmekte ve tüketime gidecek olan kaynaklar tasarruf edilmektedir (İnan, 2007: 37).

Katma değer vergisinin tasarruf tercihlerine olan etkisi benimsenen katma değer vergisi türlerine göre de değişmektedir. Gayrisafi hasıla tipi katma değer vergisi türünde;

verginin matrahının hesaplanmasında, satın alınan sermaye mallarının bedelleri ve bunların yıpranma payı olan amortismanların ve yıl içerisindeki stok artışlarının matrahtan düşülmesine izin verilmemekte dolayısıyla sermaye yoğun üretim metotlarını kullanan teşebbüsler cezalandırılmaktadır. Çünkü, sermaye malları önce satın alındığı sonra da amortisman ayrıldığı zaman olmak üzere iki kez vergilendirilmektedir (Demiral, 2007: 6). Dolayısıyla tasarruf edilmesi gereken fonları azaltmaktadır. Gelir tipi katma değer vergisinde tüketim ve yatırım harcamaları vergiye tabi olmakta fakat sermaye malları alımı için yüklenilen katma değer vergisi sadece birikmiş amortisman yoluyla indirilmektedir. Tüketim tipi katma değer vergisinde ise satış bedelleri toplamından mal alışları ile yatırım malları alımları indirilmekte dolayısıyla sermaye malları vergi dışı tutulmaktadır (Aydın, 1997: 85). Böyle bir durumda tüketim mallarının üreticileri yani emek yoğun endüstrilerde faaliyet gösteren firmalar muhtemelen gelir tipi katma değer vergisini seçeceklerdir. Sermaye mallarının üreticileri yani sermaye yoğun endüstrilerde faaliyette bulunan firmalar ve sermaye geliri elde edenler muhtemelen tüketim tipi katma değer vergisini tercih edeceklerdir. Tüketim türü katma değer vergisinin uygulanması halinde eşit gelirler için önemli farklılıklar (gelir dağılımı açısından) olmayacağından, gelir arttıkça gelirin artan kısmı belirli bir noktadan sonra tasarrufa yönelecektir (Arslan, 2006: 79). Ancak gelir tipi katma değer vergisini benimseyenlerin sermaye malları üzerinden ödedikleri vergiyi hemen indirmeyi talep edebilmeleri bir ölçüde daha yüksek tasarruf oranı ile sonuçlanacaktır. Böylece tüketim tipi katma değer vergisine göre daha fazla sermaye yoğun üretim gerçekleşecektir (Edizdoğan ve Çelikkaya, 2012: 227).

Katma değer vergisi gibi tüketim üzerinden alınan vergilerde verginin yükü tüketim eğilimi yüksek olan düşük gelirli kesimin üzerinde oluşmakta dolayısıyla tasarruf eğilimi yüksek, üst gelir grubunun elinde daha yüksek tasarruf edilebilir gelir kalmaktadır (Saraçoğlu, 2006: 76).

Ancak tüketimlerin ne ölçüde azalacağı ve buna bağlı olarak tasarrufların artması kişilerin tüketim ve tasarruf eğilimine bağlı olmaktadır. Bireylerin tüketim ve tasarruf eğilimleri farklı olacağından bu vergilerin tüketimi kısıcıcı etkisi de farklı olmaktadır (Adalısoy, 2007: 71).

2.1.2.2. Özel Tüketim Vergilerinin Tasarruf Üzerindeki Etkisi

Üretimden veya üretimin belli bir aşamasından genel olarak alınmayıp, tek tek belirlenen bazı ürünlerden alınan vergilere özel tüketim vergisi denilmektedir. Özel tüketim vergisinin en önemli özelliği sınırlı sayıda malları kapsamasıdır dolayısıyla daha dar kapsamlıdır. Belli mallar üzerinden alınan Özel Tüketim Vergisi, sürümü yüksek, vergi idaresi açısından vergilendirmesi kolay ve talep elastikiyeti zayıf olan mal ve hizmetler üzerinden alınan vergilerdir (Sarılı, 2012: 498).

Özel Tüketim Vergisi'nin konusuna bakıldığında bu verginin daha çok talep elastikiyeti düşük, lüks tüketim malları ve elektronik ürünler, tütün ve tütün mamulleri ile alkollü ve kolalı içecekler, motorlu taşıtlar ve petrol ve petrol ürünleri üzerinden alındığı görülmektedir (Çakıroğlu, 2005: 25). Özel Tüketim Vergisi'nin mükellefi ise Özel Tüketim Vergisi Kanunu'nun 4'üncü maddesine göre; kanuna ekli listelerde yer alan malları imal, inşa ve ya ithal edenler ile bu malları müzayede yoluyla satışını gerçekleştirenler olarak belirtilmiştir (4760 Sayılı Özel Tüketim Vergisi Kanunu, 25.12.2013).

Bu vergiler talebin fiyat esnekliği çok düşük olan mallar üzerinden alındığından vergi oranlarında yapılan bir artış bu mallara olan talebi çok az etkilemektedir. Orta gelir gruplarında ise lüks maddelerin fiyat esnekliği yüksek olabilmektedir. Bu durumda da lüks maddelere konan vergi üst gelir grubunun talebini azaltmamakta sadece bu malları kullananların vergi yükünü artırmaktadır. Dolayısıyla vergi, daha çok orta gelir gruplarının talebini etkilemektedir (Mutlu, 2002: 49).

Özel Tüketim Vergileri kanunda sayılan belirli mallar üzerinden alındığından bu mal ve hizmetler üzerine konulan bir özel tüketim vergisi, bu mal ya da hizmetin fiyatını yükseltirken, üzerinden özel tüketim vergisi alınmayan malların fiyatı değişmeyecektir. Fiyatı artan malların içinde bulunan vergi ise tüketicilerin talep esnekliğine ve üreticilerin arz esnekliğine bağlı olarak değişmektedir. Talep eğrisinin eğimi ne kadar fazla ise yani talep eğrisinin eğimi sıfır ise -arz eğrisi aynı kalmak koşuluyla- verginin tüketicilere yansıyan kısmı o kadar fazla olmaktadır. Talep eğrisinin eğiminin sonsuz olması durumunda ise vergi ekleyerek fiyatı artırmak mümkün olmayacak ve ödenmesi gereken vergi üreticiler üzerinde kalacaktır. Üretici açısından ise arz esnekliğinin sıfır olduğu durumda vergi üretici üzerinde kalmaktadır. Arz esnekliğinin sonsuz olması

durumunda ise vergi tüketiciler tarafından ödenmektedir (Muter ve diğeri, 2006: 207).

Özel Tüketim Vergileri, talep esnekliği düşük olan mallar üzerinden alındığından vergi oranlarında yapılan bir artış bu mallara olan talebi çok az etkilemekte sadece bu malları kullananların vergi yükünü artırmaktadır (Mutlu, 2002: 49).

Özel Tüketim Vergisi'nin tasarruf üzerindeki etkisi iki farklı görüş ile açıklanmaktadır. Birinci görüşe göre; özellikle yüksek gelir gruplarının kullandığı talep esnekliği yüksek mallar üzerine konulan özel tüketim vergilerinde yapılan bir değişiklik; mevcut talebi azaltmayacak, bu malları talep eden tasarruf eğilimi yüksek bireyler tüketime daha fazla kaynak aktaracak sonuçta da gönüllü tasarrufların azalmasına yol açacaktır (Edizdoğan ve Çelikkaya, 2012: 249). İkinci görüşe göre de; eğer lüks tüketim malları üzerine konulan özel tüketim vergisi, bu ürünleri tüketen yüksek gelir grubundan kişilerin lüks tüketimlerinin kısılmasına neden olursa tasarrufların artmasında etkili olmaktadır (Gülüm, 2009: 134).

Sonuç olarak özel tüketim vergisinin tasarruflar üzerindeki etkisi bireylerin tasarruf eğilimine bağlı olarak değişmektedir. Vergi nedeniyle artan fiyatlar karşısında bireyler mevcut harcamalarını azaltmaz ise tasarruflar azalır eğer birey vergi nedeniyle artan fiyatlar karşısında talebini azaltır ise tasarruf miktarında artış sağlanabilir.

2.1.2.3. Gümrük Vergisinin Tasarruflar Üzerindeki Etkisi

En eski vergi türlerinden biri olan gümrük vergisi, gümrüğe tabi tutulmuş olan ithal ya da ihraç edilen malların miktarı ya da değeri üzerinden alınmaktadır (Akdoğan, 2011: 302).

Diğer vergilere kıyasla idari yönden daha esnek olan gümrük vergileri genel olarak devlete gelir sağlamak amacıyla alınmaktadır. Bunun yanında yüksek olarak vergilendirilen ithal ürünleri bir nevi cezalandırarak yerli sanayiye korumayı amaçlayabilir. Ayrıca ekonomik gelişme için önemli olmayan lüks ve sermaye mallarının fiyatının artırarak bu malların talebinin düşmesine ve uzun vadede ekonomik gelişmeye katkıda bulunabilir.

Uygulamada ithalatçılar üzerinde görülen gümrük vergisinin, ithalatçılar açısından gelir üzerinden alınan vergilerde olduğu gibi ithalatı kısıcıcı etkisi beklense de aslında bu vergi bu malların talep esnekliğine bağlı olarak bu malları tüketen kişiler tarafından ödenmekte dolayısıyla vergi tamamen ya da kısmen ithalatçılardan tüketicilere yansıtılmaktadır.

Talep esnekliği yüksek lüks ya da yarı lüks malların üzerinden yüksek oranda alınacak gümrük vergisi bu malların maliyeti üzerinde ek bir yük oluşturarak bu malları tüketenlerin tüketimlerini azaltmasına ve tasarruflarını artırmasına imkan vermektedir (Edizdoğan ve Çelikkaya, 2012: 275).

Doğru politikalar ile uygulanacak gümrük vergisi ile ülkedeki mevcut dövizin dışarı çıkmasını önleyerek tasarrufların artmasını sağlanabilir.

2.1.3. Servet Üzerinden Alınan Vergilerin Tasarruf Üzerindeki Etkisi

Servet üzerinden alınan vergiler, vergilerin gelişim sürecinde karşılaşılan en eski vergilerdir. Zaman içinde ve ülkeden ülkeye farklılık gösteren servet vergilerinin en belirgin özelliği bireylerin iktisadi faaliyetlerinden değil, iktisadi varlıkları üzerinden alınmasıdır (Turhan, 1993: 170).

Gerçek ve tüzel kişilerin iktisadi varlıkları üzerinden alınan ve dolaysız nitelik taşıyan servet vergileri, subjektif yapıda ve yansıtılabilmeleri mümkün olmayan vergilerdir (Tanrıverdi, 2007: 30). Menkul ve gayrimenkul malların değeri üzerinden alınan bu vergiler uygulaması kolay ve genellikle düşük oranlı vergilerdir (Sarılı, 2012: 527).

Mükellefin ödeme gücünü göstermesi bakımından temel gösterge sayılan servet üzerinden alınan vergilerin, uygulandığı ülkelerde toplam vergi gelirleri içindeki payı azalmıştır. Bunun en önemli nedeni, servetin asıl kaynağı olan gelirin vergilendirilmesidir. Vergilendirilmiş gelir ile alınan servet üzerinden tekrar vergi alınması mükellef üzerindeki vergi yükünü artırmaktadır (Sarılı, 2012: 527).

Vergi gelirleri içindeki payının düşük olmasına rağmen servet üzerinden alınan vergiler hemen hemen her ülkede uygulanmaktadır. Türk vergi sisteminde de servet üzerinden alınan vergiler motorlu taşıtlar vergisi ve emlak vergisi olarak sıralanabilir. Veraset ve intikal vergisi ise servet transferi üzerinden alınan bir vergidir (Akdoğan,2011: 269).

2.1.3.1.Emlak Vergisinin Tasarruflar Üzerindeki Etkisi

Bina, arsa ve arazi üzerinden alınan ve en eski vergilendirme biçimlerinden biri olan emlak vergisi mali kaynak sağlamak, gelir ve servet dağılımındaki dengesizlikleri gidermek, vergi adaletini gerçekleştirmek gibi amaçlarla uygulanmaktadır (Tanrıverdi, 2007: 30).

Günümüzde emlak vergisi gerçek ve tüzel kişilerin mülkiyetinde bulunan bina, arsa ve araziden alınan, geliri ve yönetimi çoğunlukla mahalli idarelere bırakılmış, sürekli ve özel nitelikte bir servet vergisidir. Verginin mükellefi, genel olarak bina ve arazinin sahibi, intifa hakkı varsa bu hakkın sahibi, bunlar yoksa da bina veya araziye kullananlardır. Emlak vergisi' nin diğer bir özelliği de objektif olmasıdır. Çünkü gerçek ve tüzel kişiler tarafından sahip olunan arsa, arazi ve bina dolayısıyla ödenen vergi için yükümlülerin kişisel ve ailevi durumları da dikkate alınmamakta ayrıca indirim gibi ayrıcalıklar da uygulanmamaktadır. Emlak vergisi tek oranlı ve gelir esnekliği nispi olarak zayıf bir vergidir (Hacıköylü, 2009: 10 – 18).

Emlak vergisinin tasarrufun getirisini (faizi) azalttığı, tasarruf eğilimini olumsuz etkilediği ve tasarruf hacmini azalttığı ileri sürülmektedir. Dolayısıyla da servet üzerinden alınan emlak vergisinin tasarruflar üzerindeki etkisi gelir üzerinden alınan vergiler gibi tüketim eğilimini artırmaktadır. Hatta tasarrufların gelir getirmeyen yatırımlara yönelmesi halinde, servet üzerinden alınan vergilerin olumsuz etkisi gelir üzerinden alınan vergilerden daha fazla olmaktadır. Çünkü bu durumla karşılaşan birey gelir vergisinden kaçınabilmekte fakat servet vergisinden kaçınmamaktadır (Edizdoğan ve Çelikkaya, 2012: 326 – 331).

Emlak vergisinin matrahı servet olmakla birlikte söz konusu vergi servetin gelirinden ya da diğer gelirlerden ödenmektedir. Dolayısıyla birey emlak vergisini tasarruflarından ödemekte, bireyin tasarruf miktarı azalmaktadır. Ancak bu durumla ilgili olarak Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yapılan 2009 Hanehalkı Bütçe Anketi'nde Türkiye'deki konut sahipliği oranı % 63 olarak tespit edilmiştir. Bu oranın da Fransa, Almanya ve İsviçre'den yüksek olduğu düşünüldüğünde Türkiye'deki konut sahipliği oranının yüksek olduğu görülmektedir. Dolayısıyla Türkiye'deki emlak vergisinin tasarrufları azaltma gücü birçok ülkeye göre daha fazla olmalıdır (Çağlar, 2012: 1). Ancak emlak vergisinin oranının ve genel vergi gelirleri içindeki payının çok düşük olması nedeniyle

bireylerin tasarruf kararları üzerindeki etkisi belirgin olmamaktadır (Edizdoğan ve elikkaya, 2012: 326 – 331).

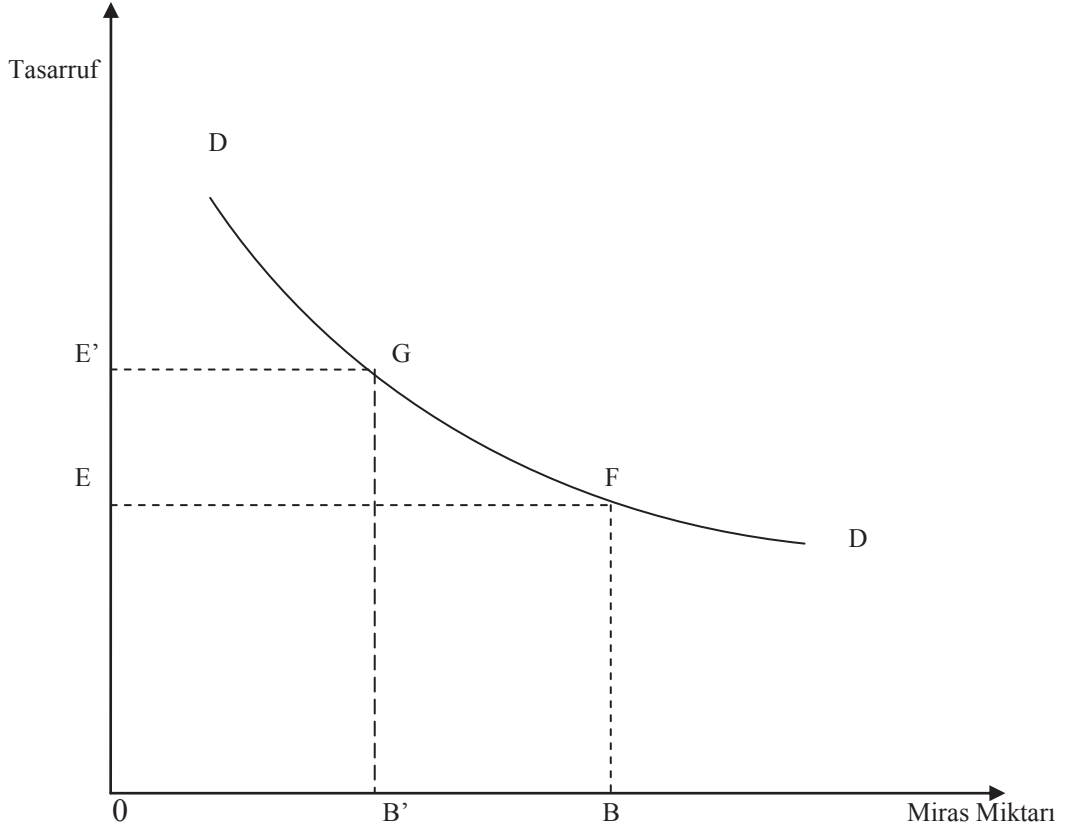
2.1.3.2.Veraset Ve İntikal Vergisinin Tasarruflar Üzerindeki Etkisi

Veraset ve intikal vergisi temelde iki verginin bir araya gelmesi ile oluşmuş bir vergidir. Bu vergilerden ilki veraset vergisi olup ölüme bağlı tasarruf olan vasiyet, miras gibi nedenlerle servet edinen kişiden alınmaktadır (Erdem ve diğerleri, 2003: 160). İkincisi intikal vergisi olup servet transferlerini vergilemeyi amaçlayan ve menkul ve gayrimenkul malların ivazsız olarak (bağış, yarışma ve çekilişlerde kazanılan ödüller, spor toto-loto vb. ikramiyeler gibi) el değiştirmelerinden alınan vergidir (Eker, 2009: 236).

Veraset ve intikal vergisi arz ve talep koşullarından etkilenmediği için mirasçılar ve kendisine mal bağışlananlar üzerinde kalmakta dolayısıyla yansıtılamamaktadır (Prezi.com, 2014). Ayrıca bireylerin bedelsiz olarak elde ettikleri servet üzerinden alınan vergiler, bireylerin daha az tepkisine neden olmaktadır (Erdem ve diğerleri, 2003: 161).

Veraset ve intikal vergisinin tasarruf üzerindeki etkisi gelir üzerinden alınan vergilere kıyasla daha azdır. Diğer vergilerden farklı olarak veraset ve intikal vergisi daha önce yapılmış olan tasarruflar üzerinden alınmakta dolayısıyla bireyin tasarruf tercihini etkilememektedir. Ayrıca veraset ve intikal vergisinde tasarrufu yapan ve vergi yükümlüsü olan birbirinden farklı kişilerdir. Bu durumda vergi yükü muris üzerinde kalsa da, ileri bir tarihte verginin ödeneceğini bilmesi murisin tasarruf kararlarını etkileyebilmektedir. Tasarrufların bireyin ölümü halinde vergilendirilmesi bireyin tüketim eğilimini artırarak tasarrufların azalmasına neden olmaktadır.

Diğer taraftan mirası alan kişinin tasarruf tercihi de söz konusu vergiye göre değişebilmektedir. Bireylere miras kalması halinde tüketim gücü artmaktadır. Bu durumda miras üzerinden vergi alınması bireylerin geleceğe yönelik beklentilerini değiştirmektedir.

Şekil 6 : Veraset Vergisinin Tasarruflar Üzerindeki Etkisi

Kaynak: Edizdoğan ve Çelikkaya, 2012: 362.

Bireyin elde ettiği miras üzerinden veraset vergisi alındığında ya da mevcut verginin oranı artırıldığında tasarrufun fiyatı (E) den (E') ne yükselmektedir. Servete yapılan net ilave (B) den (B') ne gerilemekte ve toplam tasarruf (OE'GB') alanı ile ifade edilmektedir. Ancak yapılacak tasarruf miktarı talep esnekliğine bağlı olarak değişmektedir. Eğer talep esnekliği (DD) birden küçük olursa, yapılan tasarruf miktarı daha fazla olmaktadır. Talep esnekliğinin birden büyük olması durumunda da yapılan tasarruf miktarı vergi nedeniyle azalmaktadır (Edizdoğan ve Çelikkaya, 2012: 362 – 363).

2.2. TÜRKİYE'DE TASARRUFLARIN GELİŞİMİ VE UYGULANAN VERGİ POLİTİKALARININ TASARRUFLAR ÜZERİNDEKİ ROLÜ

Ülkenin mevcut tasarruf miktarı, ülke ekonomilerinin yeni sermaye oluşturma kapasitesini belirlediği için makroekonomik açıdan önemli bir ölçüt olarak kabul edilmektedir (Sancak ve Demirci, 2012: 164).

Kişi başına düşen milli gelirin yüksek olduğu ülkelerde tasarruf miktarlarının da yüksek olduğu görülmektedir. Bu ülkeler mevcut tasarruflarını yatırım amaçlı kullanabilmekte ya da tasarruf miktarının yetersiz olduğu ülkelere kaynak olarak aktarmaktadır. Tasarruf miktarının yetersiz olduğu ülkeler ise bu kaynakları kullanarak kısa vadede ekonomik olarak gelişmektedir. Bu nedenle özellikle gelişmek ve kalkınmak isteyen az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin tasarruf kavramına önem vermeleri ve tasarruf miktarlarını artırmaları gerekmektedir.

Tablo 1'de görüldüğü üzere yüksek gelir grubuna dahil olan OECD ülkelerinin tasarruf / GSYİH oranının yüksek, az gelişmiş ve gelişmekte olan gelir seviyesinin düşük olduğu ülkelere ise tasarruf / GSYİH oranının düşük olduğu ve OECD ortalamasının altında kaldığı görülmektedir. Özellikle Türkiye'nin tasarruf / GSYİH oranının genel olarak düşük seviyelerde olduğu görülmektedir. 1980 – 1995 yılları arasında tasarruf / GSYİH oranının artma eğiliminde olduğu, 1995 – 2010 yılları arasında ise bu oranın azaldığı görülmektedir.

Tablo 1: OECD Ülkelerinde Tasarrufların GSYİH İçindeki Payı (%)

Ülkeler	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2010
Almanya	22	21	25	23	22	24	25
Fransa	24	20	23	22	24	22	20
İngiltere	21	20	18	17	18	17	14
İspanya	21	21	22	22	23	23	20
İtalya	25	22	21	22	21	20	17
Yunanistan	29	28	24	22	18	14	6
İzlanda	27	18	18	18	14	13	8
A.B.D	23	22	21	20	20	18	16
Japonya	31	32	34	30	28	26	23
Kanada	23	21	18	19	24	25	19
Avustralya	27	25	24	21	21	21	23
G. Kore	20	26	34	33	34	34	35
Polonya	-	-	-	21	20	19	16
Türkiye	13	14	22	22	18	16	13
Avusturya	25	24	27	25	25	26	26
Belçika	-	-	-	-	-	27	25
Şili	14	8	24	25	21	23	24
Çek Cumhuriyeti	-	-	-	31	28	27	22
Danimarka	20	21	24	24	25	27	24
Estonya	-	-	-	-	24	24	23
Meksika	22	22	20	18	21	22	22
Finlandiya	30	27	26	24	32	28	23
Macaristan	-	-	-	21	21	18	22
İsrail	16	21	22	13	17	22	21
Lüksemburg	-	-	-	19	20	32	15
Yeni Zelanda	17	18	17	19	19	17	16
Norveç	29	31	25	26	35	38	35
Portekiz	30	22	28	25	19	14	11
Slovak Cumhuriyeti	-	-	-	29	25	23	20
Slovenya	-	-	-	24	26	27	23
İsveç	26	27	28	24	28	29	30
İsviçre	32	34	35	32	36	37	39

Kaynak: World Bank Data, 03.01.2015

Bu bölümde Türkiye’de tasarrufların gelişimi ve 1980 – 2014 döneminde uygulanan vergi politikalarının tasarruflar üzerindeki rolü incelenecektir.

2.2.1. 1980 – 1989 Dönemi

1978 – 1979 yıllarında yaşanan ekonomik bunalım neticesinde alınan önlemlerin sonuçsuz kalması ve ekonomik bunalımın toplumsal ve siyasi boyutlar kazanarak daha da derinleşmesi üzerine 24 Ocak Kararları olarak da bilinen bir reform paketi uygulamaya konulmuştur (Özcan ve Günay, 2007). Söz konusu paket yalnızca ekonomik bunalımdan çıkışlı ilgili düzenlemeleri değil yeni bir ekonomik anlayışı da kapsamaktadır (DPT, ?). Benimsenen yeni politikaların başlıca özelliği, ekonomik karar alma mekanizmasında piyasanın işleyişine göre oluşacak fiyatların egemen olmasıdır.

Tablo 2: 1980 – 1989 Yılları Arası Türkiye’de Kamu Tasarrufları, Özel

Tasarruflar ve Toplam Yurtiçi Tasarruflar (%)

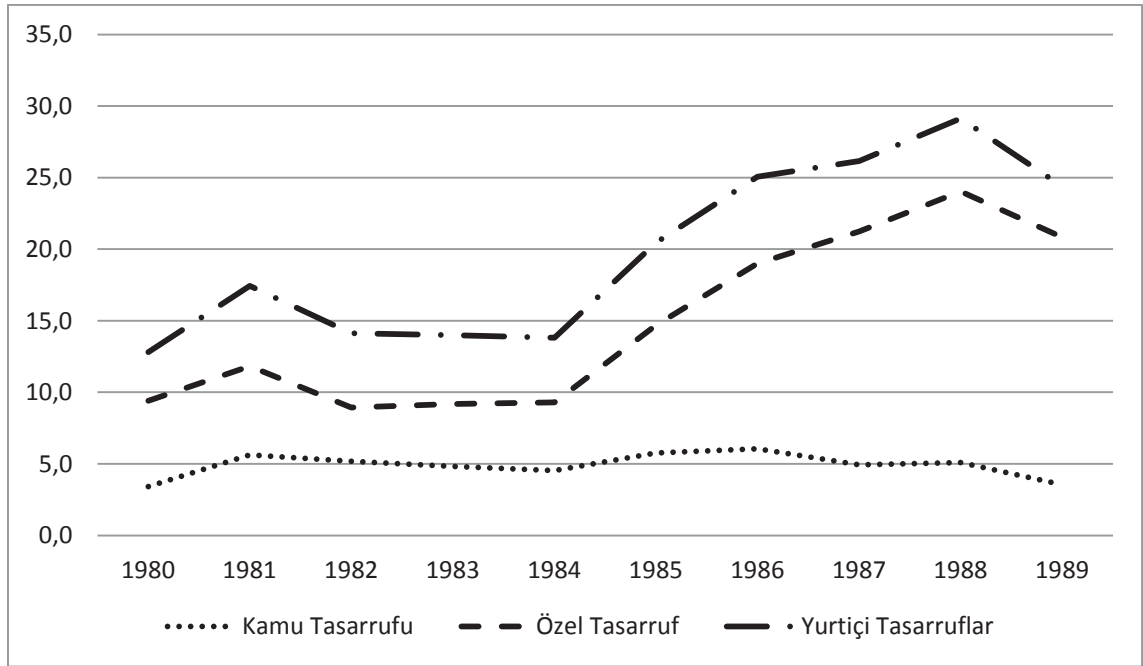
Yıllar	Kamu Tasarrufları / GSYİH	Özel Tasarruflar / GSYİH	Toplam Yurtiçi Tasarruflar / GSYİH
1980	3.4	9.4	12.8
1981	5.6	11.8	17.4
1982	5.2	8.9	14.1
1983	4.8	9.2	14.0
1984	4.5	9.3	13.8
1985	5.8	14.7	20.5
1986	6.1	19.0	25.1
1987	4.9	21.2	26.2
1988	5.1	24.0	29.1
1989	5.1	20.8	24.4

Kaynak: DPT, Ekonomik ve Sosyal Göstergeler (1950 – 2010).

Ekonomik ve siyasi alanda yeniden yapılanma ve önemli gelişmelerin yaşandığı 1980 sonrası dönemde kamu tasarruflarında önemli gelişmeler görülmektedir. Tablo 1’ de görüleceği üzere 1980 yılında kamu tasarruflarının GSYİH içindeki payı % 3.4 iken bu oran 1981 yılında % 5.6, 1982 yılında % 5.2, 1983 yılında % 4.8, 1984 yılında % 4.5, 1985 yılında % 5.8, 1986 yılında % 6.1 olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde özellikle

emeğin fiyatı düşük tutulmuş, sendikal faaliyetler yasaklanmış ve elde edilen yüksek karların yatırımlar için kullanılması amaçlanmış bu sayede özellikle 1980 döneminin ilk yıllarında kamu tasarrufları yükselmiş ve toplam tasarruflarda artış görülmüştür (Özcan ve Günay, 2007:). 1987 yılı kamu tasarrufları / GSYH oranına bakıldığında bu oranın % 4.9'a gerilediği, 1988 yılında % 5.1'e yükseldiği görülmektedir. 1989 yılında ise kamu harcamalarının GSYH'ya oranı % 5.1 olarak gerçekleşmiştir. Özellikle 1987 yılından itibaren kamu tasarruflarının dalgalı bir seyir izlemesinin nedeni bu dönemde artan kamu harcamalarıdır.

Kamu tasarruflarında genel olarak artış yaşanmasına rağmen özel tasarruf oranlarında ise düşüş gözlenmiş ve 1980 yılında özel tasarrufların GSYİH içindeki payı % 9.4 iken bu oran 1981 yılında % 11.8, 1982 yılında % 8.9, 1983 yılında % 9.2, 1984 yılında % 9.3 olarak gerçekleşmiştir.

Grafik 1: 1980 – 1989 Yılları Arası Türkiye’de Kamu Tasarrufları, Özel Tasarruflar ve

Yurtiçi Tasarrufların GSYİH’ya Oranı (%)

Kaynak: DPT verilerinden yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

1980 – 1984 yılları arasında özel tasarruf oranlarında meydana gelen azalmanın çok sayıda nedeni bulunmaktadır. Bu nedenlerin başında vergi mevzuatında yapılan bazı

değişiklikler gelmektedir. Vergi mevzuatında yapılan bu değişiklikler şunlardır (Özveren, 2013: 84 – 85).

- ✓ 1 Mart 1963'ten itibaren geçerli olan 197 sayılı Motorlu Kara Taşıtları Vergisinin adı, 28 Kasım 1980 tarihinden geçerli olmak üzere, Motorlu Taşıtlar Vergisi olarak değiştirilmiştir. Bu değişiklikle beraber özel amaçla kullanılan yat, kotra ve her türlü motorlu tekneler ile bazı istisnalar dışında uçak ve helikopterler Motorlu Taşıtlar Vergisi kapsamına alınmıştır.
- ✓ 1980 yılı sonunda çıkarılan 2361 sayılı Kanunla Gelir Vergisinde kapsamlı bir değişiklik yapılmıştır. Bunlar şu şekilde sıralanabilir.
 - “En az geçim indirimi” “genel indirim” şekline dönüştürülmüştür. Ayrıca indirim tutarı yükseltilmiştir.
 - Gayrimenkullere ödenen kiralardan tevkifat yapılması esası getirilmiştir.
 - Gelir Vergisi tarifesinde değişikliğe gidilmiştir.
 - Gelir Vergisi Kanunu'na “değer artışı kazançları” ve “safı değer artışı” başlıklı iki madde eklenmiştir.
- ✓ 2362 sayılı Kanunla Kurumlar Vergisi Kanunu'nda yapılan değişikliklerle;
 - İhracatı ve döviz kazandırıcı faaliyetleri teşvik etmek için istisna ve muafiyetler getirilmiştir.
 - Kurumlar vergisinin oranı sermaye şirketi ile kooperatifler için % 25'ten % 40'a yükseltilmiştir.

Gelir Vergisi, Kurumlar Vergisi ve Motorlu Taşıtlar Vergisi'nde yapılan bu değişiklikler kısmen de olsa bireylerin kullanılabilir gelirlerinde azalma yaratmış ve özel tasarruf oranlarının düşmesinde etkili olmuştur.

1980 – 1983 döneminde özel tasarruflarda görülen düşüşün diğer bir nedeni de dönem başında uygulanmaya başlanan İstikrar Programının etkisiyle reel büyüme ve reel ücretlerde görülen düşüşün yol açtığı pozitif reel faizlerin kurum ve hanehalkı tasarruflarını olumsuz etkilemesi olarak görülebilir. Ayrıca 1982 yılında yaşanan Banker Krizi de başta küçük tasarruf sahipleri olmak üzere hanehalkı tasarruflarını olumsuz yönde etkilemiş ve özel tasarrufların azalmasına neden olmuştur (İnan, 2007: 64).

1984 yılından itibaren özel tasarruf oranlarında artış görülmektedir.

1984 yılından itibaren özel tasarruflarda görülen artışın bu dönemde uygulanan vergi teşviklerinden kaynaklandığı söylenebilir. Bu dönemde vergi mevzuatında yapılan değişiklikler ise şu şekilde sıralanabilir (DPT, ?).

- ✓ Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi (BSMV)'nin oranı % 15'ten % 3'e düşürülmüştür.
- ✓ Gelir Vergisi'nde telif kazançları istisnası, konut kiralarda uygulanan istisna oranını ve küçük çiftçi muaflığını üç katına çıkarmıştır.
- ✓ Mevduat faizlerindeki vergi tevkifat oranı % 20'den % 10'a indirilmiştir.
- ✓ 1984 yılında vergi sisteminde yaşanan önemli gelişmelerden bir diğeri de 02.11.1984 tarihli resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren 3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanunudur. Katma Değer Vergisinin uygulanmaya başlanmasıyla birlikte dolaysız vergilerin vergi gelirleri içindeki payı azalmış, vergi gelirlerinin GSYİH içindeki payında ciddi artışlar görülmüştür.
- ✓ 1986 yılında tütün mamulleri ve alkollü içkiler üzerinden ek vergi alınması dolaylı vergilerin toplam vergi gelirleri içindeki payını artırmıştır.

Uygulanan vergisel teşviklerin bireylerin kullanılabilir gelirlerinde artışa neden olduğu ve özel tasarruf oranlarının da gelirdeki artışa paralel olarak arttığı söylenebilir.

Vergi sisteminde yapılan değişiklikler ile dolaylı vergilerin özellikle Katma Değer Vergisi'nin uygulanması bireylerin talep esnekliğine bağlı olarak tüketim harcamalarını kısmasına yol açmıştır. Bu durumda da vergi sisteminde yapılan değişikliklerin bireyleri zorunlu tasarrufa yönlendirdiği görülmektedir.

1985 yılı sonrasında büyüme hızının artmasıyla özel tasarruflar artışını hızlandırmıştır. Özel tasarrufların GSYİH'ya oranı 1985 yılında % 14.7, 1986 yılında % 19.0, 1987 yılında % 21.2, 1988 yılında % 24.0 ve 1989 yılında % 20.8 olarak gerçekleşmiştir.

Toplam tasarrufların GSYİH içindeki payı ise 1980 yılında % 12.8, 1981 yılında % 17.4, 1982 yılında % 14.1, 1983 yılında % 14.0, 1984 yılında % 13.8, 1985 yılında % 20.5, 1986 yılında % 25.1, 1987 yılında % 26.2, 1988 yılında % 29.1 ve 1989 yılında % 24.4 olarak gerçekleşmiştir. Toplam yurtiçi tasarrufların özel tasarruflara paralel olarak arttığı ve azaldığı görülmektedir.

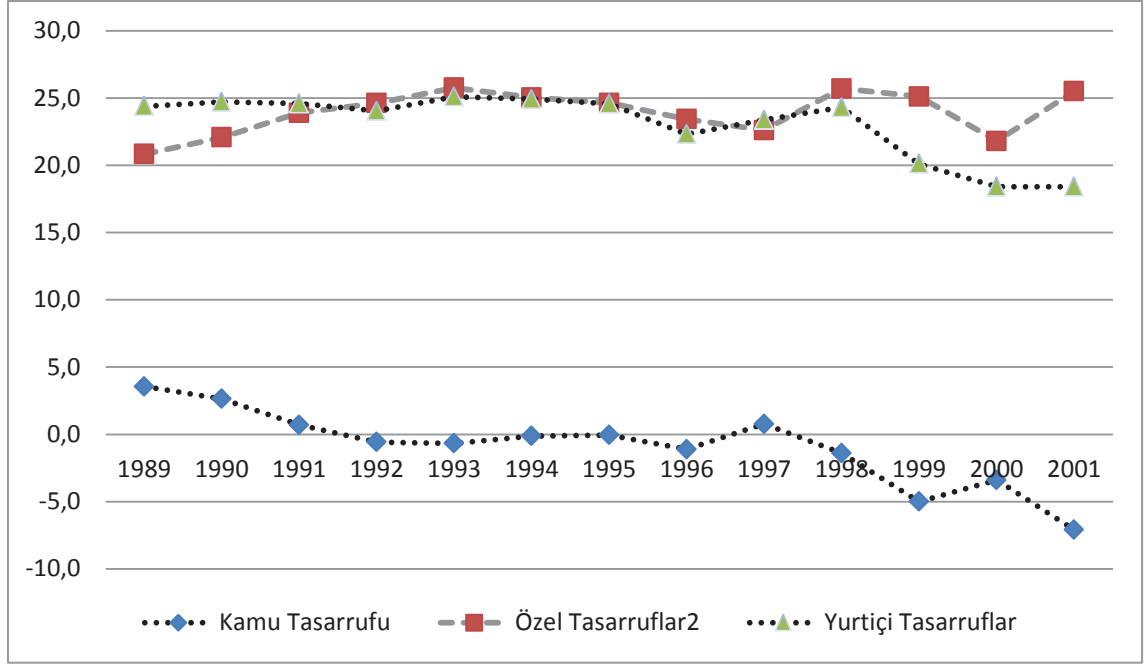
2.2.2. 1989 – 2001 Dönemi

Bu dönemde yaşanan en büyük gelişmelerden biri Türkiye'nin 32 sayılı karar doğrultusunda finansal serbestliği uygulamaya başlamasıdır. Yaşanan bu gelişmeyle birlikte faiz oranlarının serbest bırakılması, iç tasarruf oranının yetersiz olduğu Türkiye'de, oluşan tasarruf açıklarını dış tasarruf kanalıyla telafi etme beklentisini oluşturmuş fakat tasarruflar beklenen düzeyde gerçekleşmemiştir (Atamtürk, 2007: 81).

Tablo 3: 1989 – 2001 Yılları Arası Türkiye'de Kamu Tasarrufları, Özel Tasarruflar ve Toplam Yurtiçi Tasarruflar (%)

Yıllar	Kamu Tasarrufları / GSYİH	Özel Tasarruflar / GSYİH	Toplam Yurtiçi Tasarruflar / GSYİH
1989	3.6	20.8	24.4
1990	2.6	22.1	24.7
1991	0.7	23.9	24.6
1992	-0.6	24.6	24
1993	-0.7	25.8	25.1
1994	-0.1	25	24.9
1995	-0.1	24.6	24.6
1996	-1.1	23.4	22.3
1997	0.8	22.6	23.4
1998	-1.4	25.7	24.3
1999	-5	25.1	20.1
2000	-3.4	21.8	18.4
2001	-7.1	25.5	18.4

Kaynak: DPT, Ekonomik ve Sosyal Göstergeler (1950 – 2010).

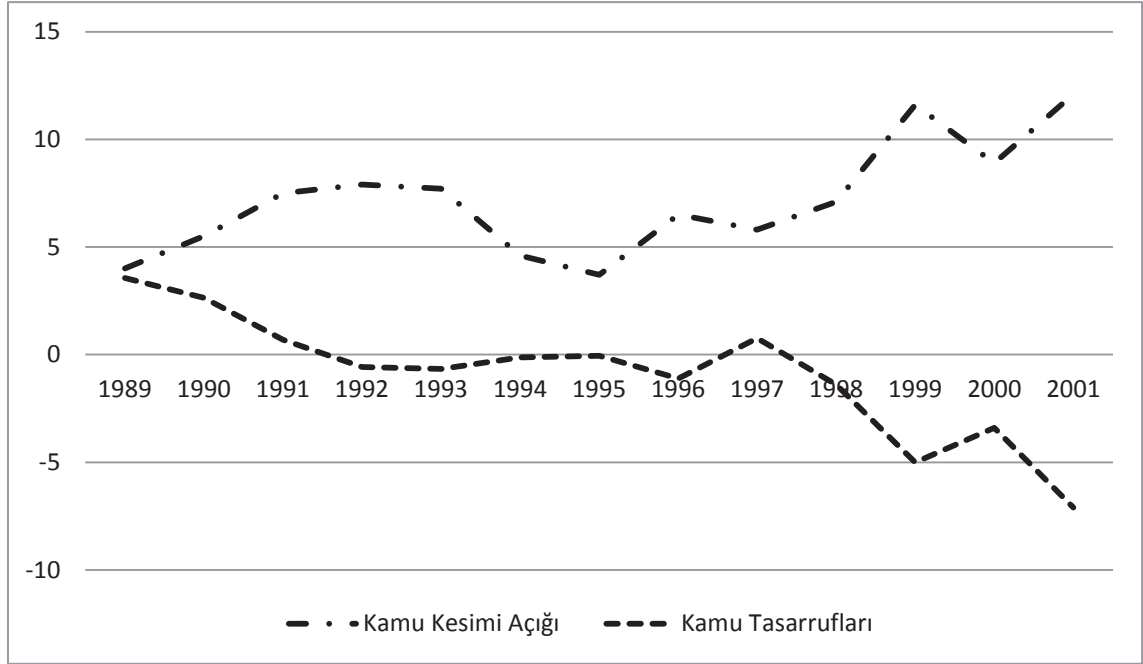
Grafik 2: 1989 – 2001 Yılları Arası Türkiye’de Kamu Tasarrufları, Özel Tasarruflar ve Yurtiçi Tasarrufların GSYİH’ya Oranı (%)

Kaynak: DPT verilerinden yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

1989 yılında başlayan finansal serbestleşme ile birlikte kamu tasarrufları /GSYH oranı 1989 yılında % 3.6, 1991 yılında % 0.7, 1992 yılında % -0.6, 1993 yılında % -0.7 olarak gerçekleşmiştir. Nisan 1994 yılında yaşanan krizle birlikte kamu tasarrufları azalma trendine girmiş ve 1994 yılında % - 0.1 olan kamu tasarrufları /GSYH oranı 1996 yılında % - 1.1, 1999 yılında % – 5.0, 2000 yılında % - 3.4 ve 2001 yılında % - 7.1 olarak gerçekleşmiştir.

1989 – 2001 döneminde kamu tasarruflarında görülen düşüşün birkaç nedeni bulunmaktadır. Bu nedenlerden biri, 1989 sonrası dönemde uygulanan popülist politikalar nedeniyle kamu tasarruflarında gözlemlenen azalma ile bu dönemde konsolide bütçe, döner sermayeli kuruluşlar, KİT’ler ve sosyal güvenlik kurumları açıkları toplamından oluşan kamu kesimi açığının artış trendi içinde olmasıdır. 1989 – 1999 döneminde kamu kesimi açıklarının en büyük nedeni ise bu dönemde artan faiz giderleridir (DPT, ?). Kamu kesimi açığı / GSYH oranı 1989 yılında % 4.0, 2001 yılında % 12.1’e yükselmiştir. Kamu tasarrufları /GSYH oranı ise 1989 yılında % 3.6 iken 2001 yılında % -7.1’e düşmüştür. Grafik 4’de görüleceği üzere kamu kesimi

açıkları ile kamu tasarrufları arasında ters ilişki olduğu, artan kamu kesimi açığının, kamu tasarruflarının azalmasında etkili olduğu görülmektedir.

Grafik 3: 1989 – 2001 Yılları Kamu Kesimi Açığı ve Kamu Tasarruflarının GSYH İçindeki Payı (%)

Kaynak: DPT verilerinden yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Kamu tasarruflarının azalmasında etkili olan ikinci neden vergi sisteminde yapılan değişikliklerdir. 1990 yılı sonunda Kurumlar Vergisi Kanununda yapılan düzenleme ile birlikte kurum kazançlarına uygulanacak ihracat istisnası oranı 1992 yılı için yüzde 16'dan yüzde 12'ye, 1993 yılı için ise yüzde 14'den yüzde 8'e indirilmiştir. Bu düzenlemeler, özellikle 1990-1993 döneminde, kurumlar vergisi gelirlerinin hem GSYH hem de toplam vergi gelirleri içindeki payının düşmesine neden olmuştur. Bu durum da kamu tasarruflarını olumsuz yönde etkilemiştir.

Kamu tasarruflarının azalmasında etkili olan üçüncü neden ise 1994, 2000 ve 2001 yıllarında yaşanan krizlerdir. 1994 yılında yaşanan krizle birlikte kamu tasarrufları / GSYH oranı azalmaya devam etmiştir. 5 Nisan 1994'te kamu açıklarının kapatılması amacıyla bir defaya mahsus olmak üzere olağanüstü vergilere başvurulmuştur. Bu dönemde alınan vergiler; Ekonomik Denge Vergisi, Net Aktif Vergisi, Ek Gayrimenkul Vergisi, Ek Motorlu Taşıtlar Vergisi olmak üzere dört vergi uygulamaya konulmuştur (Yüce, 2004: 9 – 10). Ancak krizin makroekonomik dengeler üzerindeki olumsuz etkisi bu tedbirlerle düzelmemiş, kamu tasarruflarında da gelişme görülmemiştir. 2000 ve

2001 yıllarında ekonomik kriz yaşanmış ve krizin olumsuz etkilerini ortadan kaldırmaya yönelik alınan tedbirler kamu harcamalarını artırmış sonuç olarak negatif oranda seyreden kamu tasarruflarını daha da düşürmüştür. 1999 yılında % – 5.0 olan kamu tasarruf / GSYH oranı 2000 yılında % - 3.4 ve 2001 yılında % - 7.1 olarak gerçekleşmiştir.

Ayrıca 1999 yılında yaşanan iki büyük deprem nedeniyle artan kamu harcamaları, kamu tasarruflarının azalmasına neden olmuştur. Artan kamu harcamalarını finanse etmek amacıyla Özel İletişim Vergisi, Özel İşlem Vergisi, Ek Kurumlar Vergisi, Ek Gelir Vergisi, Ek Motorlu Taşıtlar Vergisi, Ek Emlak Vergisi gibi vergiler uygulamaya konulmuş fakat kamu tasarruflarında yükselme sağlanamamıştır.

1989 – 2001 döneminde ise kamu tasarruflarında görülen düşüşün aksine özel tasarruf oranları genel olarak yükselme eğilimi içinde olmuştur. 1989 yılından itibaren uygulanmaya başlayan serbestleşme kararı ile faiz oranlarının serbest bırakılması özel tasarrufları olumlu yönde etkilemiştir. Faiz oranlarının yükselmesi, özel tasarrufların artmasına neden olmuştur. 1989 – 1998 yılları özel tasarruf / GSYH oranına bakıldığında bu oran sürekli artış eğiliminde olduğu, 1989 yılında % 20.8 olan bu oranın 1998 yılında % 25.7'ye yükseldiği görülmektedir. 1999 yılında özel tasarruf oranında az da olsa bir düşüş görülmüş ve özel tasarruf / GSYH oranı 1999 yılında % 25.1'e gerilemiştir.

Özel tasarruf oranındaki düşüşün, 1998 yılında Gelir Vergisi ve Kurumlar Vergisi'nde yapılan değişikliklerden kaynaklandığı söylenebilir. Bu yılda, Kurumlar Vergisi'nde yapılan değişiklik ile Kurumlar Vergisi'nin oranı % 25'ten %30'a çıkarılmıştır. Gelir Vergisi'nde yapılan değişiklik ile de gelirin tespitinde kullanılan kaynak teorisi yerine net artış teorisi benimsenmiş ve bu değişiklik ile elde edilen gelirle ilişkilendirilmeyen servet unsuru da gelir tanımında yer almıştır. Motorlu Taşıtlar Vergisi, Taşıtlar Alım Vergisi, Ek Taşıtlar Alım Vergisi Eğitime Katkı Payı, Özel İletişim Vergisi ve Özel İşlem Vergisinde düzenlemeler yapılmıştır. Servet ve bankacılık işlemleri üzerinden alınan bir kısım vergiler artırılmış, geçici olarak alınan vergilerin süreleri uzatılmıştır (Fırat, 2013: 303). Bireylerin kullanılabilir geliri üzerinde doğrudan etkisi bulunan bu vergilerde yapılan değişiklikler ve vergi oranlarında yapılan artışlar ile bireylerin kullanılabilir gelirlerinde azalma olduğu dolayısıyla tasarrufa gitmesi gereken kaynakların azaldığı

söylenbilir. Ayrıca 1999 yılında yaşanan depremin özel tasarruf oranını düşürdüğü söylenbilir (DPT, ?).

1999 yılından itibaren özel tasarruflardaki azalma eğiliminin devam ettiği görülmektedir. 1999 yılında özel tasarruf / GSYH oranı % 25.1 iken 2000 yılında bu oran % 21.8'e düşmüştür. Bu dönemde özel tasarruflardaki düşüşü belirleyen en önemli unsurun 1999 yılı sonlarından itibaren uygulamaya konulan İstikrar Programı olduğu söylenbilir. Bu program, Türkiye ekonomisindeki en önemli sorunun yüksek enflasyon olduğunu belirtmiş ve mevcut olan diğer sorunları yapısal reformlar yaparak ortadan kaldırmayı hedeflemiştir. Ancak uygulanan program, yüksek döviz girişine bağlı olarak faiz oranlarının düşmesine neden olmuş, Merkez Bankası'nın da kura müdahale etmemesiyle talep enflasyonu ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkan talep enflasyonu sonucunda bireylerin tüketim eğilimi artmış buna bağlı olarak da tasarruf eğilimleri azalmıştır (Özcan ve Günay, 2007).

2000 ve 2001 yıllarında yaşanan krizle birlikte sermayenin önemli bir kısmının yurt dışına çıkmasıyla birlikte Türkiye'deki faiz oranları yükselmiş, kişi ve kurumlar yüksek faiz oranlarının cazibesi ile gelirlerinin büyük kısmını tasarrufa aktarmışlardır. Bu yılda özel tasarruflar 1989 – 2001 dönemindeki en yüksek orana % 25.5'e yükselmiştir.

Özetle 1989 –2001 yılları arası dönem, bütçe harcamalarının artan faiz ödemeleri nedeniyle arttığı, bütçe gelirlerindeki artışın bütçe harcamaları altında kaldığı, giderek artan kamu harcamaları nedeniyle kamu tasarruflarının sürekli azaldığı ve bu dönem içerisinde negatif değer aldığı görülmektedir. Kamu tasarruflarındaki azalmaya karşın özel tasarruflar ise bu dönem içerisinde genel olarak artış eğilimi göstermiştir. Özel tasarrufların artmasının en önemli nedeni ise, Türkiye'nin krizlerle geçen bu döneminde faizlerin yüksek olması dolayısıyla kişi ve kurumların elde ettikleri gelirlerin tasarrufa aktarılmasıdır. Özel tasarruflarda gözlemlenen artış toplam tasarruflara yansımamış ve yurtiçi tasarruf / GSYH oranı kamu tasarruflarındaki azalışa paralellik göstermiş ve genel olarak azalmıştır. 1989 yılında % 24.4 olan yurtiçi tasarruf / GSYH oranı 1993 yılında artarak % 25.1 olmuştur. 1993 yılından itibaren azalma eğilimine girmiş ve 2001 yılında % 18.4 seviyesinde gerçekleşmiştir.

2.2.3. 2001 – 2008 Dönemi

2001 yılından sonra genel olarak özel tasarruflar düşerken kamu tasarruflarında artış görülmüştür.

Tablo 4: 2001 – 2008 Yılları Arası Türkiye’de Kamu Tasarrufları, Özel Tasarruflar ve Toplam Yurtiçi Tasarruflar (%)

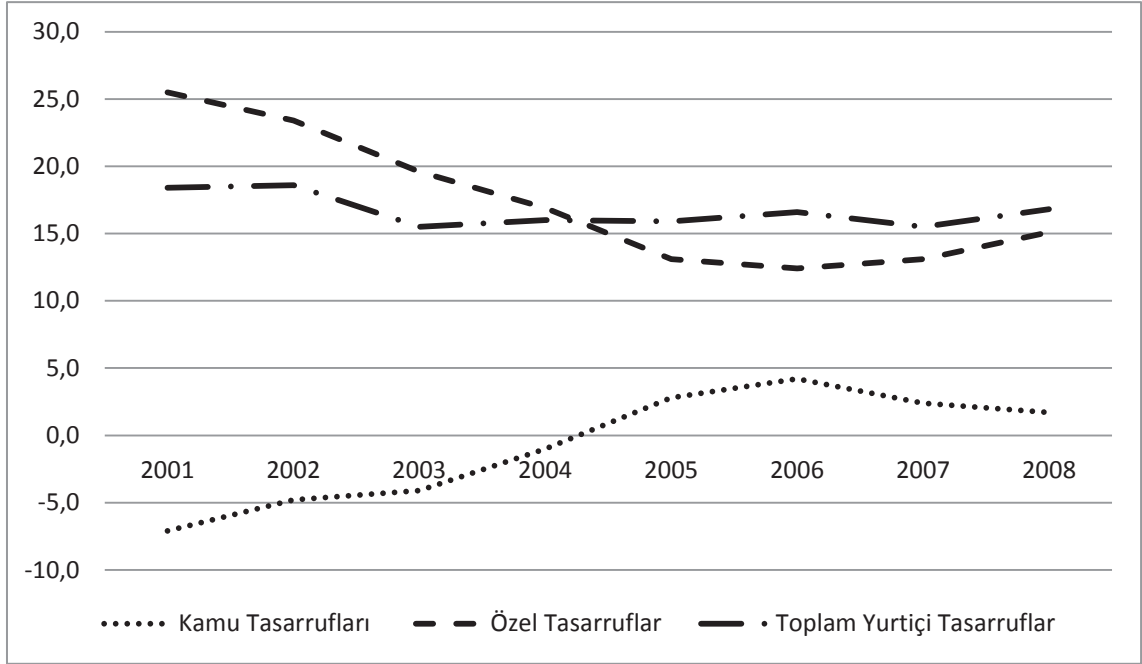
Yıllar	Kamu Tasarrufları / GSYİH	Özel Tasarruflar / GSYİH	Toplam Yurtiçi Tasarruflar / GSYİH
2001	-7.1	25.5	18.4
2002	-4.8	23.4	18.6
2003	-4.1	19.6	15.5
2004	-1	16.9	16
2005	2.8	13.1	15.9
2006	4.2	12.4	16.6
2007	2.4	13.1	15.5
2008	1.7	15.1	16.80

Kaynak: DPT, Ekonomik ve Sosyal Göstergeler (1950 – 2010).

Tablo 3’te görüleceği üzere Türkiye’de toplam yurtiçi tasarruflarda önemli artışlar sağlanamamış buna rağmen kamu tasarruflarında, 2001 yılında yaşanan krizden sonra devreye giren ve büyük ölçüde mali disiplini sağlamaya yönelik olan istikrar programı ile uygulanan sıkı maliye politikası sonucu büyük ölçüde iyileşme yaşanmıştır. 2001 yılında % – 7.1 olan kamu tasarrufları / GSYH oranı 2002 yılında % - 4.8’e, 2003 yılında % - 4.1’e, 2004 yılında % -1.0’a yükselmiştir. Kamu tasarrufları / GSYH oranı 2005 yılından itibaren de pozitif duruma geçerek 2005 yılında % 2.8, 2006 yılında % 4.2 olarak gerçekleşmiş fakat 2007 yılında % 2.4’e ve 2008 yılında % 1.7’ye gerilemiştir.

Kamu tasarruflarında yaşanan iyileşmeye rağmen özel tasarruf oranlarında özellikle 2001 ekonomik krizinden sonra özel tasarruf oranında önemli düşüşler yaşanmış ve özel tasarruflar 2001 yılı öncesi seviyesine ulaşamamıştır (Türkoğlu, 2013: 6). Özel tasarruflar / GSYH oranı 2001 yılında % 25.5, 2002 yılında % 23.4, 2003 yılında %

19.6, 2004 yılında % 16.9, 2005 yılında % 13.1, 2006 yılında % 12.4, 2007 yılında % 13.1 ve 2008 yılında % 15.1 olarak gerçekleşmiştir.

Grafik 4 : 2001 – 2008 Yılları Arası Türkiye’de Kamu Tasarrufları, Özel Tasarruflar ve Yurtiçi Tasarrufların GSYİH’ya Oranı (%)

Kaynak: DPT verilerinden yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

2001 yılından itibaren özel tasarrufların artmamasının tek nedeni, faiz oranlarının göreceli düşük olmasıdır. Önceki yıllarda çok yüksek faiz oranlarına alışmış olan toplum, faiz oranları hala yüksek olsa bile tasarruflardan kaçınmış ve tüketime yönelmiştir. Oysa özellikle 2002 yılından itibaren Türkiye’de kişi başına düşen gelirin ciddi biçimde arttığını, enflasyon oranının ciddi biçimde gerilediğini görmek mümkündür. 2002 yılında kişi başına düşen GSYH 2.619 \$ iken 2008 yılında 10.376 \$ olmuştur. TÜFE ise Güçlü Ekonomiye Geçiş Programını uygulamasına paralele olarak 2002 yılında % 47.2 iken 2008 yılında % 10.1 olarak gerçekleşmiştir. Bu gelişmelerin tersine DİBS faizlerinde düşüş görülmüş ve 2002 yılında % 63.9 olan DİBS faizi 2008 yılında % 19.2 olarak gerçekleşmiştir.

Gelirlerin arttığı ve enflasyonun düştüğü bir ortamda tasarrufların da artması beklenmektedir çünkü enflasyonda düşüş olması paranın satın alma gücündeki kaybın olması ve dolayısıyla tüketim harcamalarına ayrılması gereken ilave paranın tasarrufa

aktarılması gerektiğini göstermektedir. Oysa Türkiye’de tersi durumun yani tasarruf oranlarının hızla düştüğü görülmektedir. (Türkoğlu, 2013: 2).

Özel tasarruflarda görülen azalmanın başlıca nedenleri aşağıda sıralanmaktadır. Bu nedenlerin başında 2000’li yıllarda Türk Vergi Sisteminde gerçekleşen değişiklikler gelmektedir (Özveren, 2013: 89 – 90).

- ✓ 4837 sayılı Ekonomik İstikrarı Sağlamak İçin Ek Vergiler Alınması Hakkında Kanun Hükümlerinin kabul edilmesi kapsamında;
 - 18.02.1963 tarihli ve 197 sayılı Motorlu Taşıtlar Vergisi Kanunu’nun 5. ve 6. maddelerinde yer alan (I), (II), (III) ve (IV) sayılı tarifelere göre vergiye tâbi olan ve kanunun yayımlandığı tarihte ilgili sicilde kayıtlı bulunan taşıtlar, bir defaya mahsus olmak üzere 2003 yılı için tahakkuk ettirilen motorlu taşıtlar vergisi tutarı kadar, ek motorlu taşıtlar vergisine tâbi tutulmuştur.
 - 29.07.1970 tarihli ve 1319 sayılı Emlak Vergisi Kanununun 1 ve 12. maddelerinde yazılı bina, arsa ve arazilerin 2003 yılı vergi matrahları üzerinden bir defaya mahsus olmak üzere ek emlak vergisine tabi tutulmuştur.

Vergi sisteminde yapılan bu değişiklik ile bireylerin kullanılabilir gelirlerinin azalarak özel tasarruflarda azalmaya neden olduğu söylenebilir.

Bu dönemde özel tasarruf oranının düşmesinin ikinci nedeni de Türkiye’de özel tasarruflar ile kamu tasarrufları arasındaki ters ilişkiden kaynaklanmaktadır. Türkiye’de artan özel tasarrufların kamu tasarruflarında düşüşe neden olduğu, kamu tasarruflarındaki artışın da özel tasarrufları düşürdüğü görülmektedir (Korkmaz, 2010: 1). Dolayısıyla 2001 yılından itibaren uygulamaya konan Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı bünyesinde alınan mali tedbirler, kamu tasarruflarında artışa neden olmuş bu durumda da özel tasarruflarda düşüş görülmüştür.

Ayrıca yukarıda sıralanan nedenlere ek olarak bireylerin tasarruf yerine tüketime yöneldiği ve tüketim harcamalarının arttığı görülmektedir. Mevduat bankaları tarafından bireylere sunulan tüketici kredileri ile kredi kartlarının GSYH oranı 2000 yılında % 4.05

iken bu oran 2004 yılında % 4.70, 2006 yılında % 8.80 ve 2008 yılında % 12.03 olmuştur (Albayrak, 2011:5).

2.2.4. 2008 – 2014 Dönemi

2008 yılının son çeyreğinden itibaren küresel ekonomide ortaya çıkan daralmaya bağlı olarak Türkiye ekonomisi yavaşlama eğilimine girmiştir. Ekonominin canlanması amacıyla özellikle dolaylı vergilerde yapılan düzenlemeler ve vergi teşvikleri yapılmıştır. Bu kapsamda, vergi indirimi yapılan başlıklar şu şekilde sıralanabilir (DPT, ?).

- ✓ 16 Mart 2009 tarihinde yürürlüğe giren “Bazı Mallara Uygulanacak Katma Değer Vergisi ile Özel Tüketim Vergisi Oranlarının Belirlenmesine İlişkin Bakanlar Kurulu Kararı ile, 15 Haziran 2009’a kadar geçerli olmak üzere;
 - Motorlu taşıtlardan alınan Özel Tüketim Vergisi'nde geçici indirimle gidilmiştir.
 - Beyaz eşya ve elektronik ev eşyasından alınan Özel Tüketim Vergisi'nde geçici indirimle gidilmiştir.
- ✓ 29 Mart 2009 tarihinde yürürlüğe giren, “Bazı Mallara Uygulanacak Katma Değer Vergisi Oranlarının Tespiti ile Mal ve Hizmetlere Uygulanacak Katma Değer Vergisi Oranlarının Tespitine İlişkin Kararda Değişiklik Yapılması Hakkındaki Bakanlar Kurulu Kararı”yla, 30 Haziran 2009’a kadar geçerli olmak üzere;
 - 150 m2 üzerindeki konut satışlarında, yeni işyeri satışlarında, mobilya satışlarında makine, teçhizat, ekipman alımlarında ve bilgi teknolojisi ürünlerinde Katma Değer Vergisi oranı geçici bir süreyle yüzde 18'den yüzde 8'e indirilmiştir.
 - Ayrıca, gayrimenkul satışlarındaki tapu işlemlerinden alınan bazı harçların oranı geçici bir süreyle binde 15'ten binde 5'e indirilmiştir.
- ✓ Kablolu, kablosuz ve mobil internet servis sağlayıcılığı hizmetine ilişkin özel iletişim vergisi oranı yüzde 15'ten yüzde 5'e indirilmiştir.
- ✓ 31.12.2009 tarihine kadar birleşen KOBİ'lere, kanunda belirlenen şartları sağlamaları kaydıyla, kurumlar vergisi muafiyeti ve yüzde 75'e kadar indirimli kurumlar vergisi uygulamasından faydalanabilme imkanı getirilmiştir.

- ✓ Menkul kıymet yatırım fonları ile menkul kıymet yatırım ortaklıklarının sermaye piyasasında yaptıkları işlemler nedeniyle elde ettikleri gelirlere BSMV muafiyeti getirilmiştir.
- ✓ Yurtdışı tedarikçilerden sağlanan kredilerde stopaj oranı %5'e indirilerek, vergi yükü azaltılmıştır.
- ✓ Gerçek kişilere kullanılan kredilerdeki Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu (KKDF) kesintisi oranı %15'ten %10'a indirilmiştir.
- ✓ 49 ilde uygulanan ve süresi 31.12.2008 tarihinde sona eren 5084 sayılı Teşvik Kanununun uygulama süresi bir yıl uzatılmıştır.
- ✓ Hisse senedi ve devlet iç borçlanma senedi (DİBS) alım satımlarından elde edilen kazançlarda, yerli yatırımcılardan alınan %10'luk stopaj, sıfıra çekilmiştir.
- ✓ 1 Eylül 2008 tarihi öncesindeki vergi borçlarının 18 ay süreyle %3 faiz üzerinden taksitlendirilmesi imkânı getirilmiştir.

2009 yılında küresel finans krizi, hem ekonomideki daralma hem de krize karşı alınan önlemler nedeniyle kamu harcamaları artmasına, dolaylı vergilerde yapılan indirimler nedeniyle vergi gelirlerinin azalmasına dolayısıyla bütçe üzerinde olumsuz etkiler oluşmasına neden olmuştur (Taban, 2011: 16). Bu dönemde özellikle kamu tasarruflarında önemli düşüşler yaşanmış 2008 yılında 16 393 milyon TL olan kamu tasarrufları 2009 yılında – 8 228 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. 2010 yılında Türkiye'nin öncelikli hedefi olan mali disiplinin sağlanması ile birlikte kamu tasarrufları tekrar yükselerek 17 616 milyon TL olmuştur. 2011 yılından itibaren kamu tasarrufları dalgalı bir seyir izlemiş ve 2011 yılında 47 839 milyon TL, 2012 yılında 41 244 milyon TL olmuş 2013 yılında 45 259 milyon TL ve 2014 yılında 41 387 milyon TL olarak tahmin edilmiştir.

2008 Krizi nedeniyle kamu tasarruflarında görülen düşmeye paralel olarak özel tasarruflarda da düşüş görülmüştür. 2008 yılında 143 936 milyon TL olan özel tasarruflar 2009 yılında 133 339 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. 2008 yılında yaşanan kriz nedeniyle yükselen faizlere paralel olarak özel tasarrufların artması beklense de durum öyle olmamış bireyler tasarruf yerine tüketime yöneltilmiştir. Yapılan vergi teşviklerinin de etkisiyle bireylerin tüketimleri artmış, ülke içinde para akışı hızlanarak ekonominin canlı olması sağlanmış fakat tasarruf oranlarında ciddi bir

azalma görülmüştür (Merkez Bankası Finansal İstikrar Raporu, 2009: 3). 2010 yılı itibariyle de 136 033 milyon TL olan özel tasarruflar artış trendi içine girmiş ve 2011 yılında 139 357 milyon TL, 2012 yılında ise 164 465 milyon TL olmuş 2013 yılı için 151 502 milyon TL ve 2014 yılı için 194 750 milyon TL olarak tahmin edilmiştir.

Toplam yurtiçi tasarruflar da kamu tasarrufları ve özel tasarruflarda görülen değişime paralellik göstermiştir. 2008 yılında 130 577 milyon TL olan toplam yurtiçi tasarruflar 2009 yılında 125 112 milyon TL, 2010 yılında 153 650 milyon TL, 2011 yılında 187 196 milyon TL ve 2012 yılında 187 196 milyon TL olmuştur. toplam yurtiçi tasarruflar 2013 yılı için 196 760 milyon TL, 2014 yılı için ise 236 138 milyon TL olarak tahmin edilmiştir.

Tablo 5 : 2008 – 2014 Yılları Arası Türkiye’de Kamu Tasarrufları, Özel Tasarruflar ve Toplam Yurtiçi Tasarruflar

Yıllar	Kamu Tasarrufları (milyon TL)	Özel Tasarruflar (milyon TL)	Toplam Yurtiçi Tasarruflar (milyon TL)
2008	16 393	143 936	130 577
2009	-8 228	133 339	125 112
2010	17 616	136 033	153 650
2011	47 839	139 357	187 196
2012	41 244	164 465	205 709
2013*	45 259	151 502	196 760
2014**	41 387	194 750	236 138

Kaynak: DPT Yıllık Programlar

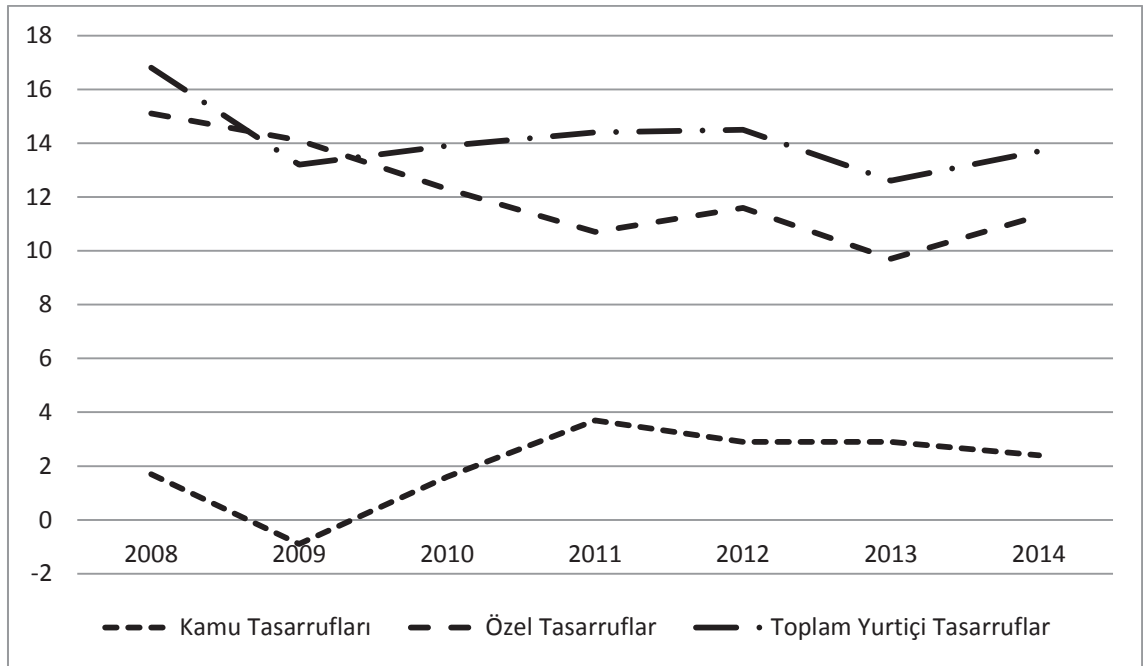
*Gerçekleşme Tahmini

**Program

2008 – 2014 yılında kamu tasarruflarının, özel tasarrufların ve toplam yurtiçi tasarruflarının değişimi Tablo 4’te görülmektedir. Özellikle 2008 krizinin de etkisiyle bu dönemde kamu tasarruflarında önemli düşüşler görülmüş ve kamu tasarrufları / GSYH oranı 2008 yılında % 1.7 iken 2009 yılında bu oran % – 0.9 olarak gerçekleşmiştir. 2010 yılından itibaren ise kamu tasarrufları / GSYH artma eğilimine

girmiş ve 2010 yılında % 1.6, 2011 yılında % 3.7, 2012 yılında % 2.9 olarak gerçekleşmiştir. Kamu tasarruflarının GSYH içindeki payı 2013 yılı için % 2.9, 2014 yılı için ise % 2.4 olarak tahmin edilmiştir.

Özel tasarrufların GSYH içindeki payı ise 2008 yılında % 15.1 iken 2009 yılında azalarak % 14.0 ve 2010 yılında % 12.3, 2011 yılında % 10.7, 2012 yılında % 11.6 olmuştur. 2013 yılında özel tasarruf / GSYH oranı ise % 9.7 ve 2014 yılı özel tasarruf / GSYH oranı % 11.3 olarak tahmin edilmiştir.

Grafik 5: 2008 – 2014 Yılları Arası Türkiye’de Kamu Tasarrufları, Özel Tasarruflar ve Yurtiçi Tasarrufların GSYİH’ya Oranı (%)

Kaynak: DPT verilerinden yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Özel tasarrufların dönemin ilk yıllarında azalan seyir izlemesi bu dönemde yapılan vergi teşvikleri nedeniyle bireylerin tüketime yönlendirilmesinden kaynaklanmaktadır. İzleyen yıllarda ise özel tasarrufların genel olarak azalma eğiliminde olması bu dönemde kamu tasarruflarının artışından kaynaklanmaktadır. Bu, kamu ve özel tasarrufun, tam bir ikâme durumunda olduğunu göstermektedir. Hükümetlerin kamu tasarruflarını artırmak amacıyla uyguladığı kamu politikaları özel tasarrufu etkilemektedir (Sancak ve Demirci, 2012: 182).

Toplam yurtiçi tasarruf/ GSYH oranına bakıldığında ise genel olarak özel tasarruf/ GSYH oranına paralel gittiği görülmektedir. Toplam yurtiçi tasarruf/GSYH oranı 2008

yılı için % 16.8, 2009 yılı için % 13.2, 2010 yılı için % 13.9, 2011 yılı için % 14.4, 2012 yılı için % 14.5 olarak gerçekleşmiştir. 2013 yılı için bu oran % 12.6 ve 2014 yılı için ise % 13.7 olarak öngörölmüşür.

BÖLÜM 3: VERGİLERİN TASARRUF ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: TÜRKİYE ANALİZİ

3.1. Uygulamanın Amacı

Çalışmada, Türkiye’de 1980 – 2010 dönemi tasarruflarda meydana gelen değişim ve uygulanan vergi politikalarının tasarruflar üzerindeki etkisi belirlenmeye çalışılmıştır.

Bilindiği gibi bir ülkenin kalkınabilmesi ve gelişebilmesi için yatırımlara ihtiyaç duymakta, yatırımların kaynağını ise tasarruflar oluşturmaktadır. Bu nedenle ülkede mevcut olan kamu tasarrufları ve özel tasarruflar önem kazanmaktadır.

Özellikle yatırımlar için önemli bir kaynak olan tasarrufların, hükümetin uyguladığı vergi politikalarından etkilendiği görülmektedir. Çalışmada gelir, servet ve harcama üzerinden alınan vergilerin tasarruflar üzerindeki etkisi analiz edilecektir. Ayrıca tasarruflar üzerinde kamu harcamalarının ve faiz oranlarının etkisi de analize dahil edilmiştir.

3.2. Araştırmanın Metodolojisi

Model tahmin yöntemi olarak En Küçük Kareler Yöntemi kullanılarak yapılan regresyon analizi ile bağımlı değişken olan kamu tasarrufları, özel tasarruflar ve toplam tasarrufların bağımsız değişkenler olan; gelir, servet ve harcama üzerinden alınan vergiler, kişi başına düşen milli gelir, kamu harcamaları / GSYİH ve faiz oranları ile aralarındaki ilişkilerin analizi ve gerekli testleri yapılacaktır. Yapılan analiz ve testler doğrultusunda bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkenleri nasıl ve hangi düzeyde etkilediği ortaya konulacaktır.

3.3. Veri ve Değişkenler

Çalışmada kullanılan veriler 1980 – 2010 arasındaki dönemleri kapsayan yıllık verilerden oluşmaktadır.

- Devlet Planlama Teşkilatı Ekonomik ve Sosyal Göstergeler (1950 – 2010)
- Kalkınma Bakanlığı Konsolide Bütçe Dengesi (GSYİH Oranı)
- Kalkınma Bakanlığı Faiz Oranları
- IMF Data and Statistics

kaynaklarından elde edilmiştir.

3.4. Vergilerin Tasarruflar Üzerindeki Etkisi

Çalışma, 1980 – 2010 dönemini kapsamakta ve vergilerin tasarruflar üzerindeki etkilerini ekonometrik çerçevede ele almaktadır.

Regresyon analizi yapmadan önce serilerin durağanlık testi yapılması gereklidir. Çalışmada kullanılan 6 bağımsız değişken (kişi başına düşen milli gelir, gelir üzerinden alınan vergiler, harcama üzerinden alınan vergiler ve servet üzerinden alınan vergiler, kamu harcamasının GSYİH'ya oranı, bankaların 12 ay vadeli mevduat faiz oranları) ve 3 bağımlı değişken (kamu tasarrufu, özel tasarruf ve toplam tasarruf oranları) verilerinin durağanlık analizlerinin sonuçları Tablo 6'da gösterilmiştir. Durağanlık analizi için Augmented Dickey Fuller (ADF) Birim Kök Testi yöntemi kullanılmıştır.

Tablo 6: Serilerin Durağanlık Yönünden İncelenmesi

	Değişkenler	t-Statistic			
		%5 level	Düzeyinde	(-1)	(-2)
Bağımsız değişkenler	Gelir Vergisi/GSYİH	-1,953	-0,909	-5,518*	-
	Harcama Vergisi/GSYİH	-1,953	1,809	-3,590*	-
	Servet Vergisi/GSYİH	-1,953	-0,568	-8,330*	-
	Kamu Harcaması/GSYİH	-1,952	0,521	-4,514*	-
	Mevduat Faiz Oranı	-1,952	-0,717	-5,713*	-
	Kişi Başına Milli Gelir	1,953	2,641*	-	-
Bağımlı değişkenler	Kamu Tasarrufu/GSYİH	-1,952	-1,513	-5,199*	-
	Özel Tasarruf/GSYİH	-1,952	-0,216	-4,402*	-
	Toplam Tasarruf/GSYİH	-1,952	-0,275	-5,677*	-

* 0,05 düzeyinde anlamlıdır.

Çoklu regresyon öncesi modelde değişen varyans problemi White Heteroskedasticity ile kontrol edilmiştir. White testinden elde edilen F değerinin 0,05 düzeyinde anlamlı olmadığı görüldüğünde modelde değişen varyans problemi olmadığına karar verilmiştir. Regresyon analizinde en küçük kareler yöntemi (least squares) kullanılmıştır. Değişen varyans problemi olması durumunda ağırlıklandırılmış en küçük kareler (Weighted least squares) tercih edilecektir. Anlamlılık düzeyi 0,05 olarak kabul edilmiştir.

Serinin birinci dereceden farkı alınarak yapılan analizde ise serinin durağanlaştığı ($p < 0,05$) görüldüğünden serinin durağan olmadığı kabul edilmiştir. 1. dereceden farkı alınan tüm değişkenler için artıklar durağandır.

Kişi başına düşen gelir değişkeni için serinin ikinci dereceden farkı; diğer değişkenler için serinin birinci dereceden farkı alınarak yapılan analizde ise serinin durağanlaştığı ($p < 0,05$) görüldüğünden serinin durağan olmadığı kabul edilmiştir; Kişi başına düşen gelir değişkeni için ikinci dereceden, diğer değişkenler için 1. dereceden farkı alınan tüm değişkenler için artıklar durağandır. Regresyon analizinde birinci dereceden farkı alınan seriler kullanılacaktır.

Bağımlı değişken, kamu tasarrufu (y) ve tasarruf miktarını etkilediğini kabul ettiğimiz gelir vergisi, mal ve hizmetlerden alınan vergiler, servet vergisi, kamu harcaması/GSYH, mevduat faiz oranları ve kişi başına düşen milli gelir bağımsız değişkenleri arasındaki ilişkinin doğrusal bir fonksiyon ile ifade edilebileceğini varsaydığımızda, bu ilişkiyi ifade eden çok değişkenli bir regresyon modelini aşağıdaki gibi yazabiliriz:

$$y_i = \beta_1 + \beta_2 X_{i,2} + \beta_3 X_{i,3} + \dots + \beta_k X_{i,k}$$

Tablo 7: Kamu Tasarrufu Bağımlı Değişkeni ile Çoklu Regresyon Analizi

Bağımlı Değişken: KT				
Bağımsız Değişkenler	Katsayı Tahminleri	Standart Hata	t - istatistiği	Olasılık Değeri (p – değeri)
Sabit Terim (c)	-0,522	0,276	-1,887	0,071
GV	-0,002	0,468	-0,004	0,996
MHV	1,077	0,518	2,079	0,049
SV	0,733	1,668	0,436	0,664
KHG	-0,480	0,137	-3,502	0,002
FO	0,003	0,015	0,208	0,836
KBDMG	15,883	5,944	2,671	0,014
F	10,214		White	0,822
Prob(F)	0,000		Prob(White)	0,563
R ²	0,727			

KT : Kamu Tasarruflarını

GV : Gelir Üzerinden Alınan Vergileri

MHV : Mal ve Hizmet Üzerinden Alınan Vergileri

SV : Servet Üzerinden Alınan Vergileri

KHG : Kamu Harcamalarının GSYİH'ya Oranını

FO : Faiz Oranlarını

KBDMG: Kişi Başına Düşen Milli Geliri

temsil etmektedir.

Elde edilen White testi F değerinin 0,05 düzeyinde anlamlı olmadığı görülmektedir.

Modelde R² yüksek (0,727) çıkmış olup F istatistiği de anlamlıdır (F=10,214; p<0,05). Model bağımsız değişkenlerin (gelir vergisi, mal ve hizmetlerden alınan vergiler, servet vergisi, kamu harcaması/GSYH, mevduat faiz oranları ve kişi başına düşen milli gelir) bağımlı değişken (kamu tasarrufu) üzerindeki etkisini açıklamak için uygundur ve bağımsız değişkenler (gelir vergisi, mal ve hizmet vergisi, servet vergisi, kamu harcamalarının GSYİH'ya oranı, bankalardaki mevduat faiz oranları ve kişi başına düşen milli gelir) kamu tasarrufu üzerindeki varyansın %73'ünü açıklamaktadır. Bağımlı değişkenlerden mal ve hizmetlerden alınan vergi (t=2,079; p<0,05), kamu harcamalarının GSYİH'ya oranı (t=-3,502; p<0,05) ve kişi başına düşen milli gelir (t=2,671; p<0,05) değişkenleri kamu tasarrufu üzerinde anlamlı etkiye sahip olup diğer değişkenlerin anlamlı (önemli) etkisi bulunmamaktadır. Mal ve hizmetlerden alınan vergi ve kişi başına düşen milli gelir değişkenleri kamu tasarrufları üzerinde pozitif etkiye sahip olup; kamu harcamalarının GSYİH'ya oranı değişkeni ise kamu tasarrufları üzerinde negatif etkiye sahiptir. Modelin çoklu regresyon denklemi aşağıdaki gibi elde edilmiştir:

$$\begin{aligned} \text{Kamu Tasarrufları} = & -0,522 - 0,002 * \text{Gelir Vergisi} + 1,078 * \text{Mal ve Hizmet V.} + 0,833 \\ & * \text{Servet Vergisi} - 0,480 * \text{Kamu Harcama/GSYH} + 0,003 * \text{Mevduat Faiz Oranı} + \\ & 15,883 * \text{Kişi Başına Milli Gelir} \end{aligned}$$

Bağımlı değişken, özel tasarrufu (y) ve tasarruf miktarını etkilediğini kabul ettiğimiz gelir vergisi, mal ve hizmetlerden alınan vergiler, servet vergisi, kamu harcaması/GSYH, mevduat faiz oranları ve kişi başına düşen milli gelir bağımsız değişkenleri arasındaki ilişkinin doğrusal bir fonksiyon ile ifade edilebileceğini varsaydığımızda, bu ilişkiyi ifade eden çok değişkenli bir regresyon modelini aşağıdaki gibi yazabiliriz:

$$y_i = \beta_1 + \beta_2 X_{i,2} + \beta_3 X_{i,3} + \dots + \beta_k X_{i,k}$$

Tablo 8: Özel Tasarruf Bağımlı Değişkeni ile Çoklu Regresyon Analizi

Bağımlı Değişken: ÖT				
Bağımsız Değişkenler	Katsayı Tahminleri	Standart Hata	t - istatistiği	Olasılık Değeri (p – değeri)
Sabit Terim (c)	0,580	0,535	1,084	0,289
GV	1,049	0,905	1,158	0,258
MHV	-1,068	1,002	-1,065	0,297
SV	-3,008	3,228	-0,931	0,361
KHG	0,242	0,265	0,914	0,370
FO	0,079	0,030	2,619	0,015
KBDMG	-7,836	11,500	-0,681	0,502
F	2,582		White	0,224
Prob(F)	0,046		Prob(White)	0,964
R ²	0,402			

ÖT : Özel Tasarrufları

GV : Gelir Üzerinden Alınan Vergileri

MHV : Mal ve Hizmet Üzerinden Alınan Vergileri

SV : Servet Üzerinden Alınan Vergileri

KHG : Kamu Harcamalarının GSYİH'ya Oranını

FO : Faiz Oranlarını

KBDMG : Kişi Başına Düşen Milli Gelir

temsil etmektedir.

Elde edilen White testi F değerinin 0,05 düzeyinde anlamlı olmadığı görülmektedir.

Modelde değişen varyans problemi olmadığına karar verilmiştir.

Modelde R² orta düzeyde (0,40) çıkmış olup F istatistiği de anlamlıdır (F=2,582; p<0,05). Model bağımsız değişkenlerin (gelir vergisi, mal ve hizmetlerden alınan vergiler, servet vergisi, kamu harcaması / GSYİH, mevduat faiz oranları ve kişi başına düşen milli gelir) bağımlı değişken (özel tasarruflar) üzerindeki etkisini açıklamak için uygundur ve bağımsız değişkenler (gelir vergisi, mal ve hizmet vergisi, servet vergisi, kamu harcamalarının GSYİH'ya oranı, bankalardaki mevduat faiz oranları ve kişi başına düşen milli gelir) özel tasarruflar üzerindeki varyansın % 40'ını açıklamaktadır. Bağımlı değişkenlerden mevduat faiz oranı değişkeni özel tasarruflar üzerinde pozitif ve anlamlı etkiye sahip olup (t=2,619; p<0,05) diğer değişkenlerin anlamlı (önemli) etkisi bulunmamaktadır. Çoklu regresyon denklemi aşağıdaki gibi elde edilmiştir:

$$\begin{aligned} \text{Özel Tasarruflar} = & 0,580 + 1,049 * \text{Gelir Vergisi} - 1,068 * \text{Mal ve Hizmet V.} - 3,008 \\ & * \text{Servet Vergisi} + 0,242 * \text{Kamu Harcama / GSYH} + 0,079 * \text{Mevduat Faiz Oranı} - \text{Kişi} \\ & \text{Başına Milli Gelir} * 7,836 \end{aligned}$$

Tablo 9: Toplam Tasarruf Bağımlı Değişkeni ile Çoklu Regresyon Analizi

Bağımlı Değişken: TT				
Bağımsız Değişkenler	Katsayı Tahminleri	Standart Hata	t - istatistiği	Olasılık Değeri (p – değeri)
Sabit Terim (c)	0,071	0,597	0,119	0,906
GV	1,052	1,010	1,041	0,308
MHV	0,013	1,118	0,012	0,990
SV	-2,407	3,602	-0,668	0,510
KHG	-0,245	0,295	-0,830	0,414
FO	0,082	0,033	2,430	0,023
KBDMG	7,652	12,831	0,596	0,556
F	1,538		White	0,520
Prob(F)	0,210		Prob(White)	0,787
R ²	0,286			

TT : Toplam Tasarrufları

GV : Gelir Üzerinden Alınan Vergileri

MHV : Mal ve Hizmet Üzerinden Alınan Vergileri

SV : Servet Üzerinden Alınan Vergileri

KHG : Kamu Harcamalarının GSYİH'ya Oranını

FO : Faiz Oranlarını

KBDMG: Kişi Başına Düşen Milli Geliri

temsil etmektedir.

Elde edilen White testi F değerinin 0,05 düzeyinde anlamlı olmadığı görülmektedir.

Modelde R² orta düzeyde (0,28) çıkmış olup F istatistiği ise anlamlı değildir (F=1,538; p>0,05). Model değişkenleri açıklamaya uygun olmadığından modeldeki katsayıların önemi bulunmamaktadır. Model bağımsız değişkenlerin (gelir vergisi, mal ve hizmetlerden alınan vergiler, servet vergisi, kamu harcaması/GSYİH, mevduat faiz oranları ve kişi başına düşen milli gelir) bağımlı değişken (toplam tasarruflar) üzerindeki etkisini açıklamak için uygun değildir. Bağımsız değişkenler (gelir vergisi,

mal ve hizmet vergisi, servet vergisi, kamu harcamalarının GSYİH'ya oranı, bankalardaki mevduat faiz oranları ve kişi başına düşen milli gelir) toplam tasarruflar üzerindeki varyansın %29'unu açıklamaktadır. Bağımlı değişkenlerden mevduat faiz oranı değişkeni özel tasarruflar üzerinde pozitif ve anlamlı etkiye sahip olup ($t=2,430$; $p<0,05$) diğer değişkenlerin anlamlı (önemli) etkisi bulunmamaktadır. Çoklu regresyon denklemi aşağıdaki gibi elde edilmiştir:

$$\begin{aligned} \text{Toplam Tasarruflar} = & 0,071 + 1,052 * \text{Gelir Vergisi} + 0,013 * \text{Mal ve Hizmet V.} - 2,407 \\ & * \text{Servet Vergisi} - 0,245 * \text{Kamu Harcama/GSYH} + 0,082 * \text{Mevduat Faiz Oranı} + \\ & 7,652 * \text{Kişi Başına Düşen Milli Gelir} \end{aligned}$$

Sonuç olarak yapılan analizde, yukarıda ifade edildiği gibi, kamu tasarruflarını en fazla etkileyen mal ve hizmet üzerinden alınan vergiler olmuştur. Özel tasarruflar ve toplam tasarruflar üzerinde etkili olan faktör ise faiz oranları olmuştur.

Literatürde vergi politikalarının tasarruflar üzerindeki etkisini gösteren birçok çalışma olmasına karşın bu etkinin yönünü ve yoğunluğunu belirten çalışmalara rastlanmamaktadır.

David and Scadding tarafından (1974), 1898-1969 yılları arasında ABD'de özel tasarruf oranını belirleyen davranışları inceledikleri çalışmada özel tasarruf oranının sabit olduğunu ve vergilerin özel tasarruf üzerinde etkisi olmadığını belirtmiştir. Buna rağmen özel tasarruflar ile faiz oranları arasındaki ilişkinin teorik ve ekonometrik olarak incelendiği çalışmalar bulunmaktadır. Athukorola ve Sen tarafından 1954 – 1998 dönemi verilerini kapsayan çalışmada faiz oranlarının özel tasarruflar üzerinde pozitif bir etkiye sahip olduğu görülmüştür. Hondroyiannis tarafından 1961 – 1998 dönemini kapsayan panel veri analizinde reel faiz oranlarının özel tasarruflar üzerinde pozitif etkileri olduğu görülmüştür. İnan tarafından (2004) Türkiye için yapılan regresyon çalışmasında faiz değişkeninin özel tasarruflar üzerinde pozitif ilişkinin olduğunu göstermektedir.

Faiz oranlarının toplam tasarruflar üzerindeki etkisi de yapılan çalışmalarla da görülmektedir. Quattara (2004) faiz oranlarının yurtiçi tasarruf üzerindeki etkisinin pozitif fakat anlamsız ilişkiye sahip olduğunu göstermiştir. Ostry ve Reinhart (1995) ise faiz oranlarının tasarruflar üzerinde pozitif etkisi olduğunu fakat bu etkinin çok küçük

olduğunu belirtmiştir. Bu çalışmaların aksine Summers (1982) faiz oranlarının tasarruflar üzerindeki etkisinin güçlü olduğunu belirtmiştir.

SONUÇ

Tasarruf kavramı gelişmek ve kalkınabilmek amacıyla ihtiyaç duyulan birikimden ziyade aslında tüm ülkeleri ilgilendiren bir konudur. Tasarruf miktarlarında meydana gelen bir artış, yatırımları artırarak uzun vadede ülkelerin gelişmesini ve kalkınmasını kolaylaştırmaktadır. Tasarruf kavramının ekonomi için bu denli önem taşıması, onun daha ayrıntılı incelenmesi gerekliliğini doğurmaktadır.

Türkiye gibi gelişmekte olan ve sermaye birikimine ihtiyaç duyan ülkelerde çözülmesi gereken önemli sorunlardan biri de tasarruf miktarının yetersizliğidir. Tasarruf hacmini artırmak suretiyle sermaye birikiminin sağlanabilmesi için devlet, sahip olduğu iktisat politikalarını uygulamaya koyabilir. Bu uygulamalardan biri de vergi politikasıdır. Neo-Klasik anlayış çerçevesinde uyguladığı vergi politikaları ile, devletin tasarruflar üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu söylenebilir.

Bir ekonomideki toplam tasarruflar, kamu tasarrufları ile özel kesim tasarruflarından oluşmaktadır. Devlet sahip olduğu politikalar para politikası araçları, maliye politikası araçları ile dış ticaret politikası araçlarından ile toplam tasarrufları artırıcı yönde politikalar izleyebilir. Uygulanan bu politikalar ile bireyler ya da kurumlar gönüllü olarak tasarruflarını artırabileceği gibi, bazen zorunlu olarak da tasarrufların artmasına katkıda bulunabilir.

Ele alınan bu çalışmada Türkiye’de uygulanan tasarruf politikası ve tasarrufların oluşumunda vergi politikalarının etkisi ölçülmeye çalışılmıştır. Tasarrufların oluşumu açısından bireylerin ya da kurumların gönüllü katılımı dışında etkili olan politika şüphesiz vergi politikasıdır. Çünkü vergi politikası dışındaki diğer politika ve önlemler, vergi politikası ile paralel yürütülmedikçe istenen olumlu sonuçlar alınmamaktadır. Bu nedenle vergi sistemindeki düzenlemeler tasarruf miktarında artış yaratmalıdır. Özellikle marjinal tasarruf eğiliminin yüksek olduğu kesimlerin tasarruflarını artıracak düzenlemeler yapılmalıdır. Ancak bu düzenlemeler yapılırken vergi yükünün marjinal tasarruf eğilimi düşük olan düşük gelirli bireylerin üzerine kalmamasına da dikkat edilmelidir.

Tasarruf gelirin tüketilmeyen kısmı olarak tanımlanmaktadır. Bu nedenle özellikle gelir ve servet üzerinden alınan vergilerde, bireyleri ve kurumları tasarrufa teşvik etmek amacıyla yapılacak düzenlemeler, bu vergilerin oranlarında yapılacak indirimler ile

tasarruf miktarında artış sağlanabilir. Harcama üzerinden alınan vergiler ise bireylerin tüketimleri üzerinde baskı oluşturacağından zorunlu tasarrufa yönlendirecektir.

Ülkemizde uygulanan vergi politikalarına bakıldığında yapılan düzenlemelerin tasarruf oluşumunu göz önüne almadığı görülmektedir. Bu nedenle tasarrufların oluşması ve artırılması için Türk Vergi Sistemi'nde yer alan uygulamalardan hangisine ağırlık verilmesi gerektiği önem taşımaktadır. Gelir üzerinden alınan vergiler ile servet üzerinden alınan vergilerin bireylerin kullanılabilir gelirlerini azalttığı ve tasarrufların oluşmasında negatif etki yarattığı bilinmektedir. Harcama üzerinden alınan vergilerde ise bireylerin tüketimden çok tasarruflara yöneleceği kabul edilmektedir. Dolayısıyla gelir, servet ve harcama üzerinden alınan vergilerde yapılan düzenlemeler bireylerin tasarrufları artırabileceği gibi onların tasarruf arzusunun da kırabilir. Bu nedenle gelir ve servet ve harcama üzerinden alınan vergilerde yapılacak düzenlemelerin tasarruflar üzerinde doğrudan etkili olacağı bilinmelidir.

Tasarrufları artırmak amacıyla uygulanabilecek düzenlemelerin başında indirim, istisna ve muafiyetler gelmektedir. Bu uygulamalar ile marjinal tasarruf eğilimi yüksek bireylerin ve kurumların tasarruflarını artırmaları teşvik edilebilir ve uzun dönemde tasarruf bilinci oluşturularak toplam tasarruf miktarında artış sağlanabilir. Ancak Türk Vergi Sistemi'nde bu uygulamaların bazı kesimlere kolaylık sağladığı bilinmekte, teşvik fonksiyonunu arka planda bıraktığı görülmektedir. Ayrıca indirim, istisna ve muafiyet hakkında yeterli bilgiye sahip olunmaması bu uygulamalarının etkinliğinin tam olarak bilinmemesi de önemli bir sorundur. Kısaca vergi sistemimizde yürütülen bu uygulamaların tasarruf kavramına önem vermediği ve bu uygulamaların tasarrufları teşvik etmediği görülmektedir.

1980 yılından itibaren yapılan düzenlemelere bakıldığında genelde tasarruf kavramının göz önünde bulundurulmadığı sadece bu düzenlemelere paralel sonucunda tasarrufların arttığı ya da azaldığı görülmektedir. Yapılan uygulamalara bakıldığında genellikle enflasyon dönemlerinde özel tasarrufların yüksek faize bağlı olarak kamu tasarruflarının da kamu harcamalarına bağlı olarak arttığı görülmektedir. Dolayısıyla devlet politikalarının tasarruflara yönelik olmadığı sadece uygulanan politikaların çıktısı olarak tasarruf miktarlarında değişim olduğu söylenebilir.

Türkiye'de tasarruflar miktarında etkin olan politikanın olmaması, vergi sistemimizde yer alan indirim, istisna ve muafiyetler hakkında yeterli bilgi olmaması, uygulanan politikaların kısa vadeli olması ve tasarrufların hacmini değiştirecek etkili bir politika

uygulanmaması ayrıca bu alandaki sayısal bilgilerin yetersiz olması ve güncel bilgilere ulaşmadaki zorluklar nedeniyle yapılan değerlendirmeler eksik kalmıştır.

Bu belirsizlikler çerçevesinde yapılan ekonometrik analiz sonuçlarında harcama üzerinden alınan vergilerin kamu tasarrufları üzerinde etkili olduğu görülmüştür. Gelir üzerinden alınan vergiler ile servet üzerinden alınan vergilerin ise faiz oranlarından etkilendiği görülmüştür. Faiz oranlarının enflasyon oranlarından yüksek olduğu enflasyonist piyasalarda, enflasyonun üzerinde getirisi olan ve faiz getirilerine uygulanan düşük oranlı vergiler ile bireyler ve kurumlar tasarruflarını artırma yoluna gideceklerdir. Tasarruf hacmini artıracak diğer önemli bir unsur ise bireylerin ve kurumların gelirlerinde yaşanan artıştır. Gelir ve servet üzerinden alınan vergilerin oranlarında yapılan indirim bireylerin ve kurumların kullanabilir gelirlerinde artışa yol açacak bu sayede bireyler tasarrufa yönelecektir. Türkiye açısından bakıldığında gelir üzerinden alınan vergilerde bazı düzenlemelere gidildiği ve dönem dönem vergi oranlarında indirim yapıldığı görülmektedir. Ancak yapılan bu düzenlemelerin ve vergi oranlarında yapılan indirimlerin tasarruf miktarında belirgin bir artışa neden olmadığı görülmektedir. Bu belirsizliğin ise özellikle gelir üzerinden alınan vergilerde yapılan indirim, istisna ve muafiyetlerden kaynaklandığı söylenebilir. Servet üzerinden alınan vergilerin ise toplam vergiler içindeki payına bakılarak Türkiye’de hala etkin şekilde söylenebilir.

Sonuç olarak Türkiye’de tasarrufların oluşturulması ve artırılmasına yönelik bir vergi politikası uygulanmadığı görülmektedir. Muafiyet, indirim, istisna gibi teşvikler, vergi sisteminin aksayan yönlerini gidermede başarılı olamamışlardır. Bu başarısızlık kısmen teşvik araçlarının tam olarak uygulanamamasından ve etkin çalışmamasından kısmen de vergi sisteminde tasarrufların oluşması ve artması açısından yer alan düzenlemelerin alt yapısının tam olarak oluşturulmamasından ve bu düzenlemelerin yetersizliklerinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca uygulanan vergi politikalarının ise öncelikle gelir elde etme amacı taşıdığı görülmektedir.

Kısaca Türk Vergi Sistemi’nde özellikle gelir ve servet üzerinden alınan vergiler bireyleri ve kurumları tasarrufa teşvik edecek şekilde düzenlenmelidir. Uygulanan muafiyet, indirim, istisna gibi düzenlemelerin eksik yönleri giderilmeli ve etkin hale getirilmelidir. Bu düzenlemeler yapılırken tüm toplum göz önünde bulundurulmalı, marjinal tasarruf eğilimi yüksek kesimler tasarrufa teşvik edilirken marjinal tasarruf eğilimi düşük kesimler de göz önünde bulundurulmalıdır. Aksi takdirde yapılan vergisel

düzenlemeler ile toplumun yüksek gelirli kesime tasarrufa yönlendirilirken vergi yükü düşük gelirli kesim üzerinde kalabilir. Harcama üzerinden alınan vergiler açısından ise lüks tüketim mallarından alınan vergilerin oranları artırılmalı ve lüks tüketim pahalı hale getirilerek tasarruflar özendirilmelidir.

KAYNAKÇA

- Açıkgöz, Ş. (2008). “Türkiye’de Vergi Gelirleri, Vergi Yapısı ve İktisadi Büyüme İlişkisi: 1968 – 2006”, *Ekonomik Yaklaşım*, 19 (68), 91-113.
- Akdoğan, A. (2011). *Kamu Maliyesi*, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 14. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Akkaya, Ş. (1991). “Kurumlar Vergisinin Yansıtılması”, İstanbul Üniversitesi, Maliye Araştırma Merkezi Konferansları, Prof. Dr. Bedi N. Feyzioğlu'na Armağan Sayı: 35, 137 – 148.
- Albayrak, Ö. (2011). “Finansal Krizde Uygulanan Vergi Politikalarının Gelir Dağılımı Etkileri: 2004 - 2009”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 66 (2), 1 – 34.
- Aron, J. ve Muellbauer J. (2000). “Personal and Corporate Saving in South Africa”, *World Bank Economic Review*.
- Arslan, A. (2011). Türk Vergi Sisteminde Dolaysız Vergilerden Dolaylı Vergilere Geçişin Ekonomik Yansımalarının Analizi, Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı Mali Hukuk Programı, Manisa.
- Athukorala, P. ve Sen, K. (2004). “The Determinants Of Private Saving In India”, *World Development*, No: 32 (3), 491 – 503.
- Avşar, V. (1994). Tasarrufların Kaynağı ve Türkiye’de Tasarruflar, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ekonometri Anabilim Dalı, İstanbul.
- Bakkal, S. ve Gürdal T. (2007). “İç Borçlanmanın Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri”, *Akademik İncelemeler Dergisi*, 2 (2), 147-173.
- Berber, M. (t.y). Tüketim,
https://www.google.com.tr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=0CC4QFjAB&url=http%3A%2F%2Fwww.metinberber.com%2Fkullanici_dosyaları%2Ffile%2F, (Erişim Tarihi: 26.01.2014).
- Bilici, N. ve Bilici A. (2011). *Kamu Maliyesi*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

- Bocutoğlu, E. (2009). *Makro İktisat: Teoriler ve Politikalar*, Murathan Yayınevi, Yenilenmiş ve Gözden Geçirilmiş 6. Baskı, Trabzon.
- Boskın, J. M. (1976). "Taxation, Saving and the Rate of Interest", Center For Economic Analysis Of Human Behavior And Social Institutions, National Bureau Of Economic Research, April.
- Büyükçulcu, U. (2006). Kurumlar Vergisinin Şirketlerdeki Vergi Yükü Üzerine Bir Değerlendirme: Isparta Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı, Isparta.
- Callen, T. ve Thimann C. (1997). "Empirical Determinants of Household Saving: Evidence from OECD Countries", *IMF Working Paper*, No: 97/181.
- Cardenas, M. ve Escobar A. (1997). Determinants of Savings in Colombia: 1925-1994, *Banco Interamericano de Desarrollo Oficina del Economista Jefe Red de Centros de Investigación Documento de Trabajo R-310*, Septiembre.
- Cardenas, M. ve Escobar A. (1998). Saving Determinants in Colombia: 1925–1994, *Journal of Development Economics*, 57, 5–44.
- Carroll, C. ve Summers H. L. (1987). "Why Have Private Saving Rates In The United States And Canada Diverged? ", *National Bureau Of Economic Research, NBER Working Paper Series*, July.
- Celasun, M. ve Tansel A. (1993). "Distributional Effects and Saving-Investment Behaviour in a Liberalizing Economy: The Case of Turkey," *ODTÜ Gelişme Dergisi*, 20(3) ss: 269-298; Aktaran Nurhan Yentürk, (1997), "Finansal Serbestlik ve Makroekonomik Dengeler Üzerindeki Etkileri", *Ekonomik Yaklaşım Dergisi*, 8, (27), 131 – 156.
- Clark, C. (1940). *The Conditions of Economic Progress* , Macmillan, London.
- Çakıroğlu, T. (2005). Özel Tüketim Vergisi Ve Ekonomik Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı, Adana.

- Çelik, M. (2002). Türkiye’de Vergi Etkinliği Ve 1990 Sonrası Uygulaması, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Isparta.
- Çetin, M. (2004). Türkiye’nin Tasarruf Sorunu, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, İstanbul.
- Çetintaş, H. (2003). “Türkiye’de Enflasyon ve Büyüme”, *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Sayı: 28, 141-153.
- Çolak, F. Ö. ve Öztürkler, H. (2012). “Tasarrufun Belirleyicileri: Küresel Tasarruf Eğiliminde Değişim ve Türkiye’de Hanehalkı Tasarruf Eğiliminin Analizi”, *Bankacılar Dergisi*, Sayı: 82, 3 – 44.
- Dahan, M. ve Hercowitz Z. (1998). “Fiscal Policy And Saving Under Distortionary Taxation”, *Journal of Monetary Economics*, 25 – 45.
- David, A. P. ve Scadding, L. J. (1974). “Private Saving: Ultrarationality, Aggregation, and 'Denison's Law’”, *Journal of Political Economy* 82 (2).
- Değirmen, S. ve Şengönül, A. (2012). Türkiye’de Net Özel Tasarruf -Yatırım Açığının Belirleyicileri, Türkiye Ekonomi Kurumu Tartışma Metni, 2012/114.
- Demiral, B. (2007). Dolaylı Vergilerin Ekonomik Etkileri Ve Avrupa Birliği İle Dolaylı Vergileri Uyumlaştırma Süreci, Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Kars.
- Demircan, S. E. (2003). “Vergilendirmenin Ekonomik Büyüme Ve Kalkınmaya Etkisi”, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı: 21, 97-116.
- Devlet Planlama Teşkilatı, (1993). Türkiye’de Kurumlar Vergisi Uygulamasının Firma Davranışları Üzerindeki Etkisi, Devlet Planlama Teşkilatı Uzmanlık Tezi, İktisadi Planlama Genel Müdürlüğü. Yıllık Programlar ve Finansman Dairesi, Ekim.

- Doğan, S. (2006) “ Keynesyen Teoriye Bir Tepki: Arz Yanlı İktisat”, *Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Sayı: 12, 253- 272.
- Dücan, E. (2008) Türkiye Ekonomisinde Tasarruf – Yatırım Dengesizlikler ve Üçüz Açıklar Sorunu, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, İktisat Bilim Dalı, Sakarya.
- Edizdoğan, N. ve Çelikkaya, A. (2012) *Vergilerin Ekonomik Analizi*, Dora Yayınları, Bursa.
- Eker, A. (2009). *Kamu Maliyesi*, Birleşik Matbaa, İzmir.
- Erdem, M., Şenyüz D. ve Tatlıoğlu, İ. (2003). *Kamu Maliyesi*, Ekin Kitabevi, 3. Basım, Bursa.
- Fisunoğlu, M. ve Tan, B. K. (2009). “Keynes Devrimi ve Keynesyen İktisat”, *Ekonomik Yaklaşım Dergisi*, 20 (70), 31-60.
- Fitzgerald, W. V. (1993). “National Saving: A Report to the Treasurer”, Australian Government Publishing Service, Canberra.
- Gülüm, A. (2009). Avrupa Birliği’nde Ve Türkiye’de Özel Tüketim Vergisi Ve Ekonomik Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı Mali İktisat Bilim Dalı, İstanbul.
- Güneş, S. (2007). “Uluslararası Sermaye Hareketlerini Etkileyen Faktörler: Türkiye Örneği” *Sosyoekonomi Dergisi*, 3 (5), 12-32.
- Güngör, K. (2006). “İktisadın Tarihine Kısa Bir Bakış ve Merkantalizmden Günümüze İktisadi Düşünceler, http://www2.aku.edu.tr/~kgungor/kamil_gungor.pdf, (Erişim Tarihi: 03.10.2013).
- Hacıköylü, C. (2009). Emlak Vergisinde Değerleme Sorunu Ve Değer Tespitine İlişkin Öneriler, Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı, Eskişehir.
- Han, E. ve Kaya, A. A. (1999). *Kalkınma Ekonomisi Teori Ve Politika*, Düzeltilmiş ve Genişletilmiş Üçüncü Baskı, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.

- Harberger, C. A. (1967). "Taxation, Resource Allocation, and Welfare", National Bureau Of Economic Research,; 25 – 80.
- Hesse, H. (1961). "Der Einfluss Des Staates Auf Die Wirtschaftliche Entwicklung", *Zeitschrift Für Die Gesamte Staatswissenschaft, Journal of Institutional and Theoretical Economics*, Aktaran; Nihat Edizdoğan ve Ali Çelikkaya, (2012), *Vergilerin Ekonomik Analizi*, Dora Yayınları, Eylül.
- Hondroyiannis, G. (2006). "Private saving determinants in European countries: A panel Cointegration Approach", *The Social Science Journal*, No: 43, 553–569.
- Hussam, M. ve Brookins, T. O. (2001). "On The Determinants Of National Saving: An Extreme Bound Analysis", *Weltwirtschaftliches Archiv*, Vol: 137, 150–174.
- Hüsnüoğlu, N. ve Güler, A. (2010). "Krizin Tüketim Harcamaları Üzerindeki Etkisi: Giresun İli Uygulaması", *Marmara Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 29 (2), 197 – 226.
- İnan, M. (2007). "Türkiye’de 1980 Sonrası Uygulanan Tasarruf Politikaları ve Tasarrufların Yatırıma Dönüştürülmesinde Vergi Sisteminin Etkisi", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı, Ankara.
- Karakaş, E. (1993). "Türkiye’de Vergi Gelirleri İçinde Dolaylı Vergilerin Payının Artması Üzerine Bazı Düşünceler", İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, Maliye Araştırma Merkezi Konferansları, Prof. Dr. Memduh Yaşa’ya Armağan, 255 – 259.
- Karayılmazlar, E. ve Güran, C. M. (2005). "Gelir Vergisinde Tarife Yapısı: Adalet Ve Etkinlik Temelli Teorik Tartışmalar Çerçevesinde Karşılaştırmalı Bir Analiz", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 60 (2), 141 – 169.
- Kıyılar, M. ve Acar, O. (2012). "Ülkemizde Tasarruf Oranlarını Etkileyen Faktörler ve Bölgeler Arası Tasarruf Alışkanlıklarının Tespiti Üzerine Bir Araştırma", *İstanbul Üniversitesi İşletme İktisadi Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 73, 41-60.

- Korkmaz, E. (2010). Tasarruflar Nasıl Artar?, Yeniçağ Gazetesi, 23.10.2010, <http://www.esfenderkorkmaz.com/yenicag/tasarruflar-nasil-artar.html>, (Erişim Tarihi: 09.03.2014).
- Kutlu, E. (2009). *İktisadi Kalkınma ve Büyüme*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Mankiw, G. (2010). *Makroekonomi*, Çev. Ömer Faruk Çolak, Eflatun Yayınevi, 6. Baskı, Ankara.
- Matur, P. E. Sabuncu, A. ve Bahçeci, S. (2012). “Determinants Of Private Savings And Interaction Between Public & Private Savings In Turkey”, Topics in Middle Eastern and African Economies, General Directorate of Economic Modeling and Strategic Research, T.R. Ministry of Development, Vol. 14, September.
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (2009). Finansal İstikrar Raporu, Kasım.
- Musgrave, A. R. (1963). “Effect Tax Policy On Private Capital Formation”, Fiscal And Debt Management Policies, Englewood Cliffs, NJ : Prentice-Hall, 45-142.
- Muter, B. N. Çelebi, A. K. ve Sakınç, S. (2006). *Kamu Maliyesi*, Gözden Geçirilmiş İkinci Baskı, Emek Matbaası, Manisa.
- Mutlu, A. ve Çelen, M. (2012). Dolaylı ve Dolaysız Vergilerin Türk Mali Sistemi İçerisindeki Yeri: Siyasal, Sosyal ve Ekonomik Sonuçları, *Tüsiad Yayınları*, İstanbul.
- Mutlu, A. (2002). “Özel Tüketim Vergisi”, *Yaklaşım Yayınları Dergisi*, Sayı: 15, 47 – 51.
- Mützer, K. ve Ontscherenski, N. (1990). “The Value Added Tax: Its Impact On Saving”, *Business Economics*, Çev: Mustafa Sakal, (1993), “Katma Değer Vergisinin Tasarruflar Üzerindeki Etkisi”, *Vergi Sorunları Dergisi*, Sayı: 69, Kasım – Aralık.
- Okcu, B. A. (2008). Türkiye İçin Gelir-Tüketim İlişkisinin Eşbütünleşme Analizi İle İncelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ekonometri Anabilim Dalı, Adana.

- Oktayer, A. (2009). “Türkiye’de Finansal Serbestleşme ve Derinleşme Süreci Üzerine Nitel Bir İnceleme”, *Akademik İncelemeler Dergisi*, 4 (1), 73 – 100.
- Oktayer, N. (2002). Gelir Ve Tüketim Vergilerinin Tasarruflar Üzerindeki Etkileri, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları, 41. Seri.
- Ozansoy, A. (2010). “Kurumlar Vergisi Ve Gelir Vergisinin Entegrasyonu”, *Mali Çözüm Dergisi*, Sayı: 97, 133 – 166.
- Öksüzkaya, M. (2013). Seçilmiş AB ülkeleri İçin Gelir – Tüketim İlişkisi: Panel Veri Yaklaşımı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ekonometri Anabilim Dalı, Adana.
- Özer, K. (1993). “Yabancı Sermaye Yatırımları Ve Türkiye”, *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1 (1), 123 – 133.
- Özgen, B. F. (1999). “Türkiye’de İç Borç Sorunu ve İç Borçların Sınırlandırılması”, *Yeni Türkiye Dergisi*, Türk Ekonomisi Özel Sayısı, Sayı: 27, 353-373, Mayıs – Haziran.
- Özkul, U. F. ve Tapşın, G. (2010). “Kredi Kartları Kullanımı İle Kullanılabilir Gelirin Tüketim Üzerindeki Etkisi ve Türkiye Ekonomisi Üzerine Bir Ampirik Çalışma”, *Muhasebe ve Finans Dergisi*, 138 – 152.
- Özveren, A. G. (2013). Vergi İndirimleri Politikalarının Küreselleşme ve Piyasa Ekonomisi Bağlamında Değerlendirilmesi: Türk Vergi Sistemi Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı Mali Hukuk Programı, İzmir.
- Pehlivan, O. (2012). *Vergi Hukuku: Genel İlkeler ve Türk Vergi Sistemi*, Murathan Yayınevi, Trabzon.
- Peter, M. V. ve Kerr, A. I. (2001). The Influence Of Tax Mix And Tax Policy On Savings And Capital Formation In Developing Economies: *A Survey, Asia-Pacific Development Journal*, 8 (1), 13 – 40.

- Prisloo, J.W. (2000). “The Saving Behaviour Of The South African Economy”, *Occasional Paper*, No: 14, South African Reserve Bank, November.
- Ranjelovic, S. (2013). “Effects of Income Tax on Personal Savings: Econometric Evidence from Serbia” *EUROMOD Working Paper* No. EM 1/13, January.
- Rist, C. (1947). “Tasarruf Teorisi”, Çev. Bedri Gürsoy, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2 (1), 166-181.
- Sancak, E. ve Demirci, N. (2012). “Ulusal Tasarruflar ve Türkiye’de Sürdürülebilir Büyüme İçin Tasarrufların Önemi”, *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8 (2), 159-198.
- Sancar, C. ve Şentürk, M. (2012). “Artan Oranlı Vergi Tarifelerinin Vergi Ödeme Gücünün Kavranması Bakımından Değerlendirilmesi: Türkiye Örneği”, *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı: 28, 1-13.
- Saraçoğlu, F. (2006). “Katma Değer Vergisinde Oransal Yapı Ve Vergi Oranlarında Yapılan Değişikliklerin Tüketim Ve Tasarruflar Üzerindeki Etkileri”, *Sayıştay Dergisi*, Sayı: 62, 67 – 81 Temmuz – Eylül.
- Savaş, F. V. (2000). *İktisadın Tarihi*, Siyasal Kitabevi, 4. Baskı, Ankara.
- Serakibi, O. İ. (2012) Türk Vergi Sisteminde Gelir Vergisi Ve KDV’nin Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı Mali Hukuk Bilim Dalı, İstanbul.
- Sivri, U. ve Eryüzlü, H. (2010). “Rasyonel Beklentiler – Yaşam Boyu Sürekli Gelir Hipotezinin Testi”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi*, Sayı: 11, 90 – 99.
- Şeker, M. (2006). “Dış Borçlanmaya Teorik Bir Bakış Ve Dış Borçların Ekonomik Etkileri”, *Sosyoekonomi Dergisi*, Sayı: 1, 73 – 92.
- Taban, S. (2011). Küresel Finans Krizi Öncesi Ve Sonrası Dönemde Türkiye’de Ekonomik Büyümenin Dinamikleri, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, www.setav.org

- Tan, S. S. (1991). Gelişmekte Olan Ülkelerde Vergilerin Tasarruf Üzerindeki Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Bölümü, İstanbul.
- Tanrıverdi, P. (2007). Gelir Dağılımı Ve Vergilerin Gelir Dağılımı Üzerine Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı Maliye Bilim Dalı, Denizli.
- Tanzı, V. ve Howell H. Z. (1998). "Taxation And The Household Saving Rate: Evidence From OECD Countries", *IMF Working Paper*, March.
- Tapşın, G. (2011). İç Tasarruflar, Büyüme ve İstihdam İlişkisi, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, İstanbul.
- Tarı, R. ve Çalışkan, Ş. (2005). "Kocaeli İlinde Tüketimin Gelir Hipotezlerinin Analizi", *Atatürk Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9 (2), 1 – 17.
- Turhan, S. (1993), *Vergi Teorisi Ve Politikası*, Filiz Kitapevi, 5. Baskı, İstanbul.
- Türk Dil Kurumu, Tasarruf,
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=TASARRUF,
(Erişim Tarihi: 03.10.2013).
- Türkmen, S. (1995). Tüketim Teorilerinin Karşılaştırılması (Mutlak Gelir Hipotezi, Nispi Gelir Hipotezi, Sürekli Gelir Hipotezi ve Yaşam Boyu Gelir Hipotezi), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Ankara.
- Uras, T. G. (1979). *Türkiye'de Yabancı Sermaye Yatırımları*, İstanbul, İktisadi Yayınları, İstanbul.
- Uras, T. G, (2012), "Gönüllü Değil Zorunlu Tasarruflar Artacak", *Milliyet*, 18.04.2012,
<http://ekonomi.milliyet.com.tr/gonullu-degil-zorunlu-tasarruflar-artacak/ekonomi/ekonomiyazardetay/18.04.2012/1529622/default.htm>, (Erişim Tarihi: 14.11.2013).

- Uygur, E. (2012). Türkiye’de Tasarrufların Seyri Ve Etkileyen Bazı Unsurlar, Türkiye Ekonomi Kurumu Tartışma Metni, <http://www.tek.org.tr>, 13.11.2013.
- Uysal, Y. (2007). “Türkiye’de Enflasyon: Sektörel Kaynakları ve İç Ticaret Hadleri”, *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi*, 44 (508), 21 – 34.
- Uzay, N. (2012). Gelir Dağılımı – Tasarruf İlişkisi: Kayseri’de Girişimcilerin Tasarruf Davranışlarını Belirlemeye Yönelik Bir Uygulama, Türkiye Ekonomi Kurumu Tartışma Metni, Sayı: 113, Kasım.
- Üçkuş, Ö. ve Kendirci, B. (2012). “Teoriden Uygulamaya Dış Yardım”, *Sayıştay Dergisi*, Sayı: 86, 57 – 77.
- Wijnbergen, S. Anand, R. Chhibber, A. ve Rocha, R. (1992). *Extetal Debt, Fiscal Policy and Sustainable Growth in Turkey*, Johns Hopkins University Press, Baltimore and London .
- www.gib.gov.tr, 4760Sayılı ÖTV Kanunu, 25.12.2013.
- www.prezi.com, (2014), “Verginin Yansıması”, 06.01.2014.
- www.vergialgi.net, (2013), “ Türkiye’nin Vergi Rekortmeni Öztürk Ailesi”.
- Yanpar, A. (2007). Gelişmekte Olan Ülkelerde Büyüme Yönelimli Vergi Politikası, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı, Ankara.
- Yaraşır, S. ve Yılmaz, E. B. (2011). “OECD Ülkelerinde Özel Tasarruflar: Bir Bakış (1999 – 2007)”, *Maliye Dergisi*, Sayı: 160, 139 – 153.
- Yavuz, H. (2008), Türkiye’de Kurumlar Vergisinin Ekonomik Etkileri Ve Değerlendirilmesi, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Yereli, B. A. (1996). Tasarrufların Yönlendirilmesinde Vergi Uygulamalarının Rolü ve Etkinliği, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı, İzmir.

Yılmaz, G. Ö. (2005), “Türkiye Ekonomisinde Büyüme İle İşsizlik Oranları Arasındaki Nedensellik İlişkisi”, *Ekonometri ve İstatistik Dergisi* Sayı: 2, 11-29.

EKLER

Ek 1: Kişi Başına Düşen Milli Gelir

Yıllar	Kişi Başına Düşen Gelir	Yıllar	Kişi Başına Düşen Gelir
1980	722.930	1996	1.081.950
1981	737.892	1997	1.142.180
1982	743.253	1998	1.096.796
1983	734.019	1999	1.041.474
1984	766.088	2000	1.094.478
1985	780.789	2001	1.015.096
1986	816.719	2002	1.060.394
1987	879.436	2003	1.098.743
1988	913.031	2004	1.183.333
1989	902.426	2005	1.346.241
1990	963.702	2006	1.421.306
1991	953.444	2007	1.469.636
1992	990.931	2008	1.461.835
1993	1.053.105	2009	1.375.194
1994	979.278	2010	1.481.338
1995	1.030.118		

Kaynak: IMF Data and Statistics,

Ek 2: Tasarrufların GSYİH oranı (%)

Yıllar	Kamu Tasarrufları	Özel Tasarruflar	Toplam Yurtiçi Tasarruflar
1980	3.4	9.4	12.8
1981	5.6	11.8	17.4
1982	5.2	8.9	14.1
1983	4.8	9.2	14
1984	4.5	9.3	13.8
1985	5.8	14.7	20.5
1986	6.1	19	25.1
1987	4.9	21.2	26.2
1988	5.1	24	29.1
1989	3.6	20.8	24.4
1990	2.6	22.1	24.7
1991	0.7	23.9	24.6
1992	-0.6	24.6	24
1993	-0.7	25.8	25.1
1994	-0.1	25	24.9
1995	-0.1	24.6	24.6
1996	-1.1	23.4	22.3
1997	0.8	22.6	23.4
1998	-1.4	25.7	24.3
1999	-5	25.1	20.1
2000	-3.4	21.8	18.4
2001	-7.1	25.5	18.4
2002	-4.8	23.4	18.6
2003	-4.1	19.6	15.5
2004	-1	16.9	16
2005	2.8	13.1	15.9
2006	4.2	12.4	16.6
2007	2.4	13.1	15.5
2008	1.7	15.1	16.8
2009	-0.9	14.1	13.2
2010	1.6	12.3	13.9

Kaynak: DPT, Ekonomik ve Sosyal Göstergeler (1950 – 2010)

Ek 3: Vergilerin GSYİH' ya Oranı (%)

Yıllar	Gelir Üzerinden Alınan Vergiler / GSYİH	Mal ve Hizmet Üzerinden Alınan Vergiler / GSYİH	Servet Üzerinden Alınan Vergiler / GSYİH
1980	6.6	2.9	0.1
1981	7	2.9	0.2
1982	5.7	2.4	0.2
1983	5.9	2.8	0.2
1984	4.5	2.1	0.1
1985	3.8	2.7	0.1
1986	4.4	2.7	0.1
1987	4.4	2.8	0.1
1988	4	2.6	0.1
1989	4.4	2.5	0.1
1990	4.4	2.6	0.1
1991	4.8	2.9	0.1
1992	4.8	3.2	0.1
1993	4.7	3.4	0.1
1994	4.7	4.1	0.7
1995	4.2	4.1	0.2
1996	4.4	4.9	0.1
1997	4.9	5.1	0.1
1998	6	5.1	0.1
1999	6.3	5.8	0.2
2000	6.3	6.8	0.2
2001	6.5	7.5	0.2
2002	5.5	8.6	0.2
2003	5.7	9.7	0.5
2004	5	9.5	0.3
2005	4.9	9.8	0.4
2006	4.6	9.6	0.4
2007	5	9.5	0.4
2008	5.1	8.9	0.4
2009	5.4	9.2	0.5
2010	4.9	9.8	0.4

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı, Konsolide Bütçe Dengesi / GSYİH

Ek 4: Kamu Harcamalarının GSYİH' ya Oranı (%)

Yıllar	Kamu Harcamaları / GSYİH Oranı
1980	15.3
1981	14.3
1982	11.4
1983	14
1984	12.8
1985	11.3
1986	11.9
1987	12.6
1988	12.1
1989	12.5
1990	12.7
1991	15.4
1992	15.1
1993	18.2
1994	17.3
1995	16.4
1996	19.8
1997	20.6
1998	22.2
1999	26.9
2000	28.2
2001	33.8
2002	33.4
2003	30.9
2004	26.9
2005	24.1
2006	23.2
2007	24
2008	23.6
2009	27.8
2010	26

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı Konsolide Bütçe Dengesi (1975 – 2010)

Ek 5: Tasarruf Mevduatı Faiz Oranı

Yıllar	Tasarruf Mevduatı Faiz Oranı	Yıllar	Tasarruf Mevduatı Faiz Oranı
1980	33.0	1996	93.8
1981	35.0	1997	96.6
1982	50.0	1998	95.5
1983	45.0	1999	46.7
1984	45.0	2000	45.6
1985	55.0	2001	62.5
1986	48.0	2002	48.2
1987	52.0	2003	28.6
1988	83.9	2004	22.1
1989	58.8	2005	20.4
1990	59.4	2006	23.7
1991	72.7	2007	21.0
1992	74.2	2008	25.7
1993	74.8	2009	15.7
1994	95.6	2010	13.0
1995	92.3		

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı Faiz Oranları

ÖZGEÇMİŞ

04.07. 1989 yılı İzmit / Kocaeli doğumlu olan Candan YILMAZ, ilk ve ortaöğretimini Kocaeli’nde tamamladı. 2007 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümünde üniversite eğitime başladı. 2011 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümünden mezun olduktan sonra aynı yıl Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans programı dahilinde İngilizce hazırlık eğitimi aldı. 2012 yılında ise Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye programında yüksek lisans eğitime başladı. 2013 yılından itibaren Gümüşhane Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümünde Mali Hukuk Anabilim Dalında Araştırma Görevlisi olarak çalışmalarını sürdürmektedir.